

ЛЕЗГИ Газет

**Жуван Ватан, ватанэглияр,
дидед чIал хуьх!**

1920 – йисалай акъатзава

N 46 (11003) хемис 18-ноябрь, 2021 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

18-ноябрдиз Махачкъалада, Урусин театрдин чехи залда, РФ-дин искусствойрин лайихлу деятель, государствовдин премийрин лауреат, СССР-дин композиторин Союздин член **Мегъамед ГЪУСЕЙНОВАН** 80 йисан юбилейдиз талуькарнавай межлис кыле фида. Мярекатдин тешкилатчыяр РД-дин культурадин министерство ва Дагъустандин операдин балетдин гостеатр я.

Мегъамед Гъусейнов Дагъларин уьлкведин меденият вилик финик къетIен пай кутур устадин жергеда ава. Адан яратмишунри Урусатдин ва Дагъустандин руьгдин ирсинин хазианада лайихлу чка къунва. Юбилейдиз талуькарнавай мярекат республикадин музыкадин “Панорама музыка дагестанских композиторов” лишандик кваз тешкилзавай пуд лагъай фестивалдин сергъятра аваз кыле фида. Межлис нянин сятдин 6-даз гатIунда. Ана иштиракиз кланзавайбурув коронавироздиз акси раб янавайди тес-тиькарзавай QR-код хъун шартI я.

Сергей Меликов - Къасумхуьрел

Дагъустан Республикадин Къил Сергей Меликов 13-ноябрдиз СтIал Сулейманан районда мугъманда хъана.

Региондин реьгбер муниципалитетдин рекреационный ва туризмдин мумкинвилерихъ галаз таниш хъана. Райондин къетIенвал адакай ибарат я хьи, ина тIебиатдин жуьреба-жуьре ва инсанрин рикI ацукъдай гуьрчег чкаяр (дагълар, чIулар, булахар, дереяр) ава.

Мугъманвиле авайла, Сергей Меликов Къулан СтIалрин хуьруьн патав гвай “Клул-Ятар” тIвар алай санаторий - профилакторийдиз фена. Минеральный чешмеяр, дармандин ятар (иллаки радондин) санаторийдин къилин девлетар я. Ина кларабринни жалгъайрин, нервийрихъ галаз алакълу къурулушар, гинекологиядин, хамунин азарар сагъар ва больницайрай ахъай хъувунвайбуру мадни сагъламар хъуьнал машгъл жезва.

Муьквал тир йисара “Алияк” ООО инвестор майдандиз экъечIзава ва адаз санаторий - курортдин имаратар цIийи хъийиз кланзава. Алай вахтунда технический реькьяй гъазурвилер аквазва, проектар туькIуьрунал машгъл я. Пуд йисалай тIебиатдин и гуьзел чкада инсанар сагъардай алай аямдин вичевай дарамат хкажда. Къейд авурвал, инвесторди гIиле къунвай сифте крар къилиз акъудун патал гьелелиг са миллиард манат пул чара авунва.

Санаторийдин мулкуна авайла, Дагъустандин Къил мадни муниципалитет комплекснидаказ вилик тухуниз талуьк 7 проектдихъ галаз танишарна. Абуру государствовдин ва хуси ксарин амадагвиллин сергъятра аваз гIиле къада ва уьмуьрдиз кечирмишда. И кардал гьакI чпихъ мум-

кинвилер авай къилди ксарни машгъл жеда.

ИкI, мергъяматлувили “Иман” фондунин иштираквал аваз райондин Шихидхуьре йикъа 20 кас къабулдай амбулаториядин, Бутхуьре 60 аялди кIелдай школадин, 50 кас гьакъдай клубдин дараматар эцигда. Къулан СтIалдал физвай рехъ къайдадиз гьада.

Къилдин ксари чара ийизвай пуларин такъатралди Бутхуьре мискIин, Къасумхуьрел мугъманханадин дарамат эцигдайвал я.

Райондин инвесторин фикирар, мурадара хъсанбуру я. ИкI, абуру алай аямдин технологийралди, роботралди ва маса техникадалди тадаракламишнавай “Акъллу ферма” тIвар алаз хуьруьн майишатдин кархана эцигиз кланзава. Карчийрин къилин макъсад район ва гьакI къунши районар, шегъерарни виниз тир еридин некедалди ва маса суьрсетдалди таъминарун я.

РД-дин Къил Сергей Меликова хайи район патал пулдин такъатар ахъайзавай, адан экономика, культура, яшайиш хъсанарун патал зегъмет чIугвазвай райондай акъатнавай инвесториз сагърай лагъана. Ада гьакIни къейд авуна хьи, государствовдинни хуси ксарин амадагвиллихъ хъсан нетижаяр хъун лазим я.

Райондихъ Чирагъ вацIал алай 17 чархуникай ибарат машгъл муькълуьн патав гвай мулкуни талуьк проектарни ава. Лугъузвайвал, ина туризмдин кластер пайда жеда. Ана инсанриз ял ядай чкаяр, алишверидин карханаяр арадал гьада. И кIвалахар ийидалди вилик ацудун кьерехар мягъкемарунни рикIелай алуьдзава.

СтIал Сулейманан райондин муниципалитетдин къил Нариман Абдулмугали-

бова региондин реьгбер район вилик тухуниз талуькарнавай планихъ ва къилдин проектдихъ галаз танишарна. Мисал яз, 2004-йисуз Къасумхуьрел спортдин комплекс эцигиз гIиле къунай. Бес къадарда финансар тахъайвилляй ам къени куьтягнавач. Идан гьакъиндай Сергей Меликова комплекс ишлемишиз вахкун патал талуьк ведомствойриз тапшургуь гана.

Алай вахтунда ATLAS компанияди мергъяматлувили “Умуд” фондунин ва СтIал Сулейманан райондин администрациядин куьмекни галаз райондин 5 хуьр (Къасумхуьр, Курхуьр, Агъа СтIал, Къулан СтIал ва Вино СтIал) вилик тухуниз талуьк мастер-план туькIуьрзава. Адан къилин макъсад райондин еке мулкар экономикадин, яшайишдин ва культурадин жигъетдай вилик тухун я.

* * *

Дагъустан Республикадин Къил Сергей Меликован тапшургуьдалди 16-ноябрдиз РД-дин Гъукматдин Председатель Абдулпатагъ Амирханова СтIал Сулейманан район яшайишдин, экономикадин месълайрай вилик тухуниз талуькарнавай совещание кыле тухвана.

Мярекатдал Шихидхуьре - амбулатория, Бутхуьре клуб ва школадин дарамат эцигуьниз талуьк месълайриз килигна. И вири объектриз “Иман” фондунин проектдинни сметадин документар гъазурнава ва абуру исятда экспертиза ийизва.

Райондин реькер туькIуьр хъувуниз, къайдадиз гьуниз талуьк проектарни ава. ИкI, Къулан СтIалрин хуьре “Алияк” ООО агрохолдингдин малдарвиллин комплексдал къван (4,6 километр) фенвай рехъ

▶ 2

Нумрадай кIела:

ЖЕМИЯТ

Къадагъайрив гьикI эгечIа?

Ички хъунин асул себебар гьеле XIX асирда урус шаир-демократ Н.А. Некрасова вичин “Кому на Руси жить хорошо?” поэмада хъсандиз къалурнава. Са патайни гъахъ, тереф хуьдайбуру, уьмуьр къезилардай къуватар такурла, кесиб фугъарайри вири дердер ичкидив вахкун алахъзавай. Бахтлу хъанани?

▶ 5

ЭДЕБИЯТ

“Лезги литературадин энциклопедия”

Чун яратмишзавай касдин яшариз ваъ, адан алакълунриз килигзава. Ахътин таза, яни жегъил-жаван писателар хъун чи бахт я. Бажарагъ авай аялар заз шаирар тир муаллимрин (А. Ашурагъаеван, Г. Межидован, В. Насруллаеван, Гъ. Ибрагъимован, С. Османован ва мсб.) гьилик кIелзавайбурун арадай аквазва.

▶ 6

УЬМУЬР

Иштиракуниз эвер гузва

Дагъустандин мектебра кIелзавай аялриз Россиядин медицинадин кар алай вузди химиядай ва биологиядай тешкилзавай Пирогован олимпиадада иштиракуниз эвер гузва. Олимпиада къевед лагъай сеферда кыле тухузва, сифте йисуз ана уьлкведин 83 региондай тир 6 агъзур жаванди иштиракнай.

▶ 7

ХУЬРУЬН МАЙИШАТ

Бегъерлу ва хийирлу нямет

Шадвал кутадай кар ам я хьи, районда хурмадин багъларин къадар йисалай-суз артух жезва. Идан гьакъиндай шаз районда 2000 тонндие агакъна хурмаяр кIватI хъувун ачухдиз шагъидвалзава. Алай йисузни районда хурмайрин бул бегъер кIватI хъувун гуьзлемишзава.

▶ 8

САГЪЛАМВАЛ

Таквадай душман

Вилик кваз физвай медсестра Иминат са палатадин патав аквазна. Раklarин сивел экъечIайдава ада зи начагъвиллин патая хъай ацIурнавай чарар вугана. Кылелай кIвачелди кIевнавай лацу парталар алаз, кабинетда мад са шумуд касди, компьютеррихъ ацукъна, кIвалахзавай. Абурун кылерал противогазриз ухшар затIар алай.

▶ 9

ХАБАРАР

Илимдиз камар къачузвайбуруз куьмекзава

Къилди къачуртIа, ада Дагъустандин мектебра Москвадин физикадинни техникадин институтдин ЗФТШ-дин программа кардик кутазава ва “Физтех регионан” проект къилиз акъудзава. Азим Нуьгъова реьбервал гузвай и проект жегъил ватанэглияр патал жагъин тийизвай мумкинвал я.

▶ 12

Шад гьалара кьейдда

Виридаз малум тирвал, 2020-йисуз “Лезги газетдин” 100 йис тамам хьана. Амма коронавириндиг галаз алакьалу яз, лишанлу и вакьиадиз талукьарнавай мярекат шаз тухуз хьаначир ва газетдин редколлегияди юбилейдин межлис ции тешкилдай кьарар кьабулнай.

Гьа ик, 27-ноябрдиз Махачкьалада, жуьмя-мискиндин кьаншарда авай тарихдин “Урусат - зи тарих” паркунин дараматда, “Лезги газетдин” 100 йис тамам хьуниз талукьарнавай мярекат кьиле фида. Ам ийкьан сятдин 2-даз гатунда.

Мумкинвал авай гьар са касдиз чна милли газетдин межлиса иштиракуниз эвер гузва.

Гьалибчи кьаршиламишна

13-ноябрдиз “Уйташ” аэропортуна тлебии тушир интеллектад ва делилар вири патарихъай ахтармишунай (анализ) международный AI Journey конкурсда гьалиб хьайи Саид АЗИЗОВ кьаршиламишунин шад мярекат кьиле фена. Адаз агалкьун тебрикиз РД-дин образованидин ва илимдин министрдин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Ягья Бучаев, Дагьустандин илимрин Гьевичи академиядин директор Аймесей Дибирова, республикадин кьелзавай аялрин арадай бажарагьлубур майдандиз акьудунин ва абуруз виликди фидай мумкинвилер гунин центрадин руководитель Аида Далгатовна, чемпиондин багьрияр ва дустар атанвай.

Кьейд ийин, Саид Азизован ери-бине Ахцегь райондин Кьакарин хуьрай я.

Ягья Бучаева кьейд авурвал, Дагьустандин жегилири дуньядин улчмейриз жаваб гузай чпин мумкинвилер ва чирвилерин дережа кьалуруни риклик иллаки еке шадвал кутазва.

“Ихьтин аялрихъ галаз алакьалу я чи республикадин, улкведин гележег. Дагьустанда бажарагьлу аялар гзаф ава. Чна лагьайтла, абуруз чпин алакьунар, мумкинвилер мадни вини дережадиз акьуддай мумкинвал гун патал вири шартлар тешкилда.

Милли “Образование” проектдин сергьятра аваз 2022-йисуз Каспийскда “Кванториум” ачухун гландик ква. Идалайни гьейри, сентябрдиз регионда аялрин ва жегилирин бажарагь винел акьудунин, абуруз куьмек гунин ва виликди тухунин цийи “Альтаир” центр (“Сириус” центрадин образованидин кьайдадал бинеламиш яз) ачухдайвал я.

Дагьустандин Кьил Сергей Меликован тапшуругьдалди региондин образованидин “Альтаир” центрада 2022-йисуз 320 касдиз

чкаяр жедай тарсар гудай корпус ва 240 касдиз чкаяр жедай общежитийрин кьве корпус эцигиз башламишда. Центр, “Образование” милли проектдин сергьятра аваз, чирвилер гун ва лабораторийда ахтармишунар тухун патал алай аямдин лазим тир виридалайни цийи тадаракралди таъминарда ва улкведа виридалайни хьсанбурукай сад жеда”, - кьейдна идарадин руководителди.

Центради суткада кьилий-кьилиз кьвалахда. Чирвилер республикадин виридалайни хьсан муаллимири ва тренерри гуда, гьакьни иниз улкведин кар алай педагогиз эверда.

Саида кьватл хьанвайбуруз вич чимидаказ кьаршиламишунай чухсагьул лагьана ва гележегда мадни вини дережадин акьажунриз ва муракаб, важиблу гьалибвилериз гьазур жедай фикрдал алайдакь хабар гана.

“Саидан гьалибвал - им вири республика, иллаки адан хизан патал хуш вакьиа я. Умуд кутазва, хтулди РФ-дин Президентихъ галаз гуьруьшмиш хьайила малумарай теклифри ва цийиз ачухзавай центрайри республикадин вири жегилириз чпин мумкинвилер ахтармишиз ва Дагьустандиз мад ва мад сеферра гьалибвилер гьиз куьмекда”, - лагьана С. Азизован чехи бубади.

Рикел хкин, Каспийскдин юкьван умуми образованидин 2-нумрадин мектебдин 11-классда кьелзавай Саид Азизовакьай Сбербанк ПАО-ди ва ИИ Альянсди тешкилнавай тлебии тушир интеллектад ва делилар вири патарихъай ахтармишунай международный AI Journey конкурсдин гьалибчи хьанва.

Лал ва биши ксар патал программадин демоверсия тир адан проект конкурсда иштиракзавай 2000 кьвалахдин арада виридалайни хьсанди яз хьана. Жегили дагьустанди ва адан командади 1 миллион манатдин кьадарда авай приз кьазанмишнава.

Сергей Меликов - Кьасумхуьрел

1

капитальнидаказ ремонт авун, республикадин метлеб авай “Кьасумхуьр-Цмур-Агья Макьар” рехъ (18 километр) кьайдадиз гьун лазим я. Дагьустандин транспортдин министерстводал и проектар уьмуьрдиз кечирмишун патал, чкадал фена, герек вири месэлаяр гьалун тапшурмишна.

Гьакьни РД-дин транспортдин министрстводиз Кьасумхуьруьн сергьятра Чирагь вацал цийи муьгь эцигуниз ва 17 чархунин муьгь цийи хьувуниз талукь проектарни уьмуьрдиз кечирмишдайла, куьмекар гунин тапшуругь гана.

РД-дин Гьукьуматди “Кьул ятар” санаторий-профилакторийдин цийи дара-

матар эцигунин карда “Алияк” ООО-диз куьмек гунин месэла вичин гуьзчивиликай хкуддач. Дараматар эцигдай чилиз, гележегдин санаторий электроэнергиядалди, гзадалди, целди таъминардай линияр тухуниз талукь месэлаярни гьайдайвал я. РД-дин эменнидин министрствода 2013-йисуз кьуватдай веьенвай “Аламышинский” ГУП-дин чилер ва эменни пулсуз Эминхуьруьн хьусиятдиз вахкудай мумкинвал жагьурун тапшурмишнава.

Совещанидал гьакь Кьасумхуьрел спортдин зал цийикла тукьлуьр хьувунихъ галаз сад хьиз, спортдин комплекси эцигуниз талукь проектдиз ва бязи хуьрер целди таъминаруниз талукь месэлаярни килигна.

Совет арадал гьидда

Чи мухбир

дакциядани ихьтин совет арадал гьиддай фикир ава. И месэладни гьакьиндай редакциядин муьгьманрини чпин фикирар

Алатай гьафтеда “Лезги газетдин” редакциядин конференц-залда лезги алимрихъ, жемиятдин векилрихъ галаз гуьруьш кьиле фена. Ана газетдин кьилин редактор Меьгамед Ибрагьимова, Дагьустандин агьсакьалрин Советдин член Гьасен Балатова, Махачкьала шегьердин ветеранрин Советдин председател Шамил Асланова, ДГУ-дин профессор, философ Омар Гьуьсейнова, ДГПУ-дин профессор Шайдабег Мирзоева, жемиятдин векилар тир Алпан Агьабалаева, Сиражудин Кьазибегова, диндин деятель Сулейман Тагьибегова ва газетдин кьилин редактордин заместитель Курьугли Ферзалиева иштиракна.

Гуьруьшдал Меьгамед Ибрагьимова кьейд авурвал, республикада гзаф идарайра, гьа гьисабдай яз, са жерге газетрини журналрин редакцияра, общественный советар кардик ква. “Лезги газетдин” ре-

лагьана. Абурун гафарай малум хьайивал, общественный совет арадал гьунихъ гьам газет, гьамни вири халкь патал хийир ава. Абуру гьакьни советдик эдебиятдин, искусстводин, сиясатдин векилрикайни са-са кас кухтунин теклиф гана.

Гуьруьнлай иштиракчийри советдин председател яз Омар Гьуьсейнов хьана. Нубатдин гуьруьш декабрдин вацра тухудайвал я. А чьавуз Общественный советдин состав тестикьарда ва адан махьсадарни везифаяр тайинарда.

“Сагьлам хуьр” гьалиб хьана

РФ-дин Общественный палатади малумарнавай “Зи проект - зи улкведиз!” яшайишдин важиблудвал авай проектрин конкурсда, “Медицина ва здравоохранение” номинациядай финалдиз “Сагьлам хуьр” проектдин автор, чи ватандаш духтур-уролог, алай вахтунда Москва шегьердин 115-нумрадин поликлиникада зегьмет чьугвазвай Загьяр АГЬАМОВ акьатнава. Идакьай “Лезги газетдиз” проектдин пресс-кьулугьдай хабар гана.

Малуматда кьейднавайвал, РФ-дин саки вири субъектрай конкурсдиз рекье тунвай 2 500 проектдикай яшайишдин рекьяй важиблудур яз 39 проект хьана. Абурукай финалдиз пуд, гьа гьисабдай яз Загьяр Агьамован “Сагьлам хуьр” проект акьатна.

Рикел хкин: “Сагьлам хуьр” проект 2020-йисан гатуз кардик акатна. Алатай вахтунда адан авторди федеральный медцентрайрин кар алай кьулугьчияр Дагьустандин яргьал районриз махсус 5 финиф тешкилна.

“Духтуррин дестеяр гьар кьайвал тешкилзава. Тайин са райондиз фин па-

тал гьазурвилер аквадайла, виликамаз ана гьа хилий духтуррин игьтияж аватла чирзава. И жигьетдай малумат агакьайла, духтуррин десте кьватлуьнв эгечзава. Чна тешкилай финифрин нетижада хуьрера яшамиз жезвай 3 агьзурдалай виниз агьалириз чпин сагьламвал ахтармишдай ва духтурривай меслятар кьачудай мумкинвал хьана. Чпихъ са гьихьтин ятлани начагьвилер авайди тестикь хьайи ксарин сагьламвал мадни дериндай ахтармишун патал абур гьар са азардиз талукь хилий медицинадин идарайриз рекье твазвай (пулсуздаказ), - кьхьена малуматда”.

З. Агьамов Меьгарамдхуьруьн райондин Хьартасрилай я.

Коронавирус: эхиримжи рекьемар

РД-дин Роспотребнадзордин делилралди, 17-ноябрдиз Дагьустанда коронавирин акатайбурун кьадар 58 818-дав агакьнавай. Эхиримжи юкьуз коронавирин акатай 187 кас дуьздаль акьудна.

Гьа са вахтунда духтуррилай начагь хьайи 54 212 кас (эхиримжи юкьуз - 158) сагьар хьийиз алакьнава. Санлай кьачурла, республикада 3 205 790 кас ахтармишнава. 2748 кас, амайбурукай чара авуна (изоляция), кьвалера ава. Дагьустанда коронавириндик 2852 (эхиримжи юкьуз - 10) кас кьена.

Дагъустандин Автономиядин - 100 йис

Мердали ЖАЛИЛОВ,
РФ-дин ва РД-дин культурандин
лайихлу работник

Мирзобег Таибегович АХУНДОВАН гъакъиндай къынара чи публицистикада ни гъикаятда тымил авач. Ахундован ирсагъибрикайни сад хъайи писатель ва чекист **Сфибуба СФИЕВА** адакай **“Хкахъ тавур гъед”** повесть, хейлин макъалаяр, риклел хкунар къынара.

Писатель ва илимрин доктор Къурбан Акимова вичин “Яру мяден” романдин хейлин чинар Дагъустандин чилерин сад лагъай нарком хъайи Мирзобег Ахундован бахшнава.

1997-йисуз Докъузпара райондин Мискискарин хурье Мирзобег Ахундован 100 йисаз талукъ шадвилдин мярекатар, 2007-йисуз адан 110 йисаз талукъ яз РАН-дин ДНЦ-дин тарихдинни археологиядин ва этнографиядин институтда илимдин конференция кыле фейила, анрал авур докладрин бинедаллаз махсус ктабарни чапдай акъудна...

Эхъ, 24 йиса аваз, анжах тестикъ хъанвай автономиядихъ физвай Дагъустанда М.Т.Ахундовакай республикадин чилерин месэла гъялзавай сад лагъай нарком хъана! Ахтын хчин руьгъ, къамат, крар, адал

Уьмуьр - куьруьди, крар - эбеди...

ацалтай къван зегьметар несилрин риклелай тефидайбур я. Гъавилай адан твар гилани, инлай къулхъни члехи гъурметдивди мецел гъизва, гъинни хъийида...

Заз Мирзобег Ахундован уьмуьрдиз талукъ яз тухвай са шумуд мярекатда иштиракдай, адан гъакъиндай алай аямдин алимри, гъакимри, яратмишдай ксари лугъзвай келимайрихъ яб акалдай мумкинвал хъана. Гъа жергедай яз, Сфибуба Сфиеван бязи риклел хкунар чи газетдин чинризни за гъазурнай. 1997-йисан 25-июлдиз акъатнавай «Лезги газетдин» нумара С.Сфиеван “Чилерин сад лагъай нарком” квил ганвай члехи макъала чапнава. Ана къейднава: *“Дагъустандин госуларстводин ва общественный лап зурба деятелрин жергеда республикадин чилерин сад лагъай нарком, Даг. ЦИК-дин Председателдин заместитель, ВКП(б)-дин обкомдин бюродин член, СССР-дин ва РСФСР-дин ЦИК-рин член Ахундов Мирзобег Таибеговича лайихлу чка къазва...”*.

Ихтилат физвай вахт 1921-йис я. 100 йис идалай вилик вичин анжах 24 йис хъанвай дагъви хчин хиве гъикъван члехи ва жавабдар везифаяр авайтла, и са куьруь малуматдайни чир жезва. Дагъустандин Автономиядин камар (тарих) виликди тухуник, Дагъларин уьлкведа Советрин къурулушдин бинеяр мягъкемаруник чилерин наркомди кутунвай пай, алай аямдин уьлчмейралди алцумайтла, гекъигун авачирди, къимет эцигиз тежерди я.

1921-йис. Чи республикадин тарихда виликрай ерли такур жуьредин дегишвилер кыле физвай, лап еке эцигунрик квил кутунвай. Абурун сифте жергеда чи меркездив ва патарив гвай хуьреризни шегъерриз Сулакдин яд агакъарай КОР (Октябрдин революциядин къанал) агакъарун ава. Сулакдин чи Каспий гъуьлуьн патарив гвай къумлухрини келери басмишнавай чилерал чан гъана, и дуьзенлухда цудралди цийи хуьрер, поселокар, шегъерар арадал атана.

Къанал туькьурунин, чилерал чан гъунин вири крар чилерин наркомдин гъузчивилик квай. М.Ахундован гъа члавуз чи госуларстводин лап члехиди тир шабагъ - Женгинин Яру Пайдахдин орден ганай.

1921-йисан 12-февралдиз Москвада, Кремлда, Дагъустандин делегация пролетариатдин регъбер В.И.Ленина къабулнай. А делегациядик М.Т.Ахундовни квай. Адахъ галаз таниш хъайила, **Владимир Ильича** лагъанай: *“Виридалайни жегъил наркомдал виридалайни четин наркомат гъалтнава. Исятда Дагъустандин вири чилер Куь гъиле ава...”*

Чилерин месэла (абур кардик кутун, хуьн, дуьздаказ ишлемишун) са девирдани регъятди хъайиди туш. Республикадин а члаван члехи регъберрикай сад хъайи Нажмудин Самурскидихъ галаз санал Мирзобег Ахундова Дагъустандин мулкарин, иллаки къишлахар патал чилерин майданар гегъеншарнай. А чилерал гила са шумуд район (Хасавюрт, Бабаюрт, Къизляр, Ногъай) арадал атанва.

М.Ахундован еке алахъунрин нетижада чи республикада виликдай жуьреба-жуьре хузаинрив гъаз хъайи чилер совхозрив, коммунаририв, санал къвалахзавай товариществойрив вугана. Сифте яз кесиб лежберри чиликай, цикай, жуьреба-жуьре алатрикай чеб паталди риклин ачухвилелди менфят къачуна, датлана уьмуьрдин пар хъайи кашан вилик пад атанай...

Чилерин наркомди ВКП(б)-дин а члаван аграрный политика ян тагана кылиз акъуддай, халкъ недай-хъвадай суьрсетралди таъминарун хъсанардай, хуьруьн майишатдихъ галаз санал адаз къуллугъзавай илимдин идараяр, къезил промышленностдин карханаяр (консервиардай, миже хкуддай, балугъар, кларас гъалдай ва ик! мадни) арадал гъидай серенжемар къабулна. Чилериз ятар гудай, чилерикай артухан ятар, къелер хкуддай (мелиорациядин) къурулушар, къуватар арадал гъана.

Герек пешекарар гъазурун патал Махачкъалада ва Дербентда хуьруьн майишатдинни ветеринариядин техникумар, Буйнаксда махсус курсар ачухна. Чилерал машгъл идараярив къвалах гъунгуна туниз, абурун менфятлувал артухаруниз кылин фикир гана.

С.Сфиеван макъалада риклел хкизвайвал, ВКП(б)-дин ЦК-дин къалурунар кылиз акъудун яз, герек авачир къуллугъгар тымиларун патал чалишмиш хъана. Алай вахтунда а кардиз “оптимизация” лугъзува. Ик! твар къунвай макъалада къейднава: *“Уьлкведиз исятда пулар герек я, чна лагъайтла, абур кабинетра ацукънавай работникар хуьниз харжзава”*, - туьгметнай Ахундова вичин заместителдиз. Вучиз лагъайтла, ам штатдик квай къуллугъгар тымиларунал рази жез-

вачир. *“Штатар артухаруналди Дагъустанда чилерин къадар артух жедач”, - жаваб ганай ада и кардал рази тушир маса касдиз”*...

Эхъ, госуларстводи ахъайзавай пулар къенятлувилелди харжна кланзавай. Исятдани, гележегдани гъак! я. М.Ахундова вич кылевай наркомземдин аппаратда 44 къуллугъчидин чкадал 26 кас тунай. Дагъустандин наркомземдик а члавуз ятар гунал машгъл, тамарин майишатдин, чехиррин ва консервийрин промышленностдинни вири органар (къурулушар) аказзавай. И месэлайрал гила кылдин министрствояр, ведомствояр машгъл жезва. Амма а члавуз...

М.Т.Ахундован къайгъударвал себеб яз, вичихъ чкадал (Докъузпара районда) мулк тымил авай Мискискарин хуьруьн жемиьтдив Дербент райондин Араблинка хуьруьн патавай еке мулк, хуьтлуьз малкъара хуьдай муьблагъ чилер вуганай. Алай вахтунда а чилерал мискичвийрихъ галаз санал чи Къиблепатан Дагъустандин гзаф хуьрерай (Мичегъай, Хълай, Фияй, Курагай, Ичйай, Миграгъай ва масанрай) куьч хъанвай агъалияр яшамаш жезвай, дуланажагъ виликди тухузвай члехи хуьр - Авадан арадал атанва. Са бязибур адас Ахундован твар гунни меслят къалурзава.

Аквазайвал, халкъ паталди М.Т.Ахундова, вичин акъван куьруь уьмуьрда (ам 1928-йисуз 31 йисан яшда аваз залан азардикди рагъметдиз фена) гзаф крар авунва.

Адан лайихлувилер писатель Къ.Х.Акимова, винидихъни къейднавайвал, вичин “Яру мяден” романдани къалурнава. Эхъ, вичин вахтунда гъилляй вегъей Хпуькьрин живедин (ртуть) мяден арадал хкуник квил кутуна ва анай хкудай сифтегъан живе В.И.Лениназ савкъат яз рекъе тунай...

М.Т.Ахундован твар са арада (1937-йисар) риклелай алудизни алахънай. Амма алакънач! Адан сур Махачкъалада Ленинан тварунихъ галай комсомолдин паркуна, ракъун тваларин жуьгунда туна, ми хъидаказ хуьзва. Ина кучукай сад лагъай кас гъам я.

Ахундован твар ам хайи хуьруьн мектебдал ала. Са вахтунда колхоздизни ганвай. Махачкъалада, Дербентда адан тварунихъ куьнеяр янава. Ам яшамаш хъайи къвалерин цлал риклел хуьнин къул ала.

Мискиска хуьруьн юкъвал, культурандин къвалин вилик, члехи ватандашдин гуьркем къамат къалурзавай памятник хажнава. Игит рухваря садрани рекъидач! Абурукай халкъди манияр туькьурда, чеб риваятриз элкъведа. Мирзобег Ахундовни гъак! я.

Вичин вахтунда **Нажмудин САМУРСКИЙДИ** адакай лагъанай: *“М.Ахундов тымил яшамаш хъанатлани, халкъдин хийрди хъ галай крар ада лап зурбабур авуна”*.

Ихтын дережайрихъ ам регъятвилелди фейиди туш. 1897-йисуз Мискиска лежбердин хизанда дидедиз хъайи ада Ахцегъа мектебда, гуьгъунлай Темир-Хан-Шурадин (гила Буйнакс) училищеда, Харьков шегъердин хуьруьн майишатдин ва тамарин институтда клелна. Гъа йисара ам революциядинни демокративин идеяри чпел желбна. И карди ам машгъл инкьилабчийрин - У.Буйнакскийдин, Саид Габиеван, Гъ.Далгатан ва масабурун тешкилатриз гъана. 1917-1920-йисара Дагъустанда Советрин властдин къурулуш туькьурунин, Дагъустандай Деникинан контрреволюциядин къуватар чукурунин женгера вилегъвилелди иштиракна. И женгери адан сагъламовилизни екез таъсирна. Вичикай, вичин сагъламовиликай фикирдай вахт ахтын рухвайрихъ авачир.

Эхъ, уьмуьрдин куьруь рехъ - эбеди яз халкъдин риклел аламукъдайди хъана. ДАССР-дин 100 йис къейддайла, М.Ахундовар хтын рухвайрин къаматар чи вилик акъваззава, чна абурун руьгъериз ик-рамзава.

Мердали ЖАЛИЛОВ

Гуз жедач ажал!

*Явлу революционер
Къазимегъамед АГЪАСИЕВАН
гуьмбетдив*

Къиникъ са зат! туш, вяде хъанватла,
Уьмуьрдал алай чефте ханватла.
Чкъизва рагар, бинеяр хана,
Къуразва вацлар, чешмеяр хана...

Къиникъ са зат! туш, чизватла жуваз
Са нив тунвайди рик! алай аваз,
Са ни хутахда а мани яргъаз.
Са вуж мад вилик фида, ам рахаз...

Амма и жуьре ажал? Ик! къиникъ?
Жедач, ваь, жедач! Ша зун яна йикъ!
Ахтын ксариз гуз жедач ажал!
Эхиз жедани де ахтын гужар?

Къванера акъаз дили я Арагъ:
“Къарагъ вун игит! Къарагъ, мад къарагъ!”
Пад жезва зи хур, риклева суза:
- Я “буьрквек”, на нел хкажна ружа?

Гъик! хкажна гъил? Гъик! агажна вил?
Агаж тахъана гъанал риклин кыл?
Аквар гъалда, рик! амачир хура,
Фадлай кучука чиркерин фура.

...Физва лезгийрин чилерилай рехъ,
Физва дагъвиар, къуьнералла гъекъ,
Физва, аквазва: куькьуннава гъед -
Рекъин хивелла Къазимегъамед!

Рекъин хивелла тежерди рекъиз,
Умудар гузва гъар садан риклиз.
Гузва гъар садаз са къаст, са буйругъ -
Яратмиша, халкъ, куь пакадин югъ!

Къалин рацларик хци я вилер,
Цуькверни къазва дагъвийрин чилер.
Къуд пад - уьзуьмлух, багъ, бустан ацлай,
Къуд пата крар - чпин хас къацла.

Гъизва хуьрерал зарбачийри зар,
Амач гъилериз муьтлуьгъ тежер кар.
Амма душманар, гъинва бес куь чин?
Батмиш хъана куь ниятар чиркин!

Батмиш хъана куьн - азад я чи рехъ,
Цавалла лув гуз азадвилдин лекъ.
Заз а луварин аквазва ухшар -
Чи игит хциз а лекъ я къаншар!

А цав я майил-мурадар риклин,
Гъамиша михи, гъамиша эркин.
А цаву хуьзва и дуьньядин хъвер -
Рекъидайбур туш игитрин риклер!

1981

Анвар АДЖИЕВ,
Дагъустандин халкъдин шаир

Чил

Чил, вун гъикъван жумарт я, зи диде хъиз,
Гъикъван зарлу я чигер ви члуарин!
Кифер хъиз я вацлар, мерддиз миже хуьз,
Вили гуьлер читер хъиз я нурарик.

Шад я зун ви къужахда, на къеб гана,
Къилихъ жерге галаз рехи дагъларин.
Экв гана заз, мичлериз на себ гана,
Генгвал гана зи мураддин багълариз.

Килиг, гъикъван дадлу я ви емишар,
Килиг, гъихътин умудар вал элкъвезва.
Зи чил, ади пашманвилдин биришар
Такурай ваз-дидедиз, чахъ гелкъвезвай.

Зи рик!

Цуьквед багъда жедач зун шад,
Чизвайла заз са нин чилел
Хару яна агакъай гад,
Гару яна ичин хилер.

Чарадан дерт, хана раklar,
Ацахда зи къвализ, хуруз.
Адан тлални, адан накъвар
Агакъна, туьд жедач къуру.

Садра къванни авуртла гъисс
За рик! къана, къеневаз гуьм,
Негъ хуьрай зун вири чилиз,
Тагай къвал хъиз муьгъандиз чим.

Нариман ИБРАГЬИМОВ

Государстводин кзурулушда гзаф хилер, ведомствояр, кзуллуьгар ава. Гьа гьисабдай яз саки вири рекьерай уьлкведин ва халкдин хатасузвал хуьзвай сирлу органни - ФСБ. Чекистрин тешкилат арадал атай йисарилай адан жергейра лезги халкдин векилрини виклеьгдиз, баркалла алаз кзуллуьгна, и важиблу, муракаб кар гилани дирибашвилелди давамарзава. Абурун жергеда виниз тир дережайрив агакьай, вичел тапшурмишай сирлу везифаяр вахтунда, агалкунралди квиллиз акьудай, РФ-дин ФСБ-дин руководстводин патай гьуьрмет кьазанмишай АБДУЛЛАЕВ Гьажи Мурадагьаевични авай. Шаз рагьметдиз фена. Ци ноябрдиз адан 80 йис тамам жедай.

ИНСАНДИН уьмуьрдин рекьер гьар патахь фида. Арабир, рикле сад аваз, кьвачери маса терефдихь ялда. Жувалай аслу тушир кранни арадал кьведи. 1941-йисан хуьтлуьз дуьньядиз атай Гьажидиз абур вичин вилералди акунна.

Дах Мурадагьадин уьмуьр 1935-йисалай кьайдаяр хуьдай органрихь галаз алакьалу хьана. Ада МВД-дин Усугьчайдин, Хучнидин, Тпигьрин, Рутулрин, Дагьустандин Огнидин, Ахцегьрин ва Махачкьаладин отделенийра кзуллуьгна. Баркаллувилелди. Идан гьакьиндай

и чурал квез кьуршахар кьунин кьайдаяр чирда.

Вирида разивал гана. Кьве вацра Гьажиди гадайрихь галаз кьвалахна. Нетижай дикай гьатта "Дагьустандин правда" газетдиз макьалани акьатнай. Кьуршахар кьунай Ахцегь райондин чемпионатда Мискискарин командади 2-чка кьунай. Кьведакай райондин чемпионатни хьанай. Абурукай сада - Рамис Майсарова гьуьгьунлай Гьажи муаллимдин кар давамарнай. Хуьре кьуршахар кьадайбурун секция ачухнай.

Сирлу кеспидин кьагьриман

адаз гьукуматди ганвай Яру Пайдах, Яру Гьед орденри, медалри ва гьуьрметдин грамотайри шагьидвалзава. Ватандин Чехи дяведин йисара Мурадагьа Агьул районда милициядин отделенидин начальник тир. 1942-йисан хуьтлуьз райондин цава немсерин самолет пайда хьана ва адай чилел са шумуд кас диверсантар вегьена. Идакай хабар хьайила, Мурадагьа кьиле аваз отделенидин милиционерар ва районда тешкилнавай истребительный батальондин аскерар фашистрин агентрин геле гьатна. Са куьруь вахтунда абур жагьурна, кьуна ва тайин чкадив агакьарна.

КАР алакьдай, кьвалахдин гьавур-лап хьсандиз гьатнавай оперативникдал мадни жавабдар везифаяр ихтибарзавай. Мурадагьадихь галаз хизанни санай масаниз финиз мажбур жезвай. И кар себеб яз гьвечли Гьажидиз агьул, рутул, табасаран чаларни чир хьана. Ада са шумуд райондин школайрани кьелна. Юкьван школа ада Ахцегьа гиммшдин медалдалди куьтягьна. 1958-йисуз гада Азербайжандин госуниверситетдин физикадинни математикадин факультетдик экечина. Бакуда адан дах Мурадагьадини кьелайди тир.

Факультетдин лап хьсан студент спортдани чешнелубурун жергеда гьатна. Кьуршахар кьунай Гьажи Абдуллаева жуьреба-жуьре акьажунра гьалибвилер кьазанмишна, университетдин ва Азербайжандин хьанай командайриз лишанлу баллар гьана. 1964-йисуз Гьажидиз кьуршахар кьунай СССР-дин спортдин мастер лагьай твар гана.

Аял, жаван вахтар маса хуьрера акьатнагани, Гьажидиз хайиди тир Мискискар пара кандай. Татилрин вахт ада хуьре акьуддай. Нубатдин сеферда хтайла, адаз акунна хь, хуьруьн жаванри вахт куьчейра гьакь акьудзава. Кьватна ада гадаяр ва хабар кьуна:

- Квекай кьуршахар кьаз низ чиди?
- Заз, заз, - вирида гьа ихьтин жаваб гана.
- Ятла, ша атла чурал, чна кьуршахар кьада.
- Ша, ша, - виклеьгдиз, шаддиз разивал кьалурна гадайри. Ахпа Гьажидин кьаршидиз экьечай гадаяр са-сад чилел аватна.
- Икь жедач, дустар, - лагьана Гьажиди, - эгер куьн рази ятла, за гьар юкьуз гьа

ФИЗИК-МАТЕМАТИК жез канзавай Гьажидин уьмуьрдин рехь маса патахь элкьвена. Бакудай Махачкьаладиз хтай ва Дагьустандин университет акьалтларай жегьил Мискискарин аялриз тарсар гунив эгечина. Амма адав ина яргьалди кьвалахиз тунач. Талуь ксарни савадлу муаллим, устадлу спортсмен, партиядин, комсомолдин тербиячи, сиясатдин гьавурда авай пешекар Дагьустандин хатасузвилдин органдиз кьабулунин теклиф гана. 1969-йис тир. Гьанлай та вич ял ягьиз фидалди, Гьажи Абдуллаева ДАССР-дин КГБ-дин ва ахпа ФСБ-дин идарайра лап жавабдар везифаяр тарифлудаказ квиллиз акьудна.

Уьлкведин хатасузвал хуьдай органра кьвалахун жавабдар, гьа са вахтунда четин, хаталу ва государстводин сирер хуьдай кьаст, виклеьгвал истемиззавай кеспни я. Талуь тапшурогь атайла, я вахтуниз, я гьуьгьулдиз, я хизандиз килиг тавуна, ам тамамарун чекистрин сифтегьан везифа я. Гьажи Абдуллаев вичи зегьмет члугвазвай йисара и муракаб кьайдайриз вафалу хьана ва винай атай гьар са буйругь, эмир лазим гьалда, государстводин итижар хуьдайвал, баркалла кьведайвал квиллиз акьудна. Уьтквемвилелди, дирибашвилелди, намуслувилелди, михьвилелди, тешкиллувилдин, регьбервилдин алакьунралди тафаватлу офицердал лап жавабдар кзуллуьгарни ихтибарна. Муьжуд йисуз оперуполномоченный яз кьвалахай Абдуллаева ахпа Дагьустандин КГБ-дин Избербаш шеьгердин отделдиз, республикадин КГБ-дин кзурулушдин са шумуд управленидиз регьбервал гана, хейлин йисара ведомстводин парткомдин секретарвилдин везифаярни квиллиз акьудна.

1993-йисуз Гьажи Мурадагьаевич Дагьустандин хатасузвилдин министрдин заместителвиле тайинарна.

ДАГЬУСТАНДА чехи кзуллуьгьрал адетар авайди я. Хатасузвилдин министрдин заместитель жез канзавай мад авай. Эгер лезги халкдин хва, полковник Гьажи Абдуллаев, адан алакьунар, лайихлувилер фикирда кьуна, Москвадиз теклифзавайтла, чирхчирвилелди, тухумчивилелди, гужуналдини и кзуллуьгь кьаз канзавайбуру кими тушир. Абдуллаеван кьунши, кьлеви дуст, куьчхуьрви Тажудин Агьмедова риклеь хкизва:

- Инсанвилдин вини дережа авай, чешнелу кьилихралди тафаватлу кас тир зи дуст. Чун ара-ара санал ацукьдай, азад вахт хушдаказ акьуддай, суьгьбетардай. Амма вичин хаталу кьвалахдикай ихтилатдичир. Заз чизвай, 1975-1986-йисара ам кьуд сеферда кьецепатан уьлквейриз рекье тунай (Англиядиз, Ирандиз), кьетлен тапшурогь кьилиз акьудиз. Вучиз ятла, ахьайначир. Заместителвилдин кзуллуьгьдал тайинарунин месэла заз ачухнай. Чка кьаз канзавай са шумуд кас авай. Амма месэла Москвада гьалзавайди тир. 1993-йисуз РФ-дин ФСБ-дин директор Михаил Барсуков тир. Республикадай рекье тунвай ксар кьабулиз, ада абурухь галаз килди суьгьбетар авуна. Гзаф хьайитла, - цлуд декьикьада. Вири тажубар авурди, а кар тир хь, Гьажи Абдуллаевахь галаз ада са сятдилай гзаф вахтунда республикада авай вири гьаларикай, кзуллуьгьдикай хабар кьуна ва хейлин месэлайрай хуси фикир чирна. Гуьруьшдин эхирдай Барсукова малумарналди: приказ кье акьудда ва Махачкьаладив агакьада. Хьфена, и чьвалди чи кзурулушда ва Ватандиз гьикь кзуллуьгьнатла, гьадалай винайни, виклеьгдиз кзуллуьгь ая! Дустуни гьа жуьреда вичин везифаярни вини дережада аваз таммарна. Заз чизвай са кар мад ава, рагьметлуда вузар куьтягнавай, армиядин жергейрай хтай хейлин чи гадаяр ФСБ-дин кзуллуьгьдални кьабулна. Кье абур чпихь лайих нуфуз авай офицерар я.

ДАГЬУСТАНДИН ФСБ-дин начальнидин заместитель хьайи генерал-майор Азизбег ЧЕРКЕСОВА риклеь хкизва:

- Чи Ватандин махсус кзуллуьгьдин тарихда Гьажи Мурадагьаевича лайихлу чка кьазва. Ам виридан бейнида чешнелу, вафалу кзуллуьгьчи, тежрибалу регьбер ва камаллу насигьатчи хьиз ама. Ам вичин рекьай лап вини дережадин пешекар тир. Адан чирвилер, зигьин, гзаф месэлайрин гьавурда хьун, кьанажагь, кьвалахдин тежриба, кзуллуьгьчийрив эгечлунин тегьер гьейранвалдайбуру тир. Ада луьгудай: "Чи кьвалахда куьлуь-шуьлуьяр авайди туш, гьар са нукьтадихьни, лишандихьни вичин махьсад авайди я". Ада вичихь галаз рахазвайдал садрани сес хьаждачир, анжах ам дикьетлувилелди адан вилериз килигдай. Кьвалахдин юлдашдиз куьмек герекзавай вахтунда ам куьлуьх акьваздичир. Полковник Абдуллаева са жерге чекистар гьазурна. Бязибурукай генераларни хьанва ва абуру жуьреба-жуьре кзуллуьгьрал чи государстводин итижар хуьзва. Кзуллуьгьдив эгечай гьа сифте йикьалай эхирдалди Гьажи Абдуллаева вичин бажарагь, чирвилер, тежриба риклиз хуш кардиз гана.

Яргьал йисарин баркаллу зегьмет женгинин кьуд медалдалди, СССР-дин КГБ-дин гьуьрметдин грамотадалди, Россиядин контрразведкадин гьуьрметлу кзуллуьгьчи твар гуналди кьейданава.

Органрай экьечайла, Гь.Абдуллаева Махачкьала шеьгердин администрациядин кьилин кумекчивиле, "Махачкьаладин кьаравулрин кзуллуьгь" идарадин директорвиле кьвалахна. Меркездин вузрин студентриз лекцияр кьелна. 2020-йисан майдин вацра сирлу пешедин кьагьриман рагьметдиз фена.

Уьмуьрдин юлдаш Тугьуядихь галаз санал Гьажи Мурадагьаевича пуд веледиз тербия гана. Руш Зумрият - биологиядин илимрин кандидат, подполковник, Ростовдин областдин МВД-дин экспертдинни криминалдин центрадин чьехи эксперт, хва Эльбрус - подполковник, Дагьустандин таможнядин отделенидин начальник я. Республикадин налогрин инспекциядин кзуллуьгьчи тир хва Альберт шаз рагьметдиз фена. Гьажи Мурадагьаевич хьтин инсан, офицер, дуст гзафбуру хушвилелди риклеь хкизва. Эхь, Гь.Абдуллаева уьмуьрдин аквадай хьтин гел тунва.

Генералдин насигьатар

Райсудин НАБИЕВ

Эгер дикьетдивди фагьум-фикирна, гекьийгайта, виликдай чи мектебра аялриз, жаванриз ватанпересвилдин, зегьметдин, интернациональный ва Чехи Октябрдин инкьилабдин тарихдин бинейралди тербия гуьнин кьвалах хьсандиз тешкилзавай. Абуру кьиле тухун жавабдар, вири терефрихьай гьазурвал авай ксарал ихтибарзавай. Мьярекатрихь галаз санал чпиз уьмуьр акунвай зегьметдинни женгерин ветеранрихь, уькьлуь-цуру акур, уьмуьр тафаватлудаказ тухвай, зегьметдин яцла хьайи инсанрихь галаз гуьруьшар тешкилдай. Жегьил несилдиз абур гьихьтин ксар тиртла чпин вилералди аквадай, абурувай чпиз герек крарикай хабар кьада. Чебни гьахьтинбуруз ухшар жез алахьдай.

Ихьтин инсанрихь галаз гуьруьшрин метлеб екеди тир. Абурун арада малдарар, чубанар, военнияр, чьехи кзуллуьгьчийрив ва масабур жедай. Ихьтин гуьруьшар Стал Сулейманан райондин Курхуьруьн юкьван мектебда гзаф хьайиди я. Икь, школадин аялар Советрин Союздин Игит Подорожнийдихь, урусин зурба писатель Лев Толстойн майишатда са шумуд йисуз кзуллуьгьна хтай Мегьамед Эфендиевахь, Игит дидеяр тир Гуьзелханыхь, Сефиятахь, Октябрдин инкьилабдин ордендиз лайихлу хьайи Ягьиядихь ва масабурхь галаз хьайи гуьруьшар кье хьиз риклеь алама.

Са гуьруьш мадни риклеь хкуниз ва фикир гуниз лайихлуди я. 1978-йисуз республикадиз Москвадай багьа мугьманар атанай. Абурун арада кьизгьин женгера кьегьалвилер кьалурай генерал-майор П.В.КУЛЬВИНСКИЙНИ авай. ВЛКСМ-дин Дагьустандин обкомдин секретарь Багьадин Агьмедовахь галаз ам Курхуьруьн мектебдиз атанай. Игит лап багьа мугьман хьиз кьаршиламишна. Ам мектебдин В.Терешковадин твар алай пионерин дружинадин Гьуьрметдин пионервилиз кьабулна, адан гарданда яру галстук тунай.

Гуьруьшдал генералди вичин женгерин рекьерикай насигьатлу суьгьбетарнай. Аялар, муаллимар патал, тербия мягькемарунин кардани гуьруьш гзаф герекди, метлеблуди хьана. Хьфидайла, генерал Кульвинскийди пионерриз вичин адрес ганай. Гележегда сада-садаз кагьазар хьиз, суварар тебрик ийиз, меслятар гуз хьанай. Вичин кагьазрикай нубатдинда генералди пионерриз ва комсомолриз Чехи Октябрдин кьазанмишунриз, чи бубайрин адетриз вафалу хьуниз, анжах хьсандиз кьелуниз, мягькем ахлакь хуьниз ва ватанпересар хьуниз эвер ганай. Эхь, а чьаварилай кьедалди муаллимринни аялрин риклеь генерал П.В. Кульвинскийдин насигьатарни меслятар алама. Адахь яб акалай хейлин аялрин мектеб медалралди акьалтларнай. Эхь, хьсандиз кьелунихь галаз сад хьиз, тербияламишунин кьвалахнин сифте чкадал хьун герек я.

Веревирдер Къадагъайрив гьикI эгечIда?

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

Жуван вилик ихътин суал эцигдалди, зун чи обществода алай аямада гьикъван затларал, крарал къадагъаяр алатIа риклел хкиз алахъна. Суал вич и йикъара (19-октябрдилай инихъ) ОTR ва маса каналрай къалураи са жерге сюжетрини, ибурулайни артур, саки вири каналрай тикрарзавай Оренбургдин, Челябинскдин, Свердловскдин, Москвадин областра, Алтайдин крайда, Бурятияда ва масанра къалп (чуру) ички хъункиди, агъуламыш хъана, инсанар къиникъихъ галаз алакълу мусибатри арадал гъана.

Дугъриданни, суварин суфради хъ ва я мехъерик, къвале мугъманар къабулдайла, шадвилерзавай инсанар, чебни асул гьисабдай жегилар, агъуламыш хъуни вуж къарсатмишдач? Низ кIан жеда ихътин агъу? Низ кIан жеда ички хъун? Адан тарифиз, реклама чукурун?..

Идахъ галаз сад хъиз, риклел тенбек ва адаз ухшар, яни чулгадай маса затларни къезева. Вирибур инсандин беден са гьихътин хъайитIани дережада агъуламышзавай-бур, духтурри, алимри субутзавайвал, жуьреба-жуьре лап хаталу азарар арадал гъизвай-бур я...

Виридаз вири чизва, амма "къадагъаяр" ерли авачирди хъиз гьиссава. Ичкидиз ваъ лугъудайбур гьикI хъана гьалтIа. Иллаки мехъерин суфрадрал ички тахъайтIа, ам мехъер яз гьисабдач. Мугъман къабулдайла, суфрадал ички татун иесидин усалвал, мискъивал, ажувал яз къада. Ички галачиз, гьерен биргендин затI туширди хъиз аквада...

Папрусдин гум килел хъун "итимвиллин", яни жегил "дигмиш хъунин" лишандиз элкъурзава.

Яваш-яваш тенбекдик, гьакI бейгъушдикни чи рушарни акатзава... Вердишарзава гъабурни алай аямдин цийи "цивилизаторри" - жуьреба-жуьре каналрай, чешмейрай "тарсар", пулар къачузвай къучийри. Абуру къадагъаяр ерли квазни къазвач. "Демократия! КIанвал дуьньядиз кIур це!" - гъарайзава и "патриотри".

Аквазвайвал, зи сулар гьакIан буш чкадал арадал къезевайбур туш. Са пата къадагъаяр раижзава. Муькуь пата - ичкидин виклеъвилер, папрусдин тIамлувал, бейгъушдин гъунарлувал, цийи "сигаретрин", жакъвадай клашкIумрин ва икI мадни маса затларин кфетлувал машгъурзава...

Ихътин шартIара ичкибазвал, наркомания, папрус чулгун, маса чуру крар къвердавай "жегил" жезва лугъузва. 12-14 йисарин яшара авай аялрини ички квай затлариз ваъ лугъузвач. Рушарин "ашукъвилерикай" зун ерли рахазвач. Вучиз икI жезва? Къадагъаяр вучиз куватдай аватзава?..

Чна винидихъ тIвар къунвай передачада (ОТР-дин канал) чи уьлкведин гзаф пиплерай инсанри иштиракзавай. "Хъвадани-тадани?" суалриз ажайиб жуьреда жавабар гузвай. "Ваъ, хъвадач", лугъузвайбурун къадар тIимил тир. "Вучиз хъвазза?" - суалдизни жавабар ажайиббур хъана. Сад лагъай чкадал, за къатIайвал, инсанри ички гзаф хъунин, вични акатай вуч хъайитIани, сеbeb абурун акъалтIай кесибвал, ажувал, ялгъузвал, уьмуьрдай разивалдай крар, сеbebар такун яз гьисабзава. Ичкиди, са куьруь вахтунда хъайитIани, инсандин риклелай дердияр алудзава лугъузвай.

Амма гъа и куьруь вахтунин секинвиле, "шадвиле" бедбахтвилер мадни гзафарзавайди риклел гъизвач. Уьмуьр вич вичелай куьруь жезва.

Маса дестеди лугъузвайвал, чи уьлкведа ички гьасилун, ам маса гун госуларстводи

(ГОСТ-ди) вичин къаюмвилекай хкуднава, къилдин късарин гьиле тунва. Абуруни чпиз кIанвал къвалахзава. Еридиз ерли фикир гузмач. Тимил харжна, гзаф къазанжияр къачуз алахъзава. Инсанар ерисуз, къалп ичкиди рекъизвайдакай ерли фикирзавач.

"Виклеъ" 90-йисара, госуларстводин амай карханаяр хъиз, ичкидин заводарни тармарна. "Сад лагъай виклеъ" президентди, вичи хъвазвайди хъиз, вири хъунрилай къадагъаяр алудна. Гъа йисарин мусибатрикайни чун рахазвай ОТР каналдай са шумуд передача тешкилна. "Деяностые" тIвар алаз. Ички гьиле къур ампаири базардиз акъуд тавур жуьредин агъу хъанач. Идалди Урусатдин саки вири халкъар акъалтIай пиянискайриз элкъурна. Саки са пай агъалияр лап хаталу азаррин къармахра туна. Жегил несилдин генар (иви) чуруна, абурукай сивинсузар (аялар тежедайбур) авурди раижзавай. Им бес жуван халкъдин къилел тухвай геноцид, ам терг авунин гьерекат тушни? И суал гъа передача чешкилай-буруни эцигзавай. Жаваб авач, хъанач...

Са бязибур ички гзаф хъун чи халкъарин, иллаки урусин, адет я лугъуз алахънава. Амма ахътин бязибурчивилин крарикай халкъдин адетар тежедайди аннамисна кIанда. Урус халкъ лагъайтIа, Ватандин Чехи дъевдани, адалай вилкини гъакъван имтигъанриз дурум гайи, гъакъван игитвилер арадал гъайи халкъ тирди тарихри субутнава!

Ички хъунин асул сеbebар гьеле XIX асирда урус шаир-демократ Н.А. Некрасова вичин "Кому на Руси жить хорошо?" поэмада хъсандиз къалурнава. Са патайни гъахъ, терреф хуьдайбур, уьмуьр къезилардай къувар такурла, кесиб фугъарайри вири дердер ичкидив вахуз алахъзавай. Бахтлу хъанани? Садни... Некрасован девир чи обществодиз гила мад хтанвай хъиз я.

Дугъриданни, денатуратар, суррогатар (агъуяр) чиз-чиз инсанри хъунин, хъваз тунин сеbebарар чи обществода саки вири мертебайра сад хъиз ацукънава. Ичкиди госуларстводиз, халкъдиз хийир гъун лазим тир. Амма ада хийир лутуйризни угърийриз гузвайди сир туш. Им, за къатIузвайвал, камаллувилелди гъялна кIанзавай, инсанрин сагъламвални, агъваллувални хуьн чарасуз яз, госуларстводин къаюмвиле хъунин месэла туш садани лугъудач. Лагъанач а гаф чун рахазвай передачадани.

Ичкидиз ваъ лугъуз жедани? За къатIузвайвал, ахътин суал вич дуьзди жезвач. ГьикI хъи, уьмуьрда спирт, яни ички, квачир са жуьрединни я суьрсет, я дарман авач. Кар адан къадардал ала. Ички "квадариз" алахъай вахтар чи тарихра гзаф хъайиди я. Горбачева тешкилай "дъевди" СССР хътин госуларство чукурна, уьлкведин экономика барбатIна.

Адан гуьгъуналлаз атай "перестройщикди", винидихъни лагъанвайвал, вири кесибар алкогаликриз элкъурна. Генани цийи ягъунар къуна гъам чи госуларстводин къурулушдиз, гъам халкъдин агъваллувиле, гъам сагъламвиле...

Ички гьасилун, ишлемишун, адакай хийир къачун гьиле къадай чкадал ам, цикъвед къил алай аждагъан хъиз, лутуйринни тарашчийрин гьиле, халкъ къирмишдай рекъе туна. Гилани а кар давам жезва. Гъа тегъер я тенбекни, наркотикарни, маса шейэрни...

Ни гьихътин къиметар къе гайитIани, ички инсаниятдин уьмуьрда гъеле дегъ девиррилай авай. Омар Хайяман, Низамидин, Шекспиран ва икI маса арифдаррин эсерар риклел хъваш. Ичкиди, адан къадир чиз ишлемишайтIа, инсандиз зиянар гайиди туш, я гудач!

Месэла абуру инсанрин ва обществодин къуллугъда эцигунихъ, абурукай менфят хкудиз чир хъунихъ галаз алакълу я. Къадагъаяр мадни хъун мумкин я. Амма... Къадагъа ятIа, а затIар акъудна кIандач. АкъудзаватIа, "къадагъаяр" гафунихъ са метлебни амукъзавач...

Масуб МАГЪМУДОВ,
отставкада авай полковник,
Цийи Макъар

Тум къацIай са данади вири чиркинарда лугъудай мисал гьакI гъавайда арадал атанвайди туш, инсанрин алчах хесетар фикирда аваз лагъанвай камаллу гафар я. ИкI тирди чаз мад сеферда Москвада хъайи дуьшуьшди тестикъар хъува. Пуд жегилди, къиле гар авай явакъанри, са тахсирни квачир урус гада гатуналди, вири дагъустанвийрал леке гъана. Гзафбуруз чун такIанарна. Гьелбетда, ихътин нагъакъан крариз рекъ гана кIанзавайди туш. Зун гзаф йисара урусин, къзахарин, татарин ва маса миллетрин арада яшамис хъайиди я, гъавилляй аз и месэладикай жуван фикирарни лугъуз, республикадай патал физвай жегилриз меслят къалуриз кIанзава.

Гьелбетда, лезгийрин арада ахътин нагъакъан крарийдайбур тек-туьк жеда. А гадаярни чибурукай тушир. Урусатда яшамис жезвай гзаф урусриз Кавказдин миллетар са халкъ хъиз ава ва абуру чуру крариз рекъ гайила, амайбурни гъахъ-

лейманан шириар урус ва маса чIалариз таржума авуна. СтIал Сулейман, лезги халкъ, Дагъустан вири дуьньядиз машгъур хъана. Чи халкъдин арадай Мегъамед Лезгинцев, Нажмудин Самурский, Генрих Гьасанов, Сулейман Керимов, Сергей Меликов, РАН-дин академик Абдусалам Гьуьсейнов хътин къегаалар акъатна.

Урусатдик акатдалди, ватангъилияр хипехъанвилел, малдарвилел, магъсулдарвилел машгъул жезвайтIа, къе-чи халкъдин векилри жуьреба-жуьре хилера зегъмет чулгъазва ва абуру ихтибар ийиз жедайбур, савадлубур, зигинлубур, кар алакъдайбур яз гьисабзава. Чна ва чи жегилри ихътин дережа хуьн ва мадни лайихлу крар авун герек я.

Чи халкъдин арадай акъатнавай ва Урусатда, къецепатан уьлквейра агалкъунралди къвалахзавай алимар, инженерар, юристар, манидарар, спортсменар мад ава. Къенин жегилар, гъабурулай чешне къачуз, вилкиди фена кIанда.

Ватандин Чехи дъевдани лезгийри чпин дирибашвал, уьткъемвал, госуларстводиз вафалувал къалурна. Къве лезгидикай генералар хъана (Къулиев, Абилов), 5 лезгидикай - Советрин Союздин

Гъуьрмет гъуьрметди гъида

тин нагъакъанбур хъиз жезва. Фикир авурла, чна незвай фу, продуктар Урусатдай гъизва. Хъсан чирвилер хъун, пеше къачун патал чна чи аялар кIелиз Урусатдин вузриз ракъурзава. Хизан хуьн, пул къазанмишун патал чи гзаф инсанри Урусатдин областра, шегъерра къвалахзава, са куьникайни дарвал авачиз, яшамисни жезва. Гъа ихътин галайвилерай хъайитIани абуруз гъуьрметна кIандачни? Чна чун Урусатда умуми законрихъ, урусин адетрихъ галаз къадайвал тухвана кIанда. Гьелбетда, нубатсуз урусин кефи хаз, чуьнуьхиз, тарашиз, абуру саймиш тийиз, чна чун дуьз тухун тийиз хъайитIа, абуру эхдач. Эхир къил чуру жеда, чи гъалар клева гъатда. Гъарда риклел хуьн лазим я хъи, Дагъустан Урусатдик акатначиртIа, чун Иранди, Туьркияди ва масабурни секиндиз тадачир. Тарихдиз килигайла, аквазва, лезги чилер патал гъамиша дъевяр хъана, хайи макан хуьзвай гзаф лезги къегаалар къена, бязибур лукъвиле гъатна, чи чилерал гагъ монголри, арабри, гагъ персери, туьрквери ханвал айиз хъана. Чибуруз са бубат секинвал Урусатдик акатайла акуна. Россиядихъай кIчелла, чи халкъ лукъвиле элкъурдай фикир масабурун къилиз къезевач. Са месэла, дуьз лагъайтIа, чуру хъана: чи халкъ къе патал пайнава.

Урусатдик квайвилляй, Советрин гъукуматдин сиясат сеbeb яз, чIехи СтIал Су-

Игитар. Генералар чакъ мад ава. Алай вахтунда гзаф лезги гадайри военный институтра кIелзава. Гележегдин офицерри чи чIехи Ватан, Россия хуьда. И карди зун гзаф шадарзава.

Зи уьмуьр Дагъустандивай яргъара - Къазахстанда, Пермский крайда акъатна. Зал гзаф инсанар дуьшуьш хъана, чIехи пай дагъустанвийри анра чеб дуьз тухузва, абурукай алимар, инженерар, духтурар, бизнесменар жезва. Гъа са вахтунда лезги лугъудай тIварцIел леке гъизвайбурни ава. Абуру дустагъриз акъатзава. Гъа ихътинбурни аз акуна.

Урусар дуьзвал кIандай халкъ я. Эгер вуна вун дуьз тухуз хъайитIа, ада вун чпин арадиз къабулда, герек хъайитIа, ваз куьмекни гуда. Зун чIехи обьединенидин начальник тир. Зун урусри депутатвиле хъяна. Вилекан юлдашри захъ галаз гилани алакълар хуьзва. Кавказдин халкъ хуш тушир сад-къе урусни гьалтна. Жува сабуру хвена кIанда, са гъевчи кар патал къал акъудна виже къедач. Эгер ви кефина эцгъайтIа, жаваб гана кIанда, абуру ахпа гъавурда гъатда.

Куьрелди, аз лугъуз кIанзава: патаз акъатайла, чна чун дуьз, закондихъ галаз къадайвал тухун лазим я. Урус халкъдихъ галаз санал хъун чаз гъамиша хъсан я. Ида чаз халкъни, чилни, чи милливални хуьз куьмекда.

Баркаладиз лайихлубур

Абад АЗАДОВ

Вучиз ятIани, гъилевай йисуз Федеральный СМИ-ри уьлкведин бязи регионра хулиганвилер ийизвай кавказвийрикай галаз-галаз хабарар гузва. Гъа са вахтунда виклеъ, масадбуру чешне къачудай крар ийизвайбурукай кхъизвач. Авайвал лагъайтIа, Кавказдин халкъарин векилрин арада къени, баркаллу крар ийизвайбур гзаф я.

Ингъе и йикъара "Калининград" ГТРК-ди и областдин Балтийск шегъерда цIай къур къакъан къвалерай инсанар къутармишиз куьмек гайи къе дагъустанвидикай ихтилатна. Газ сеbeb яз, къвалерин сад лагъай мертебади цIай къуна. Адан къативал ахътинди тир хъи, са тIимил вахтундилай цIай вини мертебайривини агакъна. Эгер и дуьшуьшдин шрабикар акъудна, видеосъемкару авунал машгъул хъанатIа, гъуьлуьн флотдин частара къуллугъзавай къе же-

гьил цIай къунвай къвалера авайбуруз куьмек гуз фена. Абуру **Ражаб РИЗВАНОВНИ Пирмегъамед ГЪУЬСЕЙНОВ** тир.

Ризванова, кузвай къвалез дакIардай фена, дишегълини адан гъевчи аял къутармишна. Ахпа ада къвед лагъай мертебада авайбуруз куьмекиз гьерекатна. Идалай гуьгъуьниз виклеъ морякри пуд лагъай мертебадин къвале авай, гъеле ксанмай куьзуь къари гъилераллаз къецеп акъудна. Санлай къачурла, абуру 7 кас къутармишна!

Идаз ухшар маса дуьшуьш Санкт-Петербург шегъердани хъана. Дагъустанви жегилди гъевчи аялни галай дишегълидал пул къакъудунин мураддалди гъужумнавай къуд алчах чукурна. Ахпа малум хъайивал, дишегълиди вичин къвалин къайгъуяр авун патал бандай пул къачунвай. Идакай малум хъайи къачагъар адан гуьгъуьна гъатна. Дишегълиди вич алчахрикай къутармишай дагъустанвидиз рикIин сидкъидай сагърай лагъана.

“Лезги литературин энциклопедия”

Ам гьихьтин ктаб жеда?

Ш.ШИХМУРАДОВ

Алай йисан 23-сентябрдиз акъатай “Лезги газетдин” 38-нумрадин 16-чина малумарнавайвал, “Мавел” чапханада 2022-йисуз алим Къ.Х.Акимован цийи ктаб - “Лезги литературин энциклопедия” акъатда. Ам 400 чиникай ибарат жеда. Ктабдик кутун патал цийи малуматар (са чар текст ва шикл) къабулзава. Энциклопедия подпискани ийиз жеда: са ктабдин кьимет 500 манат я. ИкI, бажарагълу алим, чехи писатель, энциклопедист гьурметлу Къурбан Халиковича, еке зегьметар чугуна, герек делилар мукьфдивди кватIна, чаз мад са энциклопедия багъишзава. Баркалла вичиз.

ЭНЦИКЛОПЕДИЯ вуч ятIа, сифте са тимил гьадакай рахан. Грек чIалай таржума авурла, и гафунихъ “чирвилерин кватIал” мана жезва. Къейдзавайвал, энциклопедиядин тегьердин ктабар, гафарганар чи эрадал къведалди 12-10-виш йисара Китайда пайда хъана. Ахпа - Египетда, къадим Грецияда, Францияда ва гьакI масанрани.

Урусатда сифте XIII асирда теңир гафарин мана ачухарзавай гафарганар акъудунив гатIунна. Советрин Союзда лагъайтIа, энциклопедияр туькIурунихъ, акъудунихъ галаз алакьалу кIвалах гегенш хъана. ИкI, СССР-дин ЦИК-дин къарардалди 1925-йисуз “Большая Советская Энциклопедия” акъудунив эгечIна. Советрин властдин йисара “Малая Советская Энциклопедия” къведра акъудна (1928-1931 ва 1933-1947-йисара).

Энциклопедияр гзаф рекъерай, хилерай ава. Месела, Военная энциклопедия, Энциклопедия ва я илимрин искусствойрин ва сенят-карвилерин гафарган, Медицинадин энциклопедия, Музыкадин энциклопедия ва консерваториядин словарь, Правдин энциклопедия, Техническая энциклопедия ва икI мад. Абурун арада “Лезгистан”, “Машгур 100 лезги” энциклопедиярни хъун шад жедай кар тушни бес! Гила ингье - “Лезги литературин энциклопедияни”.

Милли литературалди рикI алайбуру чаз датIана зенгерзава ва хабарар къазва. Абурун сулар, жуванбурун кухтуна, за энциклопедиядин автордин вугана.

■ “Лезги литературин энциклопедия”?! - инсанар тажуб жезва, жедай кар яни лугъуз хабар къазва. Куьне, гьурметлу Къурбан муаллим, вуч жаваб гуда?

- Энциклопедия, яни гзаф малуматар авай чехи ктаб, гьар са илимдихъ, чIалахъ, литературадихъ, халкъдихъ, хуьруьхъ... ава. АвачтIа, жеда, хъун лазим я. Гила чна ам, энциклопедия, жуван милли литературадикай теснифнава. Адан бинеда зи “Лезги зарияр”, “Литературин думанрин кватIал”, “Лезги гьикаят” ва маса ктабар, лезги алимрин (Гь.Гьажибегован, А.Агъеван, Ф.Вагъабован, Гь.Гашарован, М.Ярагъмедован, Р.Ризванован ва мсб.) ахтармишунар ава. Эхъ, “Лезги литературин энциклопедияни” жеда. Бубайри лугъудайвал, хъана акурбур ава.

■ Куьн “Лезгистан” энциклопедиядин авторни я. И кьве ктаб, куьгънеди ва цийиди, квелди тафаватлу жезва?

- Абуруз куьгънеди ва цийиди лугъун дуьз туш, гена сад лагъайди ва къвед лагъайди лугъуз жеда. Абурун арада еке тафават ава: сад лагъайди лезги халкъдикай, вири Лезгистандикай, алпан халкъарни кваз, теснифнавай ктаб я; къвед лагъайди анжах лезги литературадикай хъенва.

■ “Лезги литературин энциклопедия” гьихьтин ктаб жеда? Ам квекай ибарат я?

- Куьрелди лагъайтIа, ам халкъдин медин эсеррин ва VII-XXI асирин литературин тарихдикай, илимдикай ва 500-далай гзаф писателрикай, ашукьрикай, литературинни чIалан алимрикай хъенвай малумат-

рикай, 8 кьиликай ва ишлемишнавай чешмейрин сиягъдикай ибарат чехи ктаб я.

■ Куь “Литературин энциклопедиядин” рукопись ни кIелна?

- “Литературин энциклопедиядихъ” рецензент ва 9 касдикай ибарат жанлу редколлегия ава. Гьабуру кIелна, кIелзава.

■ Абуру вужар я?

- Рецензент “Лезги газетдин” литературин отделдин редактор Мердали Жалилов я. Редколлегиядик гьар пешедай сад-къве кас ква: Максим Алимов, Альбина Арухова, Владимир Бабаев, Гьажигашаров, Арбен Къардашев, Зулфикъар Къафланов, Абил Межидов, Шайдабег Мирзоев ва Фехреддин Оружев. Бязибуру рукопись кIелнава, бязибуру кIелзама, чпин фикирар лугъузва. Рецензентдин теклифар зав фадлай агакьнава, за абурун винел кIвалахзава. Мукьвара рукопись Педагогикадин институтдин алимрин советдал гьалда.

■ Куь нубатдин эсер, “Мавелдин” малуматда къалурнавайвал, 400 чар авай чехи ктаб жедали?

- Эхъ. Гьадалайни еке обьем авай, адетдин ктабдилай чехи кIалубрин, шиклралди чIагурнавай, литературалди рикI алай гьар са касдиз багъишуниз кутугнавай иер ктаб жеда.

■ Чун, гьелбетда, гзаф шад я. Тарихда сифте яз акъатзавай ахьтин ктаб ашкъидалди подписка авуна, вахчуна, кIелна кланда. Ам гьар са алимдин, критикдин, мухбирдин, литературин муаллимдин, гьакI студентрин, аялрин столрал хъуниз лайихлу я. Къурбан Халикович, Куьне цийи ктабдал гьикъван вахтунда кIвалахна?

- Тахминан - са шумуд цIуд йисуз. Энциклопедия гьакI рикIиз клан хъуналди арадал къведай затI туш. Адан бинеда “Лезги зарияр” ктаб аваз хъайила, 1-издание 2001-йисуз акъатнай. Кьве цIуд йис алатна, гьакъван вахтунда 2-издание гьазурун патални алахънай. Вири гьикъван хъана? Тахминан зур асирда кIвалахна.

■ “Литературин энциклопедиядик” вужар акатда?

- “Лезги зарияр” хъиз, лезги чIалал литературин эсерар хъизвайбур, лезги, агъул ва я туьрк лугъун тавуна, вири акатда. ГьакI маса чIаларал хъизвай лезгиари. Мад чпин эсерар авай ашукъар, литература ахтармишзавай алимар ва критикар акатда.

■ Маса уьлквейра яшамиз жезвайбурни?

- Эхъ. Лезги писателар, чаз чиз, Германияда, Голландияда, Туркияда ва масанрани ава.

■ Цийиз майдандиз экъечIзавай писателар акатдани?

- Эхъ. Чун яратмишзавай касдин яшариз ваъ, адан алакьунриз килигзава. Ахьтин таза, яни жегьил-жаван писателар хъун чи бахт я. Бажарагъ авай аялар заз шаирар тир муаллимрин (А.Ашурагъеван, Г.Межидован, В.Насруллаеван, Гь.Ибрагъимован, С.Османован ва мсб.) гьилик кIелзавайбурун арадай аквазва.

■ Энциклопедиядик акатун патал “Мавелдиз” гьихьтин чар-цIар вугана клан жеда?

- Писателди лезги чIалал вичикай хъенвай са чар-справка, 2-3 эсер, са шикл ва 2 “Энциклопедия” подписка авун (сад - вичиз, садни - кьуншидиз). Са бязи писателриз, иллаки чуру рехи хъанвайбуруз, чпикай хъенва кланзава, анжах чпи кIелзава, я подпискани ийизвач, гьатта “Лезги газетни” хъизвач. Гьавилай лугъуз кланзава: низ вич “Литературин энциклопедиядик” акатна кланзава, сифте ам подписка ая.

■ Эгер чи “пар кьунвай” писателри подписка тавуртIа, Куьне вучда? Абурукай малуматар гудачни?

- Им четин месэла я... Бакуда ихьтин тежриба ава: “Алам” журналдиз “пар кьунвай” кьве писателди чпин эсерар гъана, ахпа ху-тахна; редакторди “хъелнавайбурун” эсерар

патал чара авунвай чинар лацудакъа туна, журналдин нумра акъудна.

■ Энциклопедия, ам басмадай акъатайла, басмаханадай маса къачуз жедачни?

- Жеда, анжах 1 ктабдин кьимет 2 сеферда хкаж, 500-кай 1000 манат жеда. Мискьидай гьамиша къвед акъатдайди я.

■ Цийи ктаб исаятда гьи гьалда ава?

- Энциклопедиядин рукопись фадлай гьазур я: са экземпляр “Мавел” чапханада ава, сад зи столдал ала, ам алай вахтунда Дербентдиз “фенва”.

■ Литературин энциклопедияр Дагъустандин амай халкъарихъ авани?

- Ваъ, садахъни авач.

■ Лезгийр вилик ква, тушни?

- Эхъ. Чун саваддин рекъай гьамиша вилик квайбурукай я.

■ “Лезги литературин энциклопедия” подписка гьина ва ни ийида?

- Подписка звелни-звел Махачкъалада “Мавел” чапханада (О.Кошевоян куьне, 42 а), хуьрерин ва шегьерин мектебра, Дербентдин педколледжда, республикадин университетра, “Лезги газетдин” редакцияда ийиз жеда. Гьар са чкада подписка ийидай ихтибарлу ксар - литературин муаллимар, писателар, районрин газетрин редакторар, образованидин управленийрин методистар ава. Месела, Дербентда - Сардар Абилан, Ахцегъа - Дашдемир Шерифалиеван, Мегьарамд-хуьре - Алаудин Саидован, Къурагъа - Марал Рамазанован, Къасумхуьрел - СтIал Агъмедпашадин, Цийи Къурушдал - Гьажигъазиеван, ДГУ-да - Аида Гашарован, ДГПУ-да - Владимир Бабаеван тIварар къаз жеда.

■ Подписка гьикъван чIавалди давам жеда?

- 2022-йисан майдалди.

■ Подписка авур ктабар чав гьикI ахкакъда?

- Ни квевай подписка къабулнатIа, гьада квева “Лезги литературин энциклопедияни” вахкуда.

■ Гьурметлу Къурбан Халикович, чи художественный литература, литературин илим, литературин методика, халкъдин веревирдиллим, галатун тийижиз, ахтармишунай, басмадай жуван цийи эсерар акъудунай Куьн пара сагърай.

- Куьнни сагъ-саламат хъурай! 100 йисуз халкъдиз къуллугъзавай, 1958-йисан 1-январдилай зи эсерарни акъудзавай “Лезги газет” сагърай!

Гьурметлу кIелзавайбур! Гьаким Къурбанан цийи гьар са эсерди (“Лезги халкъдин веревирдиллим”, “Азавилин веревирдиллим”, “Лезги литературин методика”, “Лезги-урус гафарган”, “Лезгистан” энциклопедия, “Дили дуьньядин чирагъ”, “Яру Ярагъ” романар ва мсб.) халкъдин уьмуьрдин терефрикай сад ахтармишзава, ам дериндай къалурзава, идалди халкъдин тIвар, дережа мадни виниз хкажзава.

Алимди-писателди гзаф ктабар вичин пулдохъ акъудзава ва лезги районризни хуьрериз, мектебрини библиотекариз гьавайда пайзава. Абурун гьар садан тираж, капиталист девирдин лишан тирвал, 300-далай виниз туш.

“Лезги литературин энциклопедия” гьар са кIвале, гьар са муаллимдин столдал, кIелзавайбурун партайрал хъуниз лайихлу ктаб я. ИкI тирвилай адан тираж 300 ваъ, 3-4-5 агъзур хъана кланзава. Гьавилай подпискани малумарнава. (И сеферда, авторди заз хиве къурвал, адавай “Лезги литературин энциклопедия” гьатта вичин кIеви дустарини багъишиз жезвач). Гьарда жуван къайгъу, алакьайтIа, кьуншидин къайгъуни кваз жува чугуна, яни подписка авуна кланзава.

Куьмекдиз эверзава лезги илимдинни образованидин гьурметлу векилар, муаллимар, халкъдин къайгъударар, банкирар! Куьлухъ акъвазмир, важиблу кардик гьар сада пай, къуьн кутур!

Лукьманан “багъда”

Вун патал гзаф чугуна зегьмет,
Яратмишна за са гьевечи тир
багъ.

Мичурин вун я гудай заз кьимет,
Килиг къелемар яни, тушни сагъ

- ихьтин цIарар ава Хуьруьг ЛУКЬ-МАНАН “КIелзавайбуруз” ширда. Адан бязи ширрикай заз тимил-шимил чизвайтIани, шаирдин яратмишунрикай, уьмуьрдин рекьикай захъ тамам делилар авачир. ГьикI хъи, 1971-йисуз акъатай адан “Рагъ” тIвар алай ктабдин тираж анжах агъзур экземпляр тир. А ктабар гьасаятда тарашнай, виридаз гьатначир.

Ингье гила хуьруьгвيار тир гьурметлу Мурад Саидан, шаирдин хва Загьир Алискерован, Дагълар Саидован, Загьидин Сулейманован, Арзамас Къасумован чалишмишвилер себеб яз, Хуьруьг Лукьманан 100 йис тамам хъунихъ галаз алакьалу яз, “Уьмуьрдин рехъ” ктаб ва адан “Гомер чи хуьре” поэма чапдай акъатна, чун шадардай кар хъанва. Баркалла чпиз.

Абуру кIелайла, аквазва хъи, Лукьман Алискеров зегьметкеш, эдебиатдал, яратмишунал рикI алай къени инсан тир. Алим хъун регъят я, амма халис инсан хъун - четин, гьавайда лугъузвач чи мисалда. Гьайиф хъи, касдихъ я сагъвални хъанач, еке кIелунардай мумкинвални. Амма ада гзаф вахт библиотекада акъудзавай, датIана газетар, журналар кIелзавай, дуьньядин шириатдикай хабар авай. Къейдзавайвал, зигьинлу инсан яз, къилин савад авайбурулай ам кIусни усал тушир.

Хуьруьг Лукьманан “багъда” верци емишар пара ава. Месела “Ваз икрамзава, халкъ”, “Лазим я”, “Къуьхуьр Саидаз”, “Ша, ашкъидалди кIвалахин чна”, “СтIал Сулейман къейила”, “Къарагъ, дустар”, “Багълар”, “Гафар ваъ, крап”, “Билбил”, “Кьве дуьнья”, “Жегьил шаирдиз”, “ХъанайтIа” ва гзаф маса шириар гьа ихьтинбурукай я. Шаир, таржумачи Мурад Саидан Хуьруьг Лукьман Алискерован ирс чав ахгакарар патал ийизвай чалишмишвилер за тебрикзава. Адаз куьмекни гун буржарикай я. Касди заз шаирди 1969-йисуз хъейи, амма чапдай “Мавел” издательствода цIа акъуднавай “Гомер чи хуьре” поэма багъишна. За ам гьасаятда кIелна.

Лугъун лазим я хъи, ихьтин шейиниз гилади дуьнья къалур тавун дуьз кар хъанач. Ам, авахъна физвайбулах хъиз, кIусни чIагурунар тавуна, шаирди вичин вилералди акурвал, гьакьикъатдив къурвал, фасагъатдаказ хъенва. ТуькIвей рифмайри цIарарик, куьпда тунвай чуьнгурдин тIарам симери хъиз, ван кутунва.

Поэма кIелайла, заз жуван и шад мярекатда иштиракай хъиз хъана. Адай гьакьикъат, цийи уьмуьр туькIуззавай жематдин, халкъдин гужлу руьгъ, гьерекад, къанажагъ, зурба мугьманпересвал, гележедихъ инанишвал, Лезги Гомер чпин вилералди акунихъ, адахъ галаз рахунихъ цIигелвал... аквазва.

“Гомер чи хуьре” гьевечи ктабдин 3-чина гьурметлу Арбен Къардаша къейднавайвал, “...шаирди вичелай хайи шириатдин вацI яцIу ийиз жедай хьтин ирс тунва, адан чап тавуна амай рукописар - шириар, поэма-яр ва гьатта шириралди хъенвай романи ирссагьибрини, хайи эдебиатдин къадир авай хуьруьгвيارини чпив адигарар хъиз хуьзва”.

Умудзава хъи, яргьал-мукьвал абурузни экъу дуьнья аквада. Им сувабдин кар, рагъметлу шаирдин руьгъни шад жедай.

Иштиракуниз эвер гузва

Дагустандин мектебра келзавай аялриз Россиядин медицинадин кар алай вузди химиядай ва биологиядай тешкилзавай Пирогован олимпиадада иштиракуниз эвер гузва. Олимпиада кьвед лагъай сеферда кыле тухузва, сифте йисуз ана уьлкведин 83 региондай тир 6 агъзур жаванди иштиракнай.

Алай йисуз олимпиададин кумекдалди 10-11-классра келзавай жегилривай ва юкван пешекарвилдин образование кьачузвай студентривай чпин чирвилер ахтармишиз жеда.

Олимпиадада иштиракун патал 1-ноябрдила 20-ноябрдалди университетдин сайтда регистрация авун, хсуси деллар агакъарун ва профиль хягъун лазим я. Олимпиада кьве паюнкай ибарат жеда: сад лагъайди, яни хкядайди

2021-йисан 22-ноябрдила 25-ноябрдалди (яргъал мензилда авай жуьреда) кыле фида; кьвед лагъай пай, яни нетижаяр кьадайди - 2022-йисан 2-мартдила 4-мартдалди. Нетижаяр кьадай пай очный кьайдада (заочный кьайдадизни килгун мумкин я) Москвада, Россиядин милли ахтармишунрин медицинадин Н.И.Пирогован тварунихъ галай университетдин (РНИМУ) кылин дараматда кыле тухуда.

Пирогован олимпиададин гъалибчийриз дипломар, кьиметлу ва рикел аламукъдай пишкешар, бюджетдила кьерехдай яз вуздик экечдайла, 30% кьезилвилер гуда, гьакни, университетдик экечдайла, абуру олимпиадада иштиракдайди кьада, общежитида нубатдила кьерехдай яз чка гуда.

Дегишвилер хьанва

Райсудин НАБИЕВ,
муаллим, зегьметдин ветеран

Эхиримжи вахтара халкъдин образованидин хиле хейлин проектар кардик кутунва. Абуру мектебрин, ясли-бахчайрин кваллахар хьсан хьун, виликди тухун патал я. Хьанвай, жезвай дегишвилерин арада пионерин уьмуьрдиз, абурун везифайризни крариз талукъ цийивилерни кьейд ийиз жеда. РФ-дин Президент В.Путинан кьарардалди, "Россиядин мектебра келзавай аялрин гьерека" лишандик кваз, аялринни жегилрин госу-дарстводин дережадин тешкилат кардик кутунва. Адан бинедаллаз, пионерин тешкилатра бязи дегишвилерни хьанва. И йикъара Курхуьруьн 2-нумрадин юкван мектебда пионерин линейка хьана, ана муаллимрини иштиракна. РФ-дин Гимндихъ яб акалайдалай гуьгьуьниз де-

стейрин советрин председателри рапор-тар гана. Мектебдин тешкилатчи Уружбе-гова Лейлади пионериз ва абурун геле-жегдин крариз талукъ яз РФ-дин Прези-дентдин мукъвара акъатнавай кьарардин мана-метлебдикай, муаллимринни пио-нерин тешкилатрин арада хьун герек тир сих алакъайрикай суьгьбетна. Ахпа анал чпи яргъал йисара старший пионерожа-тыяр яз бегьерлувилелди кваллахай Ших-бабаев Шихбаба ва и царарин автор ра-хана. Гуьгьуьнлай анал 2-классдин аялри пионервилдин кьин кьуна, ветеранри абу-рун гарданра галстукар туна. Чпикай гила пионерар хьанвайвилдин лишандиз жа-ваб яз, гележегда хьсандиз келдайди, низам-ахлак хуьдайди, хийирлу кра-ра активнидаказ иштиракдайди, чехибуроз гуьрметдайди хиве кьуна.

ИкI, гила пионервиллиз, виликдай хьиз, 4-классдила ваь, 2-классдила кьабулзава.

Баркалла лугъузва

Абдулашим ГЪАЖИМУРАДОВ,
Муьгьверганрин хуьр

И мукъвара зун Махачкъалада авай сагъламвал гуьнгуьна хутадай "Тарна-ир" центрада хьана. 2006-йисалай кар-дик квай ина республикадин агъалийри медицинадин рекъай чпин сагъламвал гуьнгуьна хузава, и жигъетдай жуьре-ба-жуьре серенжерикай менфят къа-чузва.

"Центрада медицинадин рекъай ва маса пешейрин сагъи-бар тир 200 кьул-лугъчиди зегь-мет члугъазва. А з а р л у й р и н уьмуьрдин ери хьсанарунин рекъе тупламыш хьанвай ксарин сих кватлал. И рекъе ви-ридалайни еке кьимет азарлуьрин ихти-барлувал я" - ихътин келимайрилай баш-ламыш жезва "Тарнаир" санаторийдин сайтда компаниядикай суьгьбет Заз кье и гафарин гьахълувал тештикарриз, гьакни ина жувахъ галаз алакьалу хьайи вири пешекарриз, кьилди кьачуртла, зун чпин кьайгъударвилелди са кьадар тажубарай Айгуьн АЗИЗОВАДИЗ ва Патимат МАГЪМУДОВАДИЗ риклин сид-кьидай чухсагъул лугъуз кьанзава.

Азизова Айгуьн Аскеровнадин ери-бине Азербайжан Республикадин Кцар райондай я. Ина руш инсанпересвилел-ди тербияламыш диде-буба яшамиз жезва. Медучилищек акъалтларай Ай-гуьна зегьметдин рехъ аялрин сарарин дуктурдин медсестравилелай башла-

мишна. "Тарнаирда" ада кваллахиз 10 йис хьанва. Алай вахтунда ам ина физиоте-рапиядин процедурайрин медсестра я. "Инсанрин сагъламливилдин кьаравулда акъвазун зи бахтлувал я", - инанмиш я Айгуьн Аскеровна.

Магъмудова Патимат Абдулбакиров-на Ахва райондин Тукита хуьрйя я. Буй-накскдин училище акъалтларай ада 1990-йисалай инихъ медсестра яз квал-лахзава. "Тарнаир" санаторийда зегьмет члугъаз 10 йисалай гзаф вахт я.

"Азарлуьрин гуьгьуьл къачун, гафуналди са-гъар хьувун, ин-сандиз шадвал гун - ибуру зи пе-шедин кылин везифаяр я", - лугъузва Пати-мата. Адан гафар тештикарун яз, кьейд ийин хьи,

Патимат Абдулбакировнади инсанрихъ галаз ийизвай рафтарвал, абурув эгеч-завай тегьер заз гзаф бегенмиш хьана.

Республикадин гьар жуьре районрай кьезвай ксарин, бязи вахтара чарасуз лазим жезвай и ва я маса шейэр (месе-ла, телефон зарядка ийидай алат, тапоч-каяр) гвачиз, гьун фикирдай акъатнаваз жезва. И кар малум хьайила, Патимата, вичин квалляйни кваз гьана, лазим жез-вай шей вугузва, пишкешзава. Гьелбет-да, и карди азарлуьрин риклер шадарза-ва, абурун гуьгьуьлар ачух жезва.

Заз кье хайи газетдин кумекдалди и рушариз мад сеферда чухсагъул лу-гъуз кьанзава. Регимлу риклер авай, хьуьтуьл кьилихрин, масадан кьайгъу-дарвал ийидай инсанар тербияламыш-навай абурун диде-бубайриз баркалла!

Эминан алемдай Алагуьзли¹

Жедач жал дердиниш чара,
Себеб, дарман, алагуьзли²?
РикI чулав я зи³ и кьара⁴,
Гуьгьуьл - пашман, алагуьзли.

Гьиллебазвал⁵ имир вуна,
Айру⁶ хиял чанда туна.
Вуна зун икI ялгуьз туна⁷,
Яз⁸ перишан, алагуьзли?

Гила кьведа, яр, ви чамар⁹,
Цай куькьуьнна куда чанар.
Гьикьван члугван за ви гьамар,
Чан эрзиман¹⁰ алагуьзли?

Акьудда рикI¹¹ и азарди¹²,
Гьам члугвар кьван, чан - бизарди.

Жеч ви тай женнет базарди¹³,
Гьуьри-гьилман¹⁴ алагуьзли.

Кьваза, яр, вун и зулалди,
Девран гьалин шадвилелди¹⁵
Атайла вун зи кваллялди¹⁶,
Азиз мугьман алагуьзли.

Алагуьзли, вун зи яр я¹⁷,
Кай рикликай ваз хабар я,
Насиб-къисмет, яр, ви¹⁸ кар я,
Дердин дарман алагуьзли.

И члал лагъай Етим [Гада]¹⁹,
Гьайиф, уьмуьр хьана [бада]²⁰,
Жигер-багъри²¹ кана [сада],
Члугваз гьижран, алагуьзли.

(Етим Эминан и шиир чандиз гьазурайди ва адаз баянар гайиди Мансур КУЬРЕВИ я)

¹ И шиир сифте яз М.Гьажиева 1941-йисуз акьудай Е. Эминан шиирин кватлалда 6 бендинин "Алагуьзли" твар алай ва автордин твар авай бенд квачир эсер хьиз чапнавай. И шиирдин автордин жигъетдай М.Гьажиева акьудай шиирин кватлалда ихътин баян ганва: "Чалан эхирда Эминан твар квай адетдин бенд авачтлани, им чаз келайда Эминан члал я лугъуьниз килигна ва адан форма амай члалариз гзаф ухшар тирвилелди чна им, гьадан члал [яз] гьисабна, сборникда тунва". И гафарай акъваза хьи, чна вичикай ихтилат ийизвай эсер М.Гьажиева ам хуралай ва Эминанди тирди чидай касдивай хьенва. Ам филологи кхъей вахтара Эмин вич чидай инсанар гьеле амай, гьакI хьайила, М.Гьажиева и шиирдин автордикай хьенвай келима шиир, дугьриданни, Е. Эминанди тирди квалурзавай делил яз гьисабиз жеда. 1960-йисуз А.Агъаева акьудай кватлалда и шиирдин 7 лагъай, автордин твар авай бендин ганвай. Чи фикирдалди, и эсер шаирди 1862-йисан гатуз, Туькезбан масадаз гуьвайдакай хабар хьайила, кхьенва. Шиир 1941-йисуз акъатайвал, герек тир баянарни галаз, чна газетда гузва.

² Алагуьзли - инал: "кланиди".

³ 1941-йисуз акъатай вариантда инал, якьин гьалатI яз, "чи" гаф кхьенва.

⁴ И кьара - "и йикъара" келимадин куьруь жуьре.

⁵ Гьиллебазвал - кагуьлвал.

⁶ Айру - маса жуьредин.

⁷ И цар шиирдин 1941-йисуз акъатай вариантда икI кхьенва: "На чун гьика ялгуьз туна..." Гьелбетда, цар икI кхьин гьалатI я. 1980-йисуз Гь.Садыкьиди акьудай кватлалда и цар туькьуьр хьувуна ихътин жуьреда ганвай: "Вуна зун икI ялгуьз туна..." Чнани цар Гь.Садыкьиди туькьуьр хьувур жуьреда гузва.

⁸ И гафунин кчадал 1941-йисуз акъудай вариантда "гьал" гаф кхьенва. Чи фикирдалди, лезги члалан кьайдайри анал "яз" гаф хьун истемиззава.

⁹ Чамар - чамран терефдин инсанар (свас гьиз рекъе авай). 1941-йисан вариантда бендинин сифте кьве цар и жуьреда кхьенва: "Атана хьи, яр, ви чамар, / Цай куькьуьнна куда чанар..." Чи фикирдалди, и царара гьалатI ава: ина чамар атана агакънава, амма риклер ахпа куда лугъузва. И царара чпикай ихтилат физвай крар жезвай вахтар сад-садав кьазвач. Абуру дуьз кьун патал сад лагъай цар икI кхьин герек я: "Гила кьведа, яр, ви чамар..."

¹⁰ Эрзиман - риклин хиял, тamarзу кар, кас.

¹¹ 1941-йисуз акъатай вариантда инал, гьалатI яз, "яр" гаф кхьенвай. 1954-йисуз А.Агъаева акьудай кватлалда, гьалатI туькьуьр хьувуна, инал "рикI" гаф кхьин хьувуна.

¹² Ярдал вичин ашукьвиллиз инал шаирди "азар" лугъузва.

¹³ Базарди - лезги литературадин члалан "базарда" гафунин яркIи нугъатда авай жуьре.

¹⁴ Гуьруь-гьилман - женнетда жеда лугъудай жегьилрикай сад.

¹⁵ Шадвилелди - "шадвилелди" гаф нугъатдин жуьреда.

¹⁶ Эминан шиирин кватлалар туькьуьрай бязи авторри цар и жуьреда кхьизва: "Ша вун Эминан кваллялди..." ИкI кхьин гьалатI я: шаирди бендинин сифте царце ярдиз "кьваза... зулалди" лагъана, гьасятда "ша вун Эминан кваллялди" лугъудачир. Шаирди инал "вун акъваз зулалди, зулуз зи кваллиз вун атайла, чна девран гьалда" лугъузва. Гадалай гьейри, эхиримжиди тушир бендина шаирди вичин тварни твадачир. И цар 1941-йисуз М.Гьажиева гайивал туна, дегишар тавуна гун лазим я.

¹⁷ И бенд икьван члалалди акъатай Е. Эминан шиирин вири кватлалра и жуьреда кхьенва:

Алагуьзли, вун зи яр тир,
Кай рикликай ваз хабар тир,

Насиб-къисмет вичин кар тир,
Дердин дарман алагуьзли.

Чи фикирдалди, и бендинин сифтегьан пуд царце авай "тир" гаф "я" гафуналди звез авун герек я. Вилик квай бендина ярдиз "Девран гьалин шадвилелди/ Атайла вун зи кваллялди..." лагъана, ам ярвиле амайди кьалурна, ахпа адаз шаирди "вун зи яр я" лугъудай кчадал алатай вахтунин жуьреда "вун зи яр тир" лугъудачир.

¹⁸ "Яр, ви" келимадин кчадал 1941-йисуз акьудай вариантда "вичин" гаф кхьенва. Чи фикирдалди, ярдихъ галаз адан къисметдикай рахазвай шаирди кланидаз, масадан къисметдикай рахазвайди хьиз, "вичин" гаф лугъудачир, "яр, ви" лугъун тавуна. "Насиб-къисмет, яр, ви кар я" лугъуналди шаирди ярдиз лугъузва: "Ви къисмет кье вуна хкьазва".

¹⁹ И бенд 1941-йисуз М.Гьажиева акьудай кватлалда авачиз, 1960-йисуз А.Агъаева акьудай кватлалда алава хьувунвай бенд я. А.Агъаева бенд и жуьреда ганва:

И члал лагъай Етим къази,
Гьайиф, уьмуьр хьана кьуьзуь,

Жигер-багъри кана на зи,
Члугваз гьижран, алагуьзли.

Чи фикирдалди, бендинин и жуьредик гьалатIар ква. Сад лагъайди, вич автор тирди якьин тир са шиирдани Эмина вичин тахаллус (лакIаб) яз "Къази" гаф ишлемишнавач. "Къази" гаф вичихъ галаз алакьада аваз ишлемишнавай "Ви рутба гуьндур авурай" твар алай са шиирда Етим Эмина Гьасан эфендидиз икI кхьизва: "И члал лагъай Етим къази/ Айиб мийир, хьухъ вун рази". Гьелбетда, и гафар вич виниз такьунин жуьреда Етим Эмина Гьасан эфендидиз "Вун дуванханадин мирзе, яни зурба къази я, зун са усал, етим къази я" лагъай члал я. Ина "къази" гаф тахаллус (лакIаб) туш, ам вичинни Гьасан эфендидин дережаяр гекьигун патал ишлемишнавай гаф я. Кьвед лагъайди, гилан ахтармишунри квалурзавайвал, Туькезбан Эминалай вилик масадаз гуьлуьз гудайла, шаир гьеле къази хьанвачир, гьакI хьайила, ада яр масадаз гуьлуьз гузва лагъана хабар хьайила кхьенвай и шиирда вичиз "къази" лугъудачир. Пуд лагъайди, и бендинин кьвед лагъай царци шагидвалзава хьи, ам рифма патал са туплал шаирди тлуб хуькьурнавай цар я. Дугьриданни, царце кхьенва: "Гьайиф, уьмуьр хьана кьуьзуь". Лезги члала инсан "хьана кьуьзуь" лугъуда, амма "уьмуьр хьана кьуьзуь" лугъудач. Мадни, свас кланзавай жегьилди "уьмуьр хьана кьуьзуь" лугъун ажайиб кар я. Инал "куьзуь" гаф "къази" гафунихъ галаз сад хътин рифма хьун патал, царарин манадиз килиг тавуна, маса гафунин кчадал бендиник кухтунвайди акъазва. Якьин я, шиирдин автордин тахаллус са ни ятани "Етим Къази" тахаллусдалди звез авуна. Ихътин тахаллус Е. Эмин кьейдалай кьулухъ адан гьечли стха Мелика ишлемишзавай. Муькуь патахъай, шиир Е. Эминанди тирди М.Гьажиеван гафарай чаз тайиндаказ чизва. Кьенин юкьуз чаз ашкара тирвал, шаирди "Етим" гафунихъ галаз тахаллус патал кьве гаф ишлемишзавай: вич жегьил вахтара "гада" гаф ва вич жегьил вахтарани вичихъ хизан хьайила, - "Эмин" гаф. Гьелбетда, масадаз гуьвай ярдиз шиир кхьидайла, шаирди вичин халис твар ачухдаказ квалурдачир. ГьакI хьайила, и шиирда ада "Етим Гада" тахаллус кхьин лазим тир. И тахаллусди бендинин кьвед лагъай цар сифтедай ихътинди тир: "Гьайиф, уьмуьр хьана [бада]". Гьа и царце авай рифмадив кьадайвал бендинин пуд лагъай царцин эхиримжи гафни "сада" гафуналди дегишарайла, шиирдин эхиримжи бенд, чи фикирдалди, Эминан бендиниз ухшар хъжезва.

²⁰ Бада - инал: "манасуз".

²¹ Жигер-багъри - жигерни лекь.

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

Чешнелу уьмуьрдин сагъиб

галаз танишардай. Ихътин йикъар чаз культурадинни искусстводин гъвечи суварриз элкьведдай. Шамсудин муаллимди чаз интернатда тарсарни гайиди я. А чавуз зани алай вахтунда машгур писатель, журналист Нариман Ибрагъимова 9-классда санал келна. Чна яшлу инсанриз кларасар хаз, абур квал-

тиз, кьурук хкиз кумекар гудай. Хъвадай яд гъизвай булахар яргъа хъуниз килгна, яд гъиз кумекдай. Анлай инихъ чун клеви дустарни я. Чи жаван вахтар зиркел хъсандиз алама. Чаз муаллимри сада-садаз, чехи-гъвечидаз гъурмет ийиз, масадан кефи тахаз, кеве авайдаз алакьдай кумекар гуниз талук тарсар чи рикел гилани алама ва чна чи аялризни гъахтин тербия ганва.

М.Мигъралиеван дах Эскерали колхоздин бригадир тир. А вахтунда колхозда 30 агъзурдав агакна лапагар, 300 мал, 120 яц, 150 балкан авай. Жемьтди, маларихъ, хиперихъ, яцарихъ гелкъвез, векьер ягъиз, члем, як гъасилиз гъакъсагъвилелди зегъмет члугъазвай. Гъа жигъетдай яз - Эскералидин хизандини.

1973 -йисуз армиядай хтай Мирзабега Махачкъалада бухгалтервиллин курсара келзава. Бухгалтервиллин пеше къачур ам Махачкъаладин портуна къвалахал акъвазна, къвалахни ийиз автошколада шофервиллин пешени чирзава. Ина келзавайбуруз 41 манат стипендия гузвай. Пуд йисуз бухгалтер яз къвалахайдалай гъуьгъуьниз ада автобусрин паркуна шофервал ийизва. И йисара армиядай хтанвай адас военный комиссариатдай эверзава, инструкторвиллин кьуллугъ тамамарун тапшурмишзава.

Жегъил Белиждиз хкезва. Саки 40-йисуз, арендатор яз, чилел зегъмет члугуна. Арендада къачунвай 4 гектар ципицрин багълара адан вири хизанди зегъмет члугъазвай.

- Чун арендаторар тиртлани, а вахтунда гила хъиз тушир, - суьгъбетзава ада. - Чна совхоздик кваз къвалахзавай. Гъелбетда, чазни, виридаз хъиз, планар гузвай. Зи хизанди гъакъсагъвилелди зегъмет члугунин нетижада са шумуд йисуз къвед-пуд планар ацлурайди я. План са гектардай цуд тонн яз, чна 30 тонн къватдай. Чаз "Зегъметдин зарбачи" лагъай твар ганай. Хъсан нетижаар къазанмишнавай чи хизандикай республикадин телевидениди репортажни гайиди я. Са шумуд йисуз республикада кьур йисан нетижаарай совхоз гъилляй-гъилиз къвезвай "СССР-дин 60 йис" яру пайдахдиз лайихлу хъанай.

Гъакъсагъ зегъметдай Мирзабег Мигъралиев "Дагъустан Республикадин лайихлу уьзуьмчи" лагъай гъурметдин тварциз лайихлу хъана.

Белиждин жемьтдин арада М.Мигъралиев эке гъурмет ва авторитет ава. Ам гъамиша къвалахрин кивенкъве жеда. Гъам дигидай яд къвезвай хвал михъиз, гъам мехъеррикни мелерик гъуьгъуллудаказ ашпазвал ийиз, гъам герек чкадал дуьз меслят къалуриз. Алай вахтунда ада Г.Лезгинцеван тварунихъ галай школада йифен кьаравул яз къвалахзава. Инани ада школадин руководстводиз вичивай жедай кумекар гузва. Вичин асул къвалахдилай гъейри, гъихътин тапшуругъ гайитлани, ам намуслудаказ кьилиз акъудзава. Школадин руководстводи адан гъакъсагъ зегъмет гъурметдин грамотадалди къейднава.

М.Мигъралиева вичин веледарни зегъметдал рикл алайбуру яз тербияламышна. Чехи гада Владик Москвада карчи я. Рената икьрардалди Россиядин Армияда кьуллугъзава. Чехи руш Эльвиради Каспийскда детдомда къвалахзава. Гъвечи руш Сабина Махачкъалада вичин хизандихъ галаз яшамин жезва. Ам пуд аялдахъ гелкъвезва. Наира Махачкъалада аялрин бахчада тербиячи я. Виридалайни гъвечи руш Каринади Дербентдин медучилище акъалтарнава. Чешнелу хизанда 9 хтул ава. Вири бахтлу хъун Мирзабег бубадин эрзиман мурад я.

Малум тирвал, гъар са къвалахдихъ, гъар са инсандихъ ва хуьруьхъни вичин бине ава. Штулрин хуьр Кьурагъ райондин къадимбурукай сад я. Штулвийри чпин машгур алимрал, гъукуматдин идарайра къвалах авур ва ийизвай кьуллугъчийрал дамахазава. Зи къенин суьгъбетни вичин бине Штулай тир, Белиж поселокада яшамин жезвай адетдин лежбер **МИГЪРАЛИЕВ Мирзабег Эскералиевичакай** я.

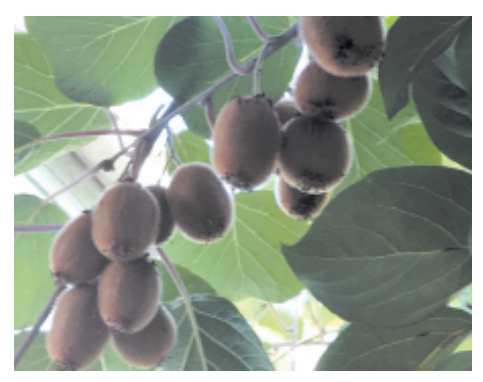
Ам 1952-йисан 14-сентябрдиз Штула бригадир Эскералидин хизанда дидедиз хъана. Чехи хизанда вад хвани кьуд руш авай. Мирзабег пуд лагъайди тир. Хуьре 8-класс акъалтарна, 9-классда келун Кьурагърин интернатда давамарна. 1966-йисан залзала себеп яз, абур Белиждиз куьч жезва. Ина 2-нумрадин школада 10-класс акъалтарна. Са тимил вахтунда совхозда зегъмет члугур жегъил 1971-йисуз Советрин Армиядин жергейриз тухузва.

- Интернатда келдайла, зун рагъметлу шаир Шамсудин Исаеван яратмишунрал ашукъ тир, - рикел хкизва Мирзабег Мигъралиева. - Чи ими Рамазан художник тир. Яратмишзавай инсанар хъуниз килгна, абур клеви дустарни тир, чи къваллизи къведай. Дахди абур гъурметдивди къабулдай, жузун-качезун авурдалай кьуллукъ Шамсудин муаллимди вичин ширар келдай, имиди цийи шикилрихъ

Къизилдин зул

Фоторепортаж

Мегъарамдхуьруьн райондин Самур патан хуьрер, къилди къачуртла, Билбилхуьруьн-Къазмаяр, Самур, Азадогъли, Тагъирхуьруьн-Къазмаяр Самурдин тамун юкъва авай гуьзел ва берекатлу маканрикай я. Са патахъай гъул, муькуь патахъай къакъан там гала. Хъуьтуьл чими гъава ава. Чулав накъвадин чил берекатлуди, гатфар ва гад, гъатта къизилдин рангар акъалтнавай зулни гъейранардайди я. Арандин чилерин адетдин емишрин вахт акъалтлайдалай кьуллукъ агъалирин саларани багълара ажайиб набататрин - кивидин, хурмадин бегъер агакъзава. Октябрдин вацра, марфарилай гъуьгъуьниз салара булдаказ къарникъузар пайда жеда. Абур къватлун патал тамуз фин герек къвезвач. Бязи мерейри - малинади, некъийри - къвед лагъай сеферда бегъер гъизва. Ина гъакни розмарин, лаванда, мелисса хъчар, гъатта къибледин уьлквейриз хас пальмаярни, лаврдин тарарни адетдин набататриз элкьвенва. Хупл гуьзел тушни Самур патан зул!

Бегъерлу ва хийирлу нямет

Хазран КЪАСУМОВ

Ингъе яваш-яваш зулни акъатзава. Им йисан къилляй-къилиз зегъмет члугуна, арадал гъанвай бегъер къватл хъийидай вахт я. Гзаф маса муниципалитетра хъиз, Стлал Сулейманан райондани майишатри ва агъалийри ципицлар, пинияр, хутар, машмашар, шефтелар ва маса емишар къватлна акъалтарнава. Алай вахтунда районда хурмаяр къватл хъийизва. Чкайрал къвез, карчийри са килограмм хурмаяр 25-30 манатдай маса къачуза.

Субтропикрин набатат тир хурмадин тарифдин бегъер райондин гзаф хуьрерин (Дарклуш-Къазмайрин, Эминхуьруьн, Цийи Макъарин, Къасумхуьруьн...) агъалийрин багъ-бустанда, салан участкара дигмиш хъанва. Чебни - жуьреба-жуьре сортаринбуру.

Экологиядин жигъетдай михъибур хъунилай гъейри, райондин шартлара гъасилзавай "Королек", "Шиш-Бурун", "Мандаринный", "Помидорный" ва маса сортарин хурмаяр шире квайбурни, дадунизни, акунризни хъсанбуру я.

Шикилдай акъазвай хурмадин тар зи сала ава. Ноябрьдин варз, тарцел пешер саки аламач. Хурмаяр лагъайтла, булдаказ ала. Хилер хаз акурла, са вад-ругуд ящик хурмаяр атланва за. Тарцел хурмаяр декабрдин вацрани аламукъда. Кар ана

ава хъи, зи салан участкада авай хурмаяр чрадалди нез жедайбуру туш, север ритида. Пешекарри зун гъавурда турвал, дигмиш тахъанвай хурмадик дубильный шейэр гзаф ква, гъавилляй, ихътин емиш тлуьрла, север ритида. Икл тахъун патал, эгер абур дигмиш жедалди нез кланза-

ватла, север ритидай хурмаяр са шумуд сятина чими це, я тахъайтла мурклада (морозильникда) туртла, хъсан жеда.

Субтропикрин набатат тир хурма битмишарун патал шартлар чи уьлкведа Чулав гъуьлуьн кьереда, Крымда ва Дагъустандин чими районра ава. Академик Н.И.Вавилова, гъеле 1936-йисуз Къиблепатан Дагъустандиз атайла, Дербент район ва гъуьлуьн кьереда авай чилер (Махачкъаладилай Азербайжандин сергъятдал къван) субтропикрин набататар, гъабуркай яз хурмаяр битмишарун патал кутугай шартлар, яни хъуьтуьз хъуьтуьл, гатуз чими гъава авай чкаяр тирди къейднай.

Хурма бегъерлу ва хийирлу набатат я. Адак 25 процент шекер (глюкоза ва фруктоза) ква. Сахароза хурмадик тимил ква, ам диетический продукт яз гъисабзава. Ам иллаки риклин ва дуркунрин азар авай инсанриз менфятлу я. Халкъдин медицинада хурма хуквадин азар авайлани тлуьн меслят къалурзава. Хурмадин тарцин пешерикай гъазурнавай чайдик гзаф витаминар ква...

Шадвал кутадай кар ам я хъи, районда хурмадин багъларин къадар йисалайсуз артух жезва. Идан гъакъиндай шаз районда 2000 тонндив агакна хурмаяр къватл хъувуни ачухдиз шагъидвалзава. Алай йисузни районда хурмайрин бул бегъер къватл хъувун гуьзлемишзава.

Тлугъвалдиз - ваъ!

Таквадай душман

Сардар АБИЛ

2019-ЙИСАН декабрдин эхирра Китайдин цикъвед миллиондихь агакьна агъалияр яшамеш жезвай Ухань шегъерда садазни малум тушир азар арадал атанвайдакай хабар акъатна. Гзаф уьлквейри и хабар кваз къунач. "Китайдавай азардикай чаз вуч ава?" лугъудайбур гзаф хъана. Таквадай азар, чилин кланикай фидай цай хъиз, гагъ са уьлкведай, гагъ маса уьлкведай винел акъатайла, дуньядик къалабулух акатнай...

Коронавирусдин тлугъвалдин вилик пад къун патал Россиядин гъкуматдини клеви къадагъяр эцигнай. Ятлани тлугъвалди гзаф ксар начагъарна, хейлинбур (абурок чаз мукъувай чидайбурни ква) чандивайни авуна...

Тлугъвалди зунни саки са вацра азарханайриз акъудна. Ам вуч завал ятла, жуван хамуналди, жигералди гъиссна. Гила, инсанри тлугъвалдиз акси рапар ягъуникай кыл къакъудзавайла, зун и хъинар газетда гуниз мажбур хъана.

Зи кефияр авачиз, къвале гъар жуьре дарманар ийиз, са шумуд югъ алатна, амма са куьникайни куьмек хъанач.

Са гъафтедилай мад больницадиз фена, авур КТ-ди жигерар къве патайни 50% агакьна стлалжем хъанвайди къалурна. Ибур коронавирсдин азардин гъунарар тирди тесдикъ хъана. Махачкъаладин къвед лагъай нумрадин больницада, хтл Рафима вичин таниш духтурар къвачинарна, заз чка гъазуриз туна. 4-майдиз Рамил буба (зун) гваз Махачкъаладиз фидайвал хъана...

Махачкъалада зун фад къаткурна. Чидай духтурарни, медсестраярни гьалтна. Абур акурла, чандиз са къадар регъятни хъана.

Азарханадин къвед лагъай мертебадиз хкаж хъайила, чи вилик, лацу парталар алай, къилелай къвачелди сад хъиз клева, чархар квай занбураг авадазавай пуд кас акъатна. Адал, лацу агъарик кутуна, къенфет хъиз, къве кыл кутлуннавай са затл алай. Ам къенвай инсандиз ухшар тир. Адан гуьгъуьна авайбур итмар яни, дишегълияр яни чир хъун патал дикъетдивди килигна кланзавай. Абуру занбураг лифтниниз гьална.

Зи бедендиз гъекъ акъатна. Дегълиздай фидайла, ачух ракларрай палатайра къатканвайбур аквазвай. Чинал маскаяр алаз, зайфидиз къекъевезвайбур дегълизрани сад-къвед гьалтзавай. Вилик кваз физвай медсестра Иминат са палатадин патав акъавзна. Ракларин сивел экъечлайдав ада зи начагъвиллин патахъай ацлурнавай чарар вугана. Къилелай къвачелди клевавай лацу парталар алаз, кабинетда мад са шумуд касди, компютеррихь ацукъна, къвалахзавай. Абурун къилелар противогазриз ухшар затлар алай.

- Зун гъи палата азад ятла килигда, - ракларал экъечлай дишегъли чарарни гваз къенез хъфена.

- 209 - палатада са чка азад я. - Са шумуд декъикадила зун гъана динжарна.

Санитаркади кроватдаллай куьгъне пекер дегъишна.

- Вуна дегъишнавайбур миьхи пекер яни? - меселни яргъандал акъалжай пекерин куьгъневел акурла, хабар къуна за.

- Чаз авайбур за акъалжна. Миьхи ва цийибур кланзавайбур къваллай гваз атурай, - атлай жаваб гана яшлу санитаркади. Акунрай и месэладин патахъай суалар гузвайди сад лагъай сефер тушир. Жаваб гъазур тир.

Ихътин гьал акур зи гуьгъуьл мад члур хъана. Амма миьхи пек-лек, месел акъалждайбур зи балайри Дербентдай гваз атана.

Ковиддиз акси азарханада газ гзаф крар цийи къилелай ачух хъхъана.

Ина къвалахзавай медсестраяр, санитаркаяр, духтурар, белки, чпин къайгъуйрив ах-гакъзамачир. Абур, югъ-йиф талгъана, женгина авай...

- Вун гъинай атанвайди я? - хабар къуна палатада зи къуншиди.

- Дербентдай. Бес вун?

- Зун Махачкъалада яшамеш жезвайди я. Вири хизан начагъ хъана къве гъафте, зун иниз атана цлуд югъ я. Ифин алатна, кефияр са бубат хъана - къве югъ. Санай масаниз акъудиз, зав къуд палата дегъишиз туна, - арза авуна къуншиди.

- Акл вучиз?

- Чидач. Иниз, дуьз лагъайтла, зун накъ хтлудли хкайди я. Ам ина къвалахзавай медсестра я. Къве йикъан вилик зун экъечлай палатада са кас къена. Зун адан къилехь клел элягъиз агакьна.

- Ам заз акуна. Зун иниз хкаж хъайила, къве къилни кутлунна, чархар квай занбурагдал веьена, тухузвай.

- Ваз акунвайди къе пакамахъ къенвайди я. За лугъузвайди накъ хутахна. Рекъизвайбур гзаф ава. Зи къвалав гвай палатада, чи тлвар-ван авай чемпион Гъабибан буба Абдулманап Нурмегъамедов авай. Ам цлуд йикъан къене къаткана, чара тежез акуна, вертолетдаваз Москвадиз тухвана. Гъайиф, Абдулманапаз Москвадини куьмек хъийиз хъанач.

Ингъе, вахтунда куьмек агакъ тавур пагъливанарни тлугъвалди тухузва.

Гъаниз килигна рапар яна кланда, жувни, патав гвайдини хуьз жедайвал...

Жуваз акур, хъайи крарикай, "таквадай душмандикай" за а члавуз беъем повесть кхъенай. Адай са члук клелдайбуруни теклифиз кланзава.

* * *

Абидан ифинар алат тийиз къве гъафте хъана. Язавай рапарикай ва хъавзвай дарманрикай са хийирни хъанач. Бязи вахтара къевезвай уьгъуьди ам сивихъди ядай чкадал гъизвай. Ирид йисан вилик гъа ик уьгъуь атайла, жигер пад хъана, къен ивидай ацлана, текъена къакъатай вахт Абидан риклел, гъар уьгъуь акатнамазди, хкъезвай. Ам, гъар сеферда яд хъваз, уьгъуь явашариз алахъзавай. Чкадин духтуривай чара тежез акуна, Абидан анализрин нетижар Москвадиз ракурдайвал хъана. Анин духтурин меслят къалурай дарманар ва рапар больницадай жагъанач. Рафима Махачкъаладин къилин аптекадай къачуна агакьарна. Абурукай куьмек хъана, пакадин юкъуз ифинар 37 градусдал хтана.

Пакамахъ Абид авай палатадиз скафандриз ухшар лацу либасар алукнавай са шумуд кас атана. Абурун къиле авай къакъанбуйдин жегилдин хурудал, чапла пата авай къултухдин хивел "Абдуллаев Умалат Межидович" хъенвай. Ам къилин духтурдин заместитель тир. Къвед лагъай мертебадин дегълизда къекъедайла, са кабинетдин ракларал Абидаз адан тлвар акурди тир. "Межидович" тлварцин иеси вич акунвачиртлани, адан риклай са гъихътин ятлани чимивилин гъисс фенай.

- Межидов, ви гьалар гъикл ава? - хабар къуна, гардандиз веьенвай писпидиз ухшар затл вилик къуна, Умалат Абидан патав атана. И затлунал ивидик гъикъван кислород кватла (сатурация) ахтармишзавайди я. Абида къалурзавай тлуб гъа алатдин сиве туна.

- И кас кислороддин аппаратдик кутуна кланзава. Къе вини мертебадиз тухвана, са сятна къван кислороддик кутур, пака кислороддин аппарат и палатадиз гъваш, - галайбуруз Умалата буйругъ гана. Абуру разивилелди къил юзурна.

(Кьатл ама)

Россияда сад лагъайбур

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Са тлмил йикъар идалай вилик Махачкъалада, Республикадин тади куьмекдин (РКБСМП, къилин духтур - Мегъамед Иманалиев), ам виридаз шегъердин 2-нумрадин больница яз чидач, духтурри санлай Россиядани икван члавалди тавунвай жуьредин операция къилиз акъудна...

Коронавирусдин пандемияди агъавалзавай четин вахт ятлани, республикадин, гъа гъисабдай яз РКБСМП-дин духтуррини, чпин тежрибада хъсан нетижар гузвай цийи жуьреяр ишлемишун давамарзава. Дагъустандин духтуррин бригадади чи уьлкведа сад лагъай сеферда къилиз акъуднавай цийи жуьредин операцияди туькьуьлда къванер авай гзаф ксариз умудлувал гузва. Ик, виликдай адет тир жуьредин, яни хам атлана, къилиз акъудзавай операция, гъакни алай аямда вичикай геьеншдаказ менфят къачузвай лапароскопия (хирургиядин и кайдади къенепатан органриз талуь операцияр, хам атлун тавуна, анжах хамунай теквеноар акъудналди къилиз акъуддай мумкинвал гузва) къулухъ туналди, гила туькьуьлдай (маса органрайни) къванер цийи жуьреда акъуддайвал я. Медикриз гила вичикай менфят къачудай мумкинвал хъанвай, абуруз куьмекдиз атанвай цийи эндоскопди ихътин мумкинвал гузва. Инсандин бедендин виридалайни четин чкайра авай къванерни гила са жуьрединни "атлунар", "тлкенар", операциядила уьгъуьнлиз бедендиз гузвай члур таъсир галачиз акъудиз жезва.

Цийи жуьредин сифтегъан къве операция Москвадай эвернавай профессор, Н.И.Пирогован тлварунихъ галай РНИМУ-дин оперативный эндоскопиядин лабораториядин илимдин къилин къуллугъчи Станислав Будзинскийдин регъбервилик кваз тамамарна.

"АЙБОЛИТ"
Чир хъун хъсан я
Гъазурайди - Надият ВЕЛИЕВА

• **Къил тлзавайла**, са гъевчи турбада аваз къел холодильникдин морозильниқда къурда. Ахпа ам къилин куклвал эцигна, вилер акъална, цлудалай сададал къведалди гъисабда. Са шумуд декъикадилай къилин тлал секин жеда.

• **Зигин хъсанарун** ва къил гижитахъун патал, къурурнавай жикияр куьлуь авуна, зур литрдин банка ацлурда, винелай пудан къве паюниз эрекъ илична, гъар юкъуз юзуриз къве гъафтедин вахтунда мичи чкада хуьда. Ахпа ам куьзна, шекердин са клусунал 20 стлал веьена ишлемишда.

• **Бедендик витаминар** тлмил хъана, иммунитет агъуз аватна, инсанди вич зайифдаказ гъиссдайла, агдадихъ галай рецептдикай менфят къачуда: 1 кг клюк-

"Чи планрик Кеферпатан Кавказдиз операциядин цийи жуьре къалурун - электрогидравликадин литотрепсия ишлемишуналди, туькьуьл физвай рекъера (протокра) авай къванер куьлуь авун ва абур акъудун квай. Ик, къванер акъудун патал сивий лап шуьклуь алат (зонд) твазва. Чулав лекъив агакьайла, электрогидравликадалди къванер (абур туькьуьлдин протокрай акъатна фидайвал) куьлуь ийизва. Амма мадни итижлу кар хъана - чалай неинки туькьуьлдин протокра, гъакни туькьуьлда виче авай къванерни куьлуь ийиз ва абур акъудиз алакьна", - къейдди профессорди.

Цийи эндоскоп яргъи ва лап шуьклуь зонд я. Адан къиле рекъемрин камера ава. Ида лагъайтла, икван члавалди операция тлкенвар акъудна авун лазим жезвай четин чкайриз агакьдай мумкинвал гузва, яни зонд сивий, ЖКТ-дай яцлуратунив агакьзава, анайни, са четинвални авачиз, туькьуьл физвай протокриз гъахъзава.

"Цийи къайдадин операция авун патал инсандин бедендин хам атлун, адай тлкенвар акъудун лазим къевезвач. Идахъ галаз сад хъиз, бедендиз зарарни тлмил жезва", - гъавурдик кутуна РКБСМП-дин духтур-эндоскопист, Дагъустандин эндоскопистрин ва гастроэнтерологдин обществодин председател Адам Хайрулаева. - Эндоскопияда им, шаксуз, еке агалкъун я. И жуьредин операцияр инлай къулухъ адетдиз элкъведа.

Къейд авун лазим я хъи, алай вахтунда РКБСМП-дин эндоскопиядин отделение регионда кар алайбурукай сад я. Ана алай аямдин виридалайни вилик фенвай технологийрикай, цийи къайдайрикай менфят къачузва. Малум хъайивал, медицинадин идарада зегъмет члузавзавай къуллугъчийрин пландик эндоскопиядай Россиядин къвенкъевичилин иштиракцияр хъун ва тамашачийризни судъайриз азардиз талуь яз итижлу дуьшуьш къалурун ква.

вадал, 1 кг клусарнавай ичерал 2 истиканда авай клерецдин куьлуь авунвай хвехверал 2,5 кг песоқдикайни са истиканда авай цикай гъазурнавай шире илична, 5 декъикада града. Гъар экуьнахъ фу недалди вилик хуьреқдин са тлурна авайди чими цихъ галаз хъвада. Са гъафтедилай куьне бедендин къуват артух, гуьгъуьл ачух хъанвайди гъиссда.

• **Рикин азарар** авай гзафбуруз картуфдикай хийир жедайди чидач. Картуфдин ччалрик гзаф къадар калий ва чи бедендиз бес тежезвай жуьреба-жуьре хийирлу маса шейэрни гзаф ква. Гьелбетда, картуфар жува битмишарнавай химикатар квачирбуру хъун лазим я.

А къаришма ик гъазурда: чуьхвена миьхи авунвай 4-5 картуфдин ччалрал 0,5 л яд илична, 15 декъикада града. Ахпа ам куьзна, къурна, фу недалди вилик са истикандин къатла авайди хъвада. Ихътин къаришмади дамарра ивидин гьерекагъ агъузарда ва риклин къвалахни хъсанарда.

Эфруз Регъимовадин - 70 йис Гатфарал ашукъ хъайи шаир-ханум

Чи эдебиятдиз фад атана, гъакъван фад хъфей авторар садни къвед туш. Белки, абурун къисмет гъахътинди я жеди. Гатфарин лейсан хъиз, са геренда чилерал авахъна, дуьньядиз берекатлу нурар, мижедин стлалар, атирар багъишна, хъфизва. Амма чпин эсерлувал квадарзавач. Абуру инсанрин рикера дурумлудаказ чка къазва.

Ихътин авторрикай сад, чи фикирдалди, вич 1951-йисуз Кцар райондин Хуьрелрин хуьре дидедиз хъайи Эфруз РЕГЪИМОВА я. Ада хуьре юкъван мектеб, Бакуда Азербайжандин госуниверситетдин библиотечный факультет акъалтарна, хейлин йисара вичин пешедай къвалахна. Ктабханайра члугур зегьмет ада члалан эсерар кхъинихъ галазни алакъалу авуна. Абуру Бакуда, Кцара, Махачкъалада жуьреба-жуьре газетрани журналра чапна.

2006-йисуз Эфруз Регъимовадин "Яран сувар" твар алай къилдин ктаб акъатна. Гъа йисуз вичин ктабни гваз ам чи газетдин редакциядиз мугъман хъанай. Гълбетда, цийи авторди ва гъакъ адан эсерин цийивилини чи фикир желбнай.

Эфруза сифте яз лезги шииратда гатфарин лап гуьзел суваррикай сад тир Яракай гъакъван метлеблу пьеса (тамаша) кхъенвай. Ктабда гъатнавай вири шиирарни гъакъван верци члалал кхъенвай гатфаринбур я. Чна гъавилияй адаз гатфарал ашукъ шаир-ханум лаганва.

Гъайиф члугваз тазвайди а кар я хъи, шаир, гзаф майилар, фикирар риклик кумаз, рагъметдиз фена. Амма тимилди ятлани, адан ирс чав гума. Эфрузан ктабдай хейлин члукар чна гъар йисан гатфариз - Яран сувариз чи къелзавайбуруз теклифна. Абуру хайи члалан хазинадал рикл алай вирибурун патай разивал гъана. Гъикъ хъи, шаирдин члал лезги халкъдин сивин яратмишунриз хас мисалралди, мисалралди, маниралди девлетлу я. Идалайни артух, чаз чи халкъдин къадим вахтарин хуьреклин, парталрин, гуьрчег заттарин, къугъунрин, къвалин къаб-къажаддин тварар чир жезва. Им, дугъриданни, несилриз лап герек чирвилер гузвай ирс я. Чна квез шаирдин ктабдай къачунвай бязи шиирар къелун теклифзава.

Мерд АЛИ

Эфруз РЕГЪИМОВА

Ша зи патав

Яр, вуна зи хатур ханва,
Ваз чандавай кье гаф лугъун,
Яру хъийин, ша зи патав.
Зун ашкъидал алцур хъанва,
Цийи къилияй бине атлун,
Пару хъийин, ша зи патав.
Гъиссерин сел, дагъдин вацл хъиз,
Рагъул хъана, ацлай члавуз,
Дуру хъийин, ша зи патав.
Хару гатаз, марфад гатаз,
Деврандикай куьцлей члавуз
Къуру хъийин, ша зи патав.
Вун тахтунай аватайтла,
Гъиссерикай галатайтла,
Агата зав, ша зи патав.
Чаравили, ялгузвили
Ви мураддин рехъ атлайтла,
Хару хъийин, ша зи патав...

Вун галачиз

Вун галачиз ажур жедач,
Усал жедач, ужур жедач.
Эхда вири четинвилер,
Къван жеда зун, ракъ жеда зун,
И дуьньяда вахъ цигелди,
Эхиратда вун къатканвай
Чил жеда зун, накъв жеда зун...

Хтулдиз къий

Бадед къвачик звер кутур,
Бубад сивик хъвер кутур,
Алахъзавай хуьз хатур
Хтулдиз къий, хтулдиз.

Дидед риклин члук я вич,
Бубад къвалин экв я вич,
Ажеб иер цуьк я вич,
Хтулдиз къий, хтулдиз.

Бахт къенид, къил къевид хъуй,
Фагъумлу са игит хъуй,
Гуьгъуналлаз ирид хъуй,
Хтулдиз къий, хтулдиз.

Тофик, вуна це чаз гъай,
Чан гъуцарин верцил пай.
Халуйрини дамахрай,
Хтулдиз къий, хтулдиз.

Мурадаз

Вилер вили кье хат я,
Бадед риклин мурад я.

Чан гъуцари гайиди,
Вун аваз чун кье шад я.

Виртедиллай верциди,
Твар сейлид, вич гъевчиди.
Чан зи къарай, зи макъам,
Шехъмир, зи рикл тлар жеди.

Дердин чара, сивин дад,
Вилерин экв, риклин пад.
Зи уьмуьрдиз хкай гад,
Вун хвашкалди, я Мурад!

Ашкъидин дугун

Майдин вацран навар ава
Кье зи ашкъид дугуна.
И дугуни цуькун патал
За агъзур тлар члугуна.
А цуькверин лечекдаллайд
Хвешивилин накъвар я.
Заз акъ жезва керчеквал туш,
Им женнетдин ахвар я.
Дугунд юкъвал сим янава
Зи къанида - зи ярди.
Чилин винел аватла мад,
Икъван уьткъемд, иерди?..
Вун зи симин пагъливан хъухъ,
Зун гъазур я жез кваса,
Ик, къаниди, туькюьрин, ша,
Муьгъуьббатдин са къьса.

Ацурай зи риклин тав

Зи азизди, гъикл я вун?
Чан, зи риклин рикл я вун.
Зун са масан цуьк ятла,
Цуькведаллай чиг я вун.

Зун бахтлу я дуьньяда,
Ви гъунар я и гъунар.
Зун лекъ ятла гъавада,
Ви лувар я и лувар.

Марфар къвазва гар галаз,
Таран пешер юзазва.
За хару стлалривай
Ви суракъар жузазва.

Гар галукъай тарари
Темен гузва сад-садаз.
Зи вил галай къанидаз
Лугъудай гаф ава заз.

Жедатла, са легъеда
Ша, лув гана, зи патав.
Ягъин чна мет-метлез,
Ацурай зи риклин тав.

Буба Меликован - 70 йис Захавал квай хва

Чи газетдихъ галаз фадлай алакъа хуьзвай авторрикай сад Буба МЕЛИКОВ я. Ам 1951-йисуз Къасум-хуьрел дидедиз хъана. Хуьре юкъван школа, Буйнаксда финансрин техникум, Ростовда халкъдин майишаддин институт акъалтарна. Махачкъалада, Стлал Сулейманан, Къумторкъала, Къизилюрт районра финансрин рекъай жуьреба-жуьре къуллугъар бегъемарна.

Амма руьгъдай ам лирик-шаир я. Гъеле мектебда амаз ада эсерар кхъизвай. Абуру райондин ва республикадин газетриз, "Самур", "Кард" журналриз, умуми къватлалриз акъатна. 2008, 2009-йисара адан "Муьгъуьббатдин нурара" твар алай шиирин ктаб лезги ва урус члаларал акъатна.

Адан хейлин члалариз ("Лезги руш", "Анфиса", "Эрзиман", "Акуна заз..." ва масабур) композиторри гъаваяр кхъенва, абуру чи манидарри мехъеррикни межлисрал муьквал-муьквал тикрарзава.

Буба Меликова гъикаятдани вичин алакъунар раиж тавуна туш. Автор къисметди Къизилюрт райондин Темиргоедиз акъудна, ана хизан кутуна.

Маса миллетрин юкъва яшамеш жез, ада хайи члалаз хъавилелди къуллугъзава. Хейлин ксарикай метлеблу очеркар, зарисовкаяр кхъена. Халкъарин дуствилейн, хизан хуьнин ва мягъкемаруни, инсандин ва тебиатдин саламатвал хуьнин месэлайрайни газетда адан макъалаяр тимил чап хъанач.

Б.Меликов дустарал рикл алай, абуру хуьз гъазур рухвайрикайни сад яз чиде. Вичин патай ада лап гзаф ксариз абуру хайи йикъариз жуьреба-жуьре тебрикар рекъе тваз хъана.

Буба Меликов РФ-дин журналистрин Союздин член, гъукуматдин ва жуьреба-жуьре тешикатрин, ведомствойрин патай ганвай шабагърин (медалрин, грамотайрин) сагъиб я.

Мерд АЛИ

Буба МЕЛИКОВ

Клан туш чи риклиз

Клан туш чи риклиз чапхунни тараш,
Дявени яракъ, къалмакъвал, саваш.
Абурун чкадал артух хъуй зегьмет,
Стхавал, дуствал, садвални гъуьрмет.
Клан туш чи риклиз буюнни зили,
Наргмиш агъу, зегъерни хини.
Абурун чкадал артух хъуй гимиш,
Хумравни къайси, къенфетни кишмиш.
Клан туш чи риклиз, циферни гарар,
Такабурулу мурк, живерни къаяр.
Абурун чкадал артух хъуй гурлу,
Ишигълу, гуьзел тебиат нурлу.
Клан туш чи риклиз цацарни вергер,
Рекъекъуьл, къалгъан, чумурур, серкъвер.
Абурун чкадал артух хъуй буллух
Гъажикла, къуьл, хъех, харарни цуьк, мух.
Клан туш чи риклиз керекул, къаргъа,
Чинеругни лекъ, тиб хъурай яргъа.
Абурун чкадал лув гурай цава
Ислягъ лифери, михъи яз гъава.

Амма тек са вун...

Шумуд йис тир зун къваливай,
Зун хуьруьвай къакъатна.
Ярар-дустар текдиз туна,
Лап яргъариз акъатна.
Ингъе кье мад мугъман жезва
Зун дагълариз элкъвена.
Тифлис, Баку, Ереванда,
Урусатда къекъвена.
Зун акурла, шадвилей кье
Ярди гъил зав вугузва.
Дустарини хайи хуьруь
Заз хвашкалди лугъузва.
Амма тек са вун акунач
И арада, диде чан.
Я тахъайтла хуш хъаначни,
Галукъайла вахъ зи ван.
Ингъе эхир агакъна зун
Кье ви сурал атана.
Вилерал - нагъв, рикл ишехъиз,
Аял хъиз вав рахана...

Мезелияр

✓ Чун гъамиша уьмуьрда чин тийидай инсанрин члалахъ жезва. Куьз лагъайтла, абуру чаз садрани тапарар авурди туш.

✓ Инсан яз и дуьньядал атанвайда жув инсан яз тухунни лазим я.

✓ Гуьрчег дишегъли жегъилдин бахт я лугъуда, анжах а бахт къвале хуьн са акъван регъят кар туширди чидач.

✓ Атлай мурад я уьмуьр куьруь ийизвайди...

✓ Къалин кьене михъивал ва гъа са вахтунда къайдасузални клан ятла, кье дишегълидал эвленмиш хъухъ.

✓ Стхаяр хъиз яшамеш жезвай къуншияр къунширай ваь, стхайрай къун лазим я.

✓ Са гъиниз ятлани физ риклик тади акатай-

ла, генани фикир хъия, шумуд сеферда вуна гъа икл тади къачуна, арадал вуч атанатла...

✓ Бахт зурба шей я. Жуван бахт жагъурун регъят я, къвалав гъайдан бахтунилай.

✓ Эгер дишегълидиз вичиз чизвацтла, вучиз ам итимдиз герек ятла, ам гъакъикъатда итимдиз герекни туш...

✓ Хуьрек авачир къапунай мегер ам экъичдани?

✓ Рушан дидеди тариф авурдал ваь, къуншиди тариф авурдал эвленмиш хъухъ.

✓ Къела, къела ва мадни къела, къвалах ваз гъикл хъайитлани жагъидач...

✓ Чуьлдай вахтунда къвалин хтун тавур цегъ келемрин бустандай жагъида.

✓ Йиф са гъина ятлани акъудна, экуьнин къилияй къвалин хтайла, жува жув гъикл гъа-хъардатла лугъуз, фикирдик акатмир, ваз папа вичи вири лугъуда.

✓ Кье яб ганва, чпиз ван къевезвай гафарикай сад къанни мана квайди жагъурун патал.

✓ Бахт тутун тарцин жел хътин затл я, юзур тавунмаз ви вилик текъевайди.

* * *

Папа гъуьлуьз: - Дуьз гаф яни, зи азизди, къуьр виридалайни кими гъайван тирди?

- Эхъ, зи къуьрен шапла, - жаваб гуда гъуьлуь.

* * *

- Свас, вавай тямлу хуьрекар гъазуриз жедайди яни? - жузуна са юкъуз къариди вичин цийи сусавай.

- Эхъ.

- Акъ ятла, лагъ кван, хинкъар авун патал вуч лазим жедач.

- Зун къани къарини гишинзавай гъуьл, - жаваб гана суса.

* * *

- Дуьз лагъ, азизди, - жузазва папа итимдивай, - ваз зун квелди бегенмиш хъанай?

- Вилералди...

- Зи вилер гъакъван гуьрчегбур яни? - дамахдивди жузуна папа.

- Ваь, зи вилер зайифбур хъуниз килигна, - жаваб гана гъуьлуь, вичин вилерал алай айнар алудна.

* * *

Къуьд. Там. Рехъ алатнавай гъуьрчехъанди, вичин ванцелди куьмекдиз са вуж ятлани къведа лагъана умуд кваз, гъа вичивай жезмай къван къелиз гъарайиз башламишда.

Гъа и арада муьквал хъиз алай магъарада ксанвай сев ахварай аватна. Къецеел экъечна, гъуьрчехъандивай жузада: - Вуна вучиз и хъуьтлуьн циклиз зун ахварай авудна?

- Зи рехъ алатнава, - лагъана киче хъайи гъуьрчехъанди, - гъиле авай тфенгарни гадарна, зайиф сесиналди.

- Гъарай вучиз ийизва бес?

- Белки, садаз къанни зи ван къведатла лагъана.

- Гъа, заз ван атана, гила на ваз регъят жеда лагъана фикирзаватла?!

Шагназар Хидирован - 80 йис

Цавуз килиг, гьед гьетрелай экуь я...

Мердали ЖАЛИЛОВ

Къурушви шаиррин жергеда Шагназар ХИДИРОВА вичин тайн чка къунва. Ам лезги шииратдиз XX асирдин 70-йисара атана. 1962-йисан гатфариз чна санал Дагъустандин жегьил писателрин совещанида иштиракна. Цийи Къурушдилай а члавуз и совещанида Абасова Ася, Къарибов Нариман, Мурадов Ибрагим, масабурни авай.

Дагъустандин халкъдин шаир Шагъ-Эмир Мурадова, лезгийрин машгъур шаир, Москвадай М.Горькийдин тварунихъ галай Литинститут акъалтарна хтанвай Алирза Саидова, чи, жегьилрин, эсерриз дикъет гунивди, хъсан гафар лагъана, хейлин меслятарни къалурнай. Гъа вахтара арадал атай чи дуствилин алакъаяр гилани ама.

Шагназар, за къатлайвал, гилани аквазвайвал, сифте нубатда, гафунин къадир аваз, яратмишдай къвалахдив сабурдивди эгечизавай кас я. Гафариз дар ятлани, манаметлебдал гьалтайла, шииррин царарихъ гьенвал хъун гъар са устаддивай истемиззавай сифте шартI я. Чехи арифдар СтIал Сулейманани вичин вахтунда жегьил

шаиривай и шартI киле тухун истемизна. Шагназаран тIвар чи газетра къериз-цIаруз акунин асул себебни шаир вичин яратмишунрив гъакъван къадирлувилелди эгечIун тирдал шак алач.

Эхиримжи вахтунда ада чи газетда чап авур "Чан чи дидеяр!" поэма шаирдин яратмишунрин арш хъиз я. Анай чаз шаир-тарихчидин, шаир-философдин, шаир-женгчидин, шаир-публицистдин, интернационалистдин хатI, къамат, руьгъ чир жезва.

Инал лагъанвай хътин ерияр, лишанар Ш.Хидирован вири эсерриз хас я. Ада хейлин йисара Цийи Къурушдал мектебда аялриз урус

чIал ва литература чирунихъ галаз сад хъиз, абурук яратмишдай руьгъни кутаз хъана. За гьиссзавайвал, гъа и кар себеб яз, Къурушдилай са жерге жегьил шаирар ва гьикаятчиар акъатна. Майор Агъаев, Малик Саидов, Мухтар Панагъов, Аксиф Лазимов, Агъмед Къулиев, Лезги Ариф гъа жергедай я. Абурун эсерар къурушви шаиррин "Яру дагъдин шагъвар" тIвар алай ктабда гъатнава. (2000-йис).

Шагназаран аял вахтар Ватандин Чехи дяведин залан йисарал ацалтна. Килелай бубани алатуни а вахтарин заланвал мадни артухарна. А заланвал тIал гилани шаирдин руьгъдай акъатнава. Виндихъ тIвар къунвай адан поэмада хъиз, хейлин шиирани а тIалди вичикай хабар гузва.

Шаирди ДГУ-дин филологиядин факультет акъалтарна, вич рекъе тур Узбекистанда, анай хтана, Новолак райондин мектебра тарсар гана. 1967-йисалай вичин хайи хуьре вири мумкинвилер акъалтзавай несилар савадлу, камаллу, къудратлу, Ватандиз къуллугъдай къеьгалар яз тербияламишуниз бахшна.

Гъа са члавуз ада ина лезги писателрин Союздин къуватлу отделенини кардик кутуна. Гилани ам анин регъбер я. Къурушдал и отде-

лениди къил кутуна тешкилай хейлин мярекатра (Шагъ-Эмир Мурадован, Къасум Фаталиеван, Мегъмед Къурушан, Ибрагим Мурадован, Межид Гъажиеван ва масабурн юбилейриз ва яратмишунриз талукъ) чнани иштиракна. Им и хуьре чIалан яратмишунрин негъкъеьезва лагъай чIал я. Ихътин гьерекат, чIалан ивиррал ашукъвал амай къван чи руьгъдин къул зайиф жедач! А кардик къуьн кутазвай Шагназар Эллезиевич хътин муаллимрин-шаиррин ирсни несилрив гумукъда.

* * *

И йикъара Шагназар Хидирован 80 йис жезва. Чна чи руьгъдин стхадиз, "Лезги газетдин" вафалу амадагиз и вакъиа рикIин сидкъидай мубаракзава:

*Эбеди яз зар алай,
Къуруш булахар,
Квел чижерин пар ала,
Къуруш яйлахар!
Дагълара хъиз, дуьзенра
Къеьгалар вири.
Ашкъи ргъз беденра,
Крар я дири!
ИкI амуькрай куь руьгъ, къаст
Женгни - эбеди!
Ваь, къадайд туш ругни пас
Гъамга - шуьшеди...*

Вахт

Вахт атана фир са шей туш гъаклан.
Ам элкъуьрзава инсанди кардиз.
Лугъун хъи, къе на туькьурна раklar, -
Пака къенин югъ "раklar" - ни "накъ" я.
Эгер къе вун хъанатIа гар хъиз,
Регъв элкъуьр тавур, гъекъ къуру тавур,
Пака къенин югъ на квадар авур
Уьмуьрдикай са кими къадакъ я.

Ам вуч рикI я?

Пуд йис хъана, руш, зун вавай чара яз,
Тек пуд йисуз ви муьгъуьббат ргана,
Фена маса гадад винел чIлана.
"КIанда...", "кIанда..."
амма анжах чарара.
Ам вуч рикI я, чарчелайни давамсуз?!

Герек туш накъвар

Вуч вун килигзава нагъв алаз вилел?
Зун накъвадихъ къаних яни ви?!
Къур акъатнавач зи рикIай гъеле:
Бес я аз аял яз къисмет хъайи нагъв,

Крымда, Волгадал экъич жез ава,

Буба за дидедай къадайла суракъ.
Цавуз килиг, гьед гьетрелай экуь я,

КIанибур хъиз гуьруьшмиш жез атанвай.

Ангъе са гъед: - вуч вафалу свегги я -
Гъикъван экуь гъетерилай алатна ам,
Рекъел алай цифедайни акъатна ам,

Дамахдал Фена гъахъна вичин гъетрен къужахда

Амма вун?.. Айиб я.

Нагагъ туькьуьл шехъуналди Михъи хъийиз жедайтIа
Гунагъарни тахсирар,
ЧIалахъ хуьхъ вун, и дуьньяда
Уьзуькъара есирар
Чапхунчиар жедай вилин накъварин.

* * *
Килиг къуд патаз - мичIи я вири,
Фамусоврини Чичиковри!

Къулухъ элкъуьрна чи тарихдин чарх,

Хкажна чпин девирдин пайдах.
Авунва чакай гъа "къенвай руьгъер".

Латвади къунва чи кузвай рикIер.
СаймишзавайтIа халкъарин сесер,

ЧIкурдайни акI чи сагъ СССР?

Табун, тарашун, чуьнуьх - къакъудун
Демократиядин яни бес къанун?
ЧIулавди - лацу, лацуди - чIулав
Авурла, гъи югъ жеда

чи къулав?
93²-даз, туш им тапарар,
"Демократия" чи янай туларай...

1. Фамусов, Чичиков - XIX асирдин урусин классикада акъалтIай коррупционерчиновникрин къаматар.

2. 93 - 1993-йисуз Москвада парламентдин Лацу кIвал танкарай янай.

Шагназар ХИДИРОВ

Дагълара йиф

Самур вацIуз яб гузвай хъиз,
Сесни амач дагълара;
Гъвечи хуьрер секин хъана
Фенва ширин ахварал.

Сергъятдаллай аскердинни
Дегиш хъана смена.
Паркъа амай кIанибурни
Чара хъана хъфена;
И мукъвара рех ацукъда
Йифен чIулав киферал.

Амма ингъе мичIи бере,
Рехъ вилив хуьз чубандин,
Къве кицI галаз ама гъеле
Чуьлдин юкъва пашмандиз.

Варз алкIана михъи цавал,
Медадь хътин гимидин.
Яргъай кицIер злуькъзава,
Ван къачунва уьруьши.
Шалам-дулах чуьхуьз векъел
Ацукънавай чигедай,
Чубан стха гила рекъе
Гъат хъийизва бередал.

Авахъзава вацI

Авахъзава вацI, рагъул каф алаз,
Къерехар гатаз, рехъ ийиз михъи,
Цийи хуьлерин гьерекат галаз
Гурлу жезва мад, лепеяр - чIехи.

А вацIун гъар са стIалдин рикIе
Са фикир ава, мурадар сад я.
Гъуьл галай патахъ гъатна са рекъе
Виридал, гъелбет, алай тIвар яд я.

Катмир закай

ЧIулав вилер, чIулав кифер,
Зун патал куьн гъижран яни?!
Мекъизвай хъиз, клеь мийир чин.
Зун Сибирдин тIурфан яни?

Зи дагъви руш, Дагъустандин
Маргъалрикай хуш къведа ваз.
Катмир закай, катмир закай,
Шалбуз дагъдин муркIадилай
Артух къайи туш жеди зун.

Шамил

Зи дагъларин, зи дагъвийрин
Азадвал заз багъа хъана,

Тур гъилеваз фена уьмуьр.
Амма, вучда, пачагъдин бул
Къизилди зун къуна есир,
Ватандивай яргъа хъана
За дидедин нек хъиз хъвана
Сад Аллагъди ракъурнавай
Пак Къуръанни, тIурфанни рагъ.
Вуч хъсан тир, зун къейила,
Дагъустандин маргъалрикай
ХъанайтIа заз кафандин агI!

Зи бегъер я...

Мублагъвилел шадвал ийиз датIана,
Къуьлуьн никIи лепе гузва шагъвардал.

Амма бирдан атай хару гатана,
АцIай килер гъанва бегъем ялвардал.

Ник ярх хъана, рикI тарна
зи гъайифди. -
Эй марф, зи тIвар инсан я!

Гъат гъавурда
Вални зарпанд акъалжда за лайих тир:

КIан хъайила къурда за вун,
КIан тахъайла, чукIурда!
Алим я зун, фяле я зун, лежбер я,
Зун физвай рехъ Адам феийи

лепир туш.
И дуьньядин берекат зи бегъер я.
Инсан я зун, пайгъамбар туш,
я пIир туш.

Зул

Зулун зайиф ракъиник
Хъен вегъенва тарари,
Ахвадариз аламай
Хъипи пешер гарари.
Циферикай къвахъзавай
Тек-тек ири стIалар
Къвез къужахда гъахъзава,
Багърияр хъиз, атана.
Куьнедай са жегъил кас,
Пекер хъанваз мазутдай,
Физва чуьлдиз тади кваз -
Къудгур цIай хъиз барутдай.

Ахмакъдин акъуллу

гаф

(Сюжет халкъдинди я)

Са хва хъана са касдихъ
Гъич тийижир дуьз суьгъбет,

Гъар гафунин звездай
Къазанмишдай бул туьгъмет.

Са сеферда бубади
Туьгъметарна кевелай,
Лагъана: - Хва, фикира
Рахадай гаф звелай.

Са гаф рахух акъуллу,
Яб гудайдаз къвервал хуш,
ТахъайтIа акI ахмакъдиз
Пара рахун герек туш.

Йикъарикай са юкъуз,
Яргъал мензил атIана,
Са къуьзуь кас абурун
КIвализ мугъман атана.

Хва, мугъмандиз килигиз,
Акъвазна тIимил-гзаф,
Фикирна хъиз вичизни
Акун патал рахар гаф.

Эхирни ам, фикирна,
Мугъмандив икI рахада:
- Чан буба, ви спелар
СикIрен тум хъиз аквада.

Гекъигунар

Дагъдикай рагъ къарагъзава,
Азадвилени женчи хъиз,
Хъанвай беден ивидай.

Мад цавай рагъ ахвахъзава,
Руша гаф атIай илчи хъиз,
Яру хъана хъфидай.

Ша зи хуьруьз

мугъманвиле

Ша зи хуьруьз мугъманвиле,
Зи хуьр къунва Шалбуздагъди
Европадин къилел, дуст
Аквада ваз чи жегъилри,
Майдандал хъиз, балкIандин
ТIамал ийир къуьлер, дуст.
И чилерал хъуьреда ваз
Жейрандинни
Дагъви рушан вилер, дуст.

Ша зи хуьруьз мугъманвиле
КичIе тушиз, дагъви хъиз.
ТахъайтIа вав рекъер-хуьлер,
Ви рикIай кичI экъягъ ийиз,
КIуртар хътин маргъалрикай
Хана, живер элягъ ийиз,

Аялдив хъиз къугъвада.
Агъуз килиг авуртIа,
Агъада
Пехъи вацIу, каф алай,
Килел рагари,

гъахънавай
Цавун вили къалхамда,
Гъекъ акъудда ви пелез.

Гъисаб мийир жуьв буьркуьлли
Игъи яз,
И дагъларал аруш хъанвай
Жигъираар
Гъалкъа-гъалкъа
Акъатда ви къвачерай.
Яргъи жеда ви вилик,
Чуьнгуьрдаллай симер хъиз,
Зи хуьруьн дар,
Зи хуьруьн шад куьчерай.
Гъил вугайтIа, гъар къванци ви
Гъил къада.

Вил акъада
Шалбуздагъда. Шагъдагъда
Дагъустандин жуькумар хъиз,
Акахъзавай чи халкъарин крарик.
Къугъваз даим тIурфанривни гарарив,

Хур агудиз, цIир акъудиз,
Цавун аршда яраривай пакаман
Рагъ атунир сир къакъудиз.
Гагъ ярхарда ви къвачерик,
Къунвай багъа къурбандар хъиз,
Къванер, тIапар муьрз алай,
Лугъузвай хъиз гъар са къванци:
"Алуд мийир ви къвачерин нур залай,
Иеси я, инсан, вун зи бахтунин,
КIантIа цIугу жуван хци тур залай".

Лекъери лув гелязавай,
Векъедай цифъ эвягъ жезвай
ЧIураарай
Дагъви ваха къватIна гъайи
Къеверивни хъчарив,
Чар хъиз къелечI лавашдивни
ТIуб хъиз яцIу къаймахдив
Ваз суфрадал эцигда
Кутар,

Пыйтай булахдин яд авай.

Тух жедач вун а цивди:
Сарара тIал гъатайтIани,
Дад ава.

Чи ватанэгълияр - гъар сана Илимдиз камар къачузвайбуруз куьмекзава

Жегъил алим, физикадинни математикадин илимрин кандидат, МФТИ-дин умуми физикадин кафедрин доцент, и вуздин нано-оптикадин ва плазмонадин лабораториядин илимдин къуллугъчи **Азим НУЪГЪОВАН** агалкъунрикай, ада гъиле къунвай важиблу проекрикай чаз фадлай хабар авай. Мукъ-вара ам "Лезги газетдин" редакция-диз мугъман хъайила, къилин редактор Мегамед Ибрагъимова адахъ галаз къиле тухвай метлеблу интервью (видео) гуьгъунлай газетдин ютуб-каналдизни акъудна. Ада вичи къвалахзавай институтдин къетлен-вилерикай, метлеблубликай ва аник экечиз кланзавайбуруз патал къилебулу малуматар раижна.

Азим Къадимович Нуьгъов 1984-йисан 8-мартдиз Мегамамд-хуьруьн райондин Филерин хуьре муаллимрин хизанда дидедиз хъана. 6-классдал къван хайи хуьруьн, ахпа Махачкъаладин гзаф хилерикай ибарат лицейда клелун даварна.

Гъевечи чавалай дуьм-дуьз илимриз итиж ийиз хъайи Азим лицей къутягъайдалай къуллугъ ДГУ-дин физикадин факультетдик экечйна. Жегъил физикадал гзаф ашукъ хъун тажуб жедай кар туш: адан дидени буба физикадин муаллимар я. Мектебда клелай йисара Азима алава яз Москвадин физикадинни техникадин институтдин ЗФТШ-дани (физикадинни математикадин заочный мектеб) чирвилер къачуна. И девирда ада гзаф сеферра олимпиадайра, конкурсра гъалибвилер къазанмишна, хъсан чкъар къуна.

Студент тир вахтарани илимдиз майилвална, гуьгъунлай аспирантурадикни экечйна. Алакьунар авай жегъилдикай вири Рос-

сиядин ва международный дережайрин конкурсрин премийрин, грантин сагиб хъана. Физикадинни математикадин илимрин кандидатвилдин диссертация 2013-йисуз МФТИ-да хвена.

2017-йисуз жегъил алимдихъ мад са важиблу агалкъун хъана: Россиядин жегъил алимрин, преподавателрин арада къиле фейи конкурсда гъалиб хъунин нетижада адакай МФТИ-дин умуми физикадин кафедрин доцент ва нано-оптикадинни плазмонадин лабораториядин илимдин къуллугъчи хъана. Къетлендаказ къейд ийиз кланзава, Азим Къадимович улкведин машгъур вузда ихътин важиблу къуллугъдал хъайи сад лагъай дагъустанви я.

Вич жегъил алим ятлани, алай вахтунда Азим Нуьгъова илимдин рекъе дамах ийиз жедай хътин зегъмет члугунва: ам 50-далайни гзаф илимдин къвалахрин, 5 учебный ва хейлин методикадин пособиерин автор я. Адан ктабар мектебра клелзавайбуруз, студентар, муаллимар, алимар патал менфятлугур я.

Азим Нуьгъов мектебда клелзавайбурун арада олимпиадаяр тешкилунал, вуздик экечиз кланзавайбуруз виликамаз гъазурлухвилдин куьмекар гунал машгъул я. 2019-йисуз ам Россотрудничестводин проектдин сергъятра аваз Вьетнамда олимпиада къиле тухун патал Россиядин патай физикрин делегациядин председателвиле хъана.

Алай вахтунда ада Кеферпатан Кавказдин республикайрин мектебра клелзавай аялриз вуздиз гъахъдалди герек тир гъазурвилер акунин месэлайриз гзаф фикир гузва.

Къилди къачуртла, ада Дагъустандин мектебра Москвадин физикадинни техникадин институтдин ЗФТШ-дин программа кардик кутазва ва "Физтех регионан" проект къилиз акъудзава. Азим Нуьгъова регъбервал гузвай и проект жегъил ватанэгълияр патал жагъин тийизвай мумкинвал я.

Къейд ийин, ЗФТШ-дин темадай са шумуд варз идалай вилик жегъил алимди "Леки" фондунин векилрин теклифдалди онлайн-конференцияни къиле тухвана. Адан проект Дагъустандин илимдинни образованидин министерстводини хушвилелди къабулнава. Гъакъикатдани, ада къиле тухузвай проектди юкъван мектебра клелзавайбуруз алай аямдив къурвал илимдин, техникадин хилерай дерин чирвилер къачуз куьмек гуда.

Алимди жегъилар патал улкведин къилин вузрик экечлуни къайдайрикайни, шартларикайни итижлу малуматар гузва. Къуй адахъ къвалахда, илимдин рекъе еке агалкъунар хъурай!

Куь ихтиярар

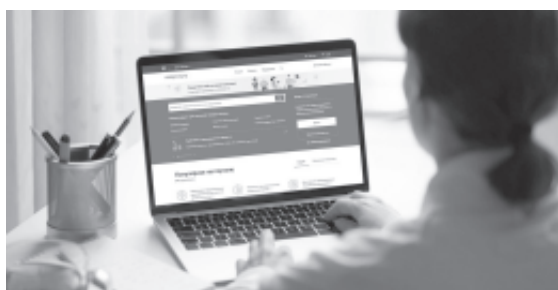
Хуси документар - "Госкъуллугъра"

Малум тирвал, алай йисан 1-июлдай государстводин ва муниципальный къуллугъар къилиз акъудзавай МФЦ-дин идарайра агъалийрин чарчин документарин электронный жуьреяр туькьурдай мумкинвал ава. Къейд ийин, и къуллугъ анжах агъалийрин чпин тлалабуналди тамамарзава. Чарчин документарин электронный дубликатар "Госкъуллугъар" порталдин хуси кабинетда хуьда. Электронный жуьредин документар гъазурнавай касди гележегда МФЦ-диз ва я гъукумдин органриз гъакъикъи документар (оригинал) къалурун герек амуькъдач.

Къведай йисан цлийивилер

РФ-дин Гъукуматди хабар ганвайвал, 2022-йисуз "Госкъуллугъар" порталда пуд цлийивал (сервисар) пайда жеда:

"Чарар-цларар галачиз инсанар ва парар санай масануз тухун" - улакьрин чарар-цларар, путевкайрин листер, пар тухудай ихтиярар гудай (туькьурдай) махсус сервис;

"Рекъемрин эцигунар" - эцигунарин рекъай са жерге къуллугъар (куьмекар) къачуз жедай сервис;

"Зегъметдин онлайн миграция" - къвалахдай чка-

яр жагъуриз ва къвалахдин жигъетдай онлайн-суьгъбетар тухуз жедай сервис.

Ибурулайни гъейри, къведай йисуз "Вуздик онлайн къайдада экечлун", "Онлайн къайдада зегъметдин алакьаяр" сервисин мумкинвилер гегъеншарда. Къведай йисуз государстводин вири вузар онлайн къайдадин сервисдик кутадайвал я.

* * *

Алай йисан 16-ноябрдизай коронавирусдиз акси раб янавай агъалийривай QR-кодни галаз чарчин сертификат къачуз жеда. Ихътин малумат улкведедин Гъукуматдин къил Михаил Мишустина малумарна.

Твар къунвай документ къачун патал МФЦ-дин идарадиз фин герек жеда. Раб янавай вирибуруз сертификат гузва. Ам "Госкъуллугъар" порталда кардик квай хуси кабинетра жезва. Эгер коронавирусдиз акси раб янавай кас порталда регистрация хъанвачтла, и карни адавай МФЦ-дин пешекарин куьмекарди къилиз акъудиз жеда.

QR-код алай сертификатдин чарчин жуьре асул гъисабдай смартфонар авачир, электронный къуллугърикай менфят къачуз вердиш тушир яшлу инсанриз герек жезва.

Уьлкведа ва дуьньяда

Тапшуругъ гана

Россиядин премьер-министр М.Мишустина регионрин губернаторриз коронавирусдиз акси вакцинациядин еришар чпин хуси гуьзчивилик кутунин тапшуругъ гана, хабар гузва "Новости" РИА-ди.

Адан фикирдалди, регионрин къиле акъвазнавайбуруз тлугъвалдихъ галаз тухузвай женг къетлен гуьзчивилик кутун ва рапар ягъунин гъерекатар йигинарун лазим я. Регъберри тлугъвалдин гъалар дикъетдикай хкуд тавун ва чарасуз тир серенжемрал амал авун таъминарна кланзава.

"Азарханайра, поликлиникайра вири дарманар хъун герек я. Агъалияр сагъарунин ва медицинадин рекъай гузвай куьмекдин ери гъа идалай аслу я", - лагъана премьер-министрди.

Телефондай рахана

Россиядинни Франциядин регъберри, телефондай рахуналди, Польшадинни Белоруссиядин сергъятдал арадал атанвай къетлен гъалар веревирдна. Идакай "Интерфакс" чешмеди хабар гузва.

В.Путин ва Э.Макрон сергъятдал арадал атанвай гъалар пайгардик кухтунин патяхъай саналди алахъунар авунин фикирдал атана.

Ковиддилай къуллугъ...

Пегъризчи Михаил Гинзбурга ковиддик начагъ хъайдалай къуллугъ сагъламвал гуьнгуьна хтунин карда менфятлу няметрин тварар къунва. Адан фикирдалди, D витамин квай суьрсетри хъсандиз куьмек гуда. Пешекардин гафар "Народные новости" чешмеди раижнава.

"Сифте нубатда D витаминдалди балугъар девлетлу я, месе-ла, скумбрия ва сельдь. Гъакни хамзарар, мерейар, брусника хийирлу я", - гъавурда туна пешекарди.

Къейдзавайвал, недай затларик фу, члахар, хвехвер ва некледин цуру суьрсетар хъун лазим я.

QR-кодар - чарасуз серенжем

Госдумадни регионриз QR-кодрин чарасузвилдин гъакъиндай проект ракурда. Россиядин регионриз, общественный палатадиз, счетный палатадиз ва Федерациядин Советдиз 14-декабрдалди рекъе твадайвал я. Идакай Госдумадин Председатель В.Володина вичин Telegram-каналда хъена.

Тестикъарзавайвал, сифте нубатда къилдин законопроектдалди санитариядизни эпидемиологиядиз талукъ Федеральный къанундик дегъивилер кухтун теклифзава. Къвед лагъай документди ракур рекъин ва авиациядин улакьра коронавирусдиз акси раб янавайвилдин гъакъиндай шагъидвалзавай QR-кодар ишлемишунин къайда тайинарда. Володинан гафаралди, исполнительный гъукумдин органриз, жемиятдиз ва карчийриз, гъакл маса ксарини проект дикъетлудаказ ахтармишдай, чпин къейдер ва теклифар лугъудай мумкинвал жеда.

Куьмек гуда

Россиядин Президент Владимир Путина Донецкдин ва Луганскдин областрин къилдин районрин агъалийриз, анра экономикадин ва ковиддин жигъетдай гъалар писзавайвилей, гуманитарный куьмек гуни гъакъиндай къарардал къул члугуна. Документ правовой информациядин интернет-порталда чапнава.

Адал асаслу яз, Донецкдин ва Луганскдин халкъарин республикайрин куьмек агакъда. Къейдзавайвал, къарар та Донбассда инсатдин гъалар пайгардик ахкатдалди, Минскдин икьраррин бинедаллаз, къуватда жеда.

Аксивилер давамарзава

Евросоюздин Советди санкциярин сиягъдиз Сириядин къуд министр алава хъувуна. Идакай ЕС-дин Советдин сайтда малумарнава.

"16-ноябрдиз Советди Сирияда цлийиз тайинарнавай къуд министр къилдин ксарин ва тешкилатрин санкциярин сиягъдик кухтунин къарар къабулна", - лагъанва малуматда. Къейдзавайвал, сергъят эцигнавай серенжемар цлийи хъувун Сириядин гъаларихъ галаз алакьалу я. Ик, алай вахтунда ЕС-дин чулувал сиягъда Сириядин 287 ватандаш ва 70 тешкилат ава.

Мад цлийи санкцияр

Вашингтонди, Украина себеб яз, Россиядиз акси цлийи санкцияр кардик кутуникай фикирзава. Идакай "Bloomberg" чешмеди хабар гана.

Къейдзавайвал, гуя Россияди Украинадиз акси гъерекатар авуртла кардик кутада лугъуз, Америкадин сиясатчийри Евросоюздин улквейрин гъукумдарихъ галаз санал цлийи санкцияр туькьурнава ва исъятда абур веревирдзава. Идалайни гъейри, США-ди Киевдиз военный рекъай мад алава куьмекун тешкилдайвал я.

Цацар алай симиналди

Эстониядин гъукуматди Россиядихъ галаз авай сергъят цацар алай симиналди мягъкемарунин теклиф ганва, хабар гузва "Новости" РИА-ди.

Эстониядин премьер-министрди къейдзавайвал, Польшадихъ, Литвадихъ, Латвиядихъ галаз авай сергъятрал арадал атанвай гъалар зарафатдинбуру туш. Ада улкведедин хатасузвилдин рекъай кардик квай комиссияди ганвай теклиф хъсанди яз гъисабзава.

Чин гъазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

ислен, 22-ноябрь

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана. Итоги
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 «Детские новости» 0+
08:20 Д/с «Русский музей детям» 19 с.
08:50 Х/ф «Живет такой парень» 0+
10:35 «Годекан» 0+
11:00 «Человек и право»
12:10 «Служа Родине» 12+
12:30, 14.30, 16.30 Время новостей Дагестана
12:50 Дагестанское кино. Х/ф «Чегери» 0+
14:10 «Дагестан туристический» 0+
14:50 «Мир Вашему дому»
15:20 Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
16:55 Х/ф «Приключения Шерлока Холмса и Доктора Ватсона» 8 с. 0+
18:10 «К 100-летию ДАССР»
18:45 Передача на табасаранском языке «Мил»

ПЕРВЫЙ

05.00 "Доброе утро".
09.00 Новости.
09.25 "Доброе утро".
09.50 "Жить здорово!" (16+).
10.55 "Модный приговор". (6+).
12.00 Новости.
12.15 "Время покажет". (16+).
15.00 Новости.
15.15 "Давай поженимся!" (16+).
16.00 "Мужское/Женское". (16+).
17.00 "Время покажет".
18.00 Вечерние новости.
18.40 "На самом деле". (16+).
19.45 "Пусть говорят".
21.00 "Время".
21.30 Т/с "Мосгаз. Дело 08: Западная". (16+).
22.30 "Док-ток". (16+).
23.25 "Вечерний Ургант".
00.00 "Познер". (16+).
01.05 "Время покажет".
03.00 Новости.
03.05 "Время покажет".

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Шалбуздаг» (на лезгинском языке)
14:30, 21.05 Местное время.
17:15 Видеоролик МВД
17.20 Право на справедливость. Защита прав предпринимателей
17.50 Народное творчество Дагестана
18.05 Акцент.
05.00 "Утро России".
09.55 "О самом главном".
11.00, 14.00, 17.00 "Вести"
11.30 "Судьба человека с Б. Корчевниковым". (12+).
12.40 "60 минут". (12+).
14.55 Т/с "Тайны следствия".
17.15 "Андрей Малахов. Прямой эфир". (16+).
18.40 "60 минут". (12+).
20.00 "Вести".
21.20 Т/с "Стенограмма судьбы".
23.35 "Вечер с Владимиром Соловьевым". (12+).
02.20 Т/с "Тайны следствия".

НТВ

05.00 Т/с "Мухтар. Новый след". (16+).
06.30 "Утро. Самое лучшее". (16+).
08.00 "Сегодня".
08.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч судьбы". (16+).
10.00 "Сегодня".
10.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч судьбы". (16+).
13.00 "Сегодня".
13.25 "Чрезвычайное происшествие".
14.00 "Место встречи".
16.00 "Сегодня".
16.25 "За гранью". (16+).
17.30 "ДНК". (16+).
18.35 Т/с "Горячая точка". (16+).
19.00 "Сегодня".
19.40 Т/с "Горячая точка". (16+).
21.20 Т/с "По ту сторону смерти". (16+).
23.35 "Сегодня".
00.00 Т/с "Высокие ставки. Реванш". (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 "6 кадров". (16+).
06.40 Т/с "Реальная мистика".
07.40 "По делам несовершеннолетних". (16+).
08.45 "Давай разведемся!"
09.55 "Тест на отцовство".
12.10 Т/с "Понять. Простить". (16+).
13.15 Т/с "Порча". (16+).
13.45 Т/с "Знахарка". (16+).
14.20 Т/с "Верну любимого". (16+).
14.55 Т/с "Доктор Надежда". 21-24 с. (Украина).
23.00 Т/с "Дыши со мной". 1-3 с. (16+).
02.05 Т/с "Реальная мистика". (16+).
02.55 Т/с "Верну любимого". (16+).
03.20 Т/с "Порча". (16+).
03.45 Т/с "Знахарка". (16+).
04.10 Т/с "Понять. Простить". (16+).
05.00 "Тест на отцовство".
05.50 "Домашняя кухня".
06.15 "6 кадров". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 "Настроение".
08.10 Х/ф "Молодая жена".
10.10 Д/ф "Екатерина Савинова. Шаг в бездну".
10.55 "Городское собрание". (12+).
11.30 "События".
11.50 Т/с "Коломбо". (12+).
13.40 "Мой герой". (12+).
14.30 "События".
14.50 "Город новостей".
15.05 Т/с "Женская версия".
16.55 Д/ф "Звездные призывы". (16+).
17.50 "События".
18.10 Т/с "Анатомия убийства".
22.00 "События".
22.30 Д/с "Война на кончиках пальцев". (16+).
23.05 "Знак качества". (16+).
00.00 "События".
00.35 "Петровка, 38". (16+).
00.55 "Прощание. Николай Рыбников и Алла Ларионова". (16+).
01.35 Д/ф "Сергей Лапин. Влюбленный деспот".
02.15 Д/ф "Любимая женщина В.Ульянова". (12+).

ЗВЕЗДА

06.00 Т/с "Лето волков".
08.00 "Сегодня утром".
10.00 Новости дня.
10.20 "Специальный репортаж". (12+).
10.40 Х/ф "Дети Дон Кихота". (12+).
12.20 "Открытый эфир".
14.00 Новости дня.
14.25 "Специальный репортаж". (12+).
14.50 Т/с "СМЕРШ. Умирать приказано не было".
15.00 Военные новости.
19.00 Новости дня.
19.30 "Специальный репортаж". (12+).
19.50 Д/с "Освободители". "Брянск. Они не пропали без вести". (16+).
20.40 "Скрытые угрозы". "Альманах 080". (12+).
21.25 Д/с "Загадки века с Сергеем Медведевым".
22.15 Новости дня.
22.25 "Открытый эфир".
00.05 "Между тем". (12+).
00.40 Х/ф "Живи и помни".
02.40 Х/ф "Дети Дон Кихота".

саласа, 23-ноябрь

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на табасаранском языке «Мил»
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 Х/ф «Одной счастливой ночью» 0+
10:45 «К 100-летию ДАССР»
11:15 Х/ф «Приключения Шерлока Холмса и Доктора Ватсона» 8 с. 0+
12:30 Время новостей Дагестана
12:55 «Глянец» 0+
13:45 «На виду» 12+
14:10 «Подробности» 12+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на табасаранском языке «Мил»
15:35 «Угол зрения» 16+
16:05 Проект «Удивительные горы» 0+

ПЕРВЫЙ

05.00 "Доброе утро".
09.00 Новости.
09.25 "Доброе утро".
09.50 "Жить здорово!" (16+).
10.55 "Модный приговор". (6+).
12.00 Новости.
12.15 "Время покажет". (16+).
15.00 Новости.
15.15 "Давай поженимся!" (16+).
16.00 "Мужское/Женское". (16+).
17.00 "Время покажет".
18.00 Вечерние новости.
18.40 "На самом деле". (16+).
19.45 "Пусть говорят". (16+).
21.00 "Время".
21.30 Т/с "Мосгаз. Дело 08: Западная". (16+).
22.35 "Док-ток". (16+).
23.30 "Вечерний Ургант". (16+).
00.10 "Николай Добронравов. Как молоды мы были.". (12+).
01.15 "Время покажет".
03.00 Новости.
03.05 "Время покажет".

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Алшан» (на цахурском языке)
14:30, 21.05 Местное время.
17:15 Видеоролик МВД
17.20 Право на справедливость.
17.50 По следам телемарафона.
05.00 "Утро России".
09.55 "О самом главном".
11.00, 14.00 "Вести"
11.30 "Судьба человека с Б. Корчевниковым". (12+).
12.40 "60 минут". (12+).
14.55 Т/с "Тайны следствия".
17.00 "Вести".
17.15 "Андрей Малахов. Прямой эфир". (16+).
18.40 "60 минут". (12+).
20.00 "Вести".
21.20 Т/с "Стенограмма судьбы". (16+).
23.35 "Вечер с Владимиром Соловьевым". (12+).
02.20 Т/с "Тайны следствия".
04.05 Т/с "Личное дело".

НТВ

05.00 Т/с "Мухтар. Новый след". (16+).
06.30 "Утро. Самое лучшее". (16+).
08.00 "Сегодня".
08.25 Т/с "Морские дьяволы. Особое задание". (16+).
10.00 "Сегодня".
10.25 Т/с "Морские дьяволы. Особое задание". (16+).
13.00 "Сегодня".
13.25 "Чрезвычайное происшествие".
14.00 "Место встречи".
16.00 "Сегодня".
16.25 "За гранью". (16+).
17.30 "ДНК". (16+).
18.35 Т/с "Горячая точка". (16+).
19.00 "Сегодня".
19.40 Т/с "Горячая точка". (16+).
21.20 Т/с "По ту сторону смерти". (16+).
23.35 "Сегодня".
00.00 Т/с "Высокие ставки. Реванш". (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 "6 кадров". (16+).
06.45 Т/с "Реальная мистика".
07.40 "По делам несовершеннолетних". (16+).
08.45 "Давай разведемся!"
09.55 "Тест на отцовство".
12.10 Т/с "Понять. Простить". (16+).
13.15 Т/с "Порча". (16+).
13.45 Т/с "Знахарка". (16+).
14.20 Т/с "Верну любимого". (16+).
14.55 Т/с "Доктор Надежда". 21-24 с. (16+).
19.00 Т/с "Доктор Надежда". 25-28 с. (16+).
23.00 Т/с "Дыши со мной". 4-6 с. (16+).
02.05 Т/с "Реальная мистика". (16+).
02.55 Т/с "Верну любимого". (16+).
03.20 Т/с "Порча". (16+).
03.45 Т/с "Знахарка". (16+).
04.10 Т/с "Понять. Простить". (16+).
05.00 "Тест на отцовство".
05.50 "Домашняя кухня".
06.15 "6 кадров". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 "Настроение".
08.10 "Доктор И.". (16+).
08.40 Х/ф "Хочу в тюрьму".
10.40 Д/ф "Родич Нахачетов. Любовь длиною в жизнь". (12+).
11.30 "События".
11.50 Т/с "Коломбо". (12+).
13.40 "Мой герой". (12+).
14.30 "События".
14.50 "Город новостей".
15.05 Т/с "Женская версия".
16.55 Д/ф "Шоу-бизнес без правил". (16+).
17.50 "События".
18.10 Т/с "Анатомия убийства". (12+).
22.00 "События".
22.30 "Закон и порядок".
23.05 Д/ф "Роман Трахтенберг. Убить фрика".
00.00 "События".
00.35 "Петровка, 38". (16+).
00.55 "Удар властью. Эдуард Шеварднадзе".
01.35 "Прощание. Георгий Даниелян". (16+).
02.15 Д/ф "Екатерина Фурцева. Горло бредит бритвой". (12+).

ЗВЕЗДА

06.20 Т/с "Объявлены в розыск". (16+).
08.00 "Сегодня утром".
10.00 Новости дня.
10.30 Х/ф "Блондинка за углом". (12+).
12.20 "Открытый эфир".
14.00 Новости дня.
14.25 "Специальный репортаж". (12+).
14.50 Т/с "Морпехи". (16+).
15.00 Военные новости.
15.05 Т/с "Морпехи". (16+).
19.00 Новости дня.
19.30 "Специальный репортаж". (12+).
19.50 Д/с "Освободители". "Гатчина. На подступах к Ленинграду". (16+).
20.40 "Легенды армии".
21.25 "Улика из прошлого".
22.15 Новости дня.
22.25 "Открытый эфир".
00.05 "Между тем". (12+).
00.40 Х/ф "Фронт без флангов". (12+).
03.45 Д/с "Зафронтовые разведчики". (16+).

арбе, 24-ноябрь

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 Х/ф «Страх сцены»
10:45 «К 100-летию ДАССР»
11:15 Х/ф «Приключения Шерлока Холмса и Доктора Ватсона» 9 с. 0+
12:30 Время новостей Дагестана
12:55 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
14:10 «Служа Родине» 12+
14:50 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
15:30 «Коллса» 12+
16:30 Время новостей Дагестана
16:55 Х/ф «Приключения Шерлока Холмса и Доктора Ватсона» 10 с. 0+

ПЕРВЫЙ

05.00 "Доброе утро".
09.00 Новости.
09.25 "Доброе утро".
09.50 "Жить здорово!" (16+).
10.55 "Модный приговор". (6+).
12.00 Новости.
12.15 "Время покажет". (16+).
15.00 Новости.
15.15 "Давай поженимся!" (16+).
16.00 "Мужское/Женское". (16+).
17.00 "Время покажет".
18.00 Вечерние новости.
18.40 "На самом деле". (16+).
19.45 "Пусть говорят". (16+).
21.00 "Время".
21.30 Т/с "Мосгаз. Дело 08: Западная". (16+).
22.35 "Док-ток". (16+).
23.30 "Вечерний Ургант".
00.10 "Телебиография, ч.ы".
01.15 "Время покажет".
03.00 Новости.
03.05 "Время покажет".

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Рубас» (на табасаранском языке)
14:30, 21.05 Местное время.
17:15 Видеоролик МВД
17.20 Дагестан спортивный
17.45 Планета Культура
05.00 "Утро России".
09.55 "О самом главном".
11.00 "Вести".
11.30 "Судьба человека с Б. Корчевниковым". (12+).
12.40 "60 минут". (12+).
14.00 "Вести".
14.55 Т/с "Тайны следствия".
17.00 "Вести".
17.15 "Андрей Малахов. Прямой эфир". (16+).
18.40 "60 минут". (12+).
20.00 "Вести".
21.20 Т/с "Стенограмма судьбы". (16+).
23.35 "Вечер с Владимиром Соловьевым". (12+).
02.20 Т/с "Тайны следствия".
04.05 Т/с "Личное дело".

НТВ

05.00 Т/с "Мухтар. Новый след". (16+).
06.30 "Утро. Самое лучшее". (16+).
08.00 "Сегодня".
08.25 Т/с "Морские дьяволы. Особое задание". (16+).
10.00 "Сегодня".
10.25 Т/с "Морские дьяволы. Особое задание". (16+).
13.00 "Сегодня".
13.25 "Чрезвычайное происшествие".
14.00 "Место встречи".
16.00 "Сегодня".
16.25 "За гранью". (16+).
17.30 "ДНК". (16+).
18.35 Т/с "Горячая точка". (16+).
19.00 "Сегодня".
19.40 Т/с "Горячая точка". (16+).
21.20 Т/с "По ту сторону смерти". (16+).
23.35 "Сегодня".
00.15 Т/с "Высокие ставки. Реванш". (16+).
03.35 Т/с "Предатель". (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 "6 кадров". (16+).
06.40 Т/с "Реальная мистика".
07.40 "По делам несовершеннолетних". (16+).
08.45 "Давай разведемся!"
09.55 "Тест на отцовство".
12.10 Т/с "Понять. Простить". (16+).
13.15 Т/с "Порча". (16+).
13.45 Т/с "Знахарка". (16+).
14.20 Т/с "Верну любимого". (16+).
14.55 Т/с "Доктор Надежда". 25-28 с. (16+).
19.00 Т/с "Доктор Надежда". 29-32 с. (16+).
23.00 Т/с "Дыши со мной". 7-9 с. (16+).
02.05 Т/с "Реальная мистика". (16+).
02.55 Т/с "Верну любимого". (16+).
03.20 Т/с "Порча". (16+).
03.45 Т/с "Знахарка". (16+).
04.10 Т/с "Понять. Простить". (16+).
05.00 "Тест на отцовство". (16+).
05.50 "Домашняя кухня".

ТВ-ЦЕНТР

06.00 "Настроение".
08.10 "Доктор И.". (16+).
08.40 Х/ф "Безотцовщина".
10.40 Д/ф "Валентина Теличкина. Ночь с нуля".
11.30 "События".
11.50 Т/с "Коломбо". (12+).
13.40 "Мой герой". (12+).
14.30 "События".
14.50 "Город новостей".
15.05 Т/с "Женская версия".
16.55 Д/ф "Дамские негодники". (16+).
17.50 "События".
18.10 Т/с "Анатомия убийства". (12+).
22.00 "События".
22.30 "Хватит слушать!" (16+).
23.05 "Хроники московского быта". (16+).
00.00 "События".
00.35 "Петровка, 38". (16+).
00.55 "Удар властью". (16+).
01.35 "Знак качества". (16+).
02.15 Д/ф "Александр Коллонтай и ее мужчины".
02.55 "Петровка, 38". (16+).
03.10 Т/с "Женская версия". (12+).

ЗВЕЗДА

06.20 Т/с "Морпехи". (16+).
08.00 "Сегодня утром".
10.00 Новости дня.
10.20 "Специальный репортаж". (12+).
10.40 Х/ф "Три тополя на Плющихе". (12+).
12.20 "Открытый эфир".
14.00 Новости дня.
14.25 "Специальный репортаж". (12+).
14.50 Т/с "Морпехи". (16+).
15.00 Военные новости.
15.05 Т/с "Морпехи". (16+).
19.00 Новости дня.
19.30 "Специальный репортаж". (12+).
19.50 Д/с "Освободители".
20.40 Х/ф "Офицеры".
21.25 Д/с "Секретные материалы". (12+).
22.15 Новости дня.
22.25 "Открытый эфир".
00.05 "Между тем". (12+).
00.40 Х/ф "Фронт на линии фронта". (12+).
03.45 Д/с "Зафронтовые разведчики". (16+).

хемис, 25-ноябрь

РГВК
07:00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на даргинском языке 12+
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:50 Х/ф «Желтый дьявол»
10:45 «К 100-летию ДАССР»
11:15 Х/ф «Приключения Шерлока Холмса и Доктора Ватсона» 10 с. 0+
12:50 «Здоровье» 12+
13:45 «Про футбол» 12+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на даргинском языке 12

жуьмя, 26-ноябрь	
РГВК	
07:00,08.30,12.30	Время новостей Дагестана
07:20	Передача на аварском языке 12+
08:00	«Королева спорта»
08:10	Обзор газеты «Хлакькьат» 12+
08:20	Мультфильм 0+
08:50	Х/ф «Небеса могут подождать» 12+
10:45	«100-летию ДАССР»
11:15	Х/ф «Приключения Шерлока Холмса и Доктора Ватсона» 11 с. 0+
12:55	«Первая студия» 12+
13:45	«Круглый стол» 12+
14:30	Время новостей Дагестана
14:50	Передача на аварском языке 12+
15:30	«Преступление и наказание» 16+
15:50	«Психологическая азбука» 12+
16:30	Время новостей Дагестана
16:50	Х/ф «Нестерка» 0+
18:25	«Арт-клуб» 0+
18:45	Передача на кумыкском языке 12+
19:30,22.30,00.30	Время новостей Дагестана
20:00,23.00,01.00	Время новостей. Махачкала
20:20	«Подробности» 12+
20:50	«Мир вашему дому»
21:20	Д/ф «Герои времени. Сулейман Стальский»
21:55	«Время спорта» 12+
23:20	«Глобальная сеть» 16+
00:00	«Память поколений» 12+
01:15	Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, халкь гетмес» 12+
01:50	«Обзор газеты «Хлакькьат» 12+
02:15	Д/ф «Герои времени. Сулейман Стальский» 12+
02:40	«Глобальная сеть» 16+

ПЕРВЫЙ	
05.00	«Доброе утро».
09.00	Новости.
09.25	«Доброе утро».
09.50	«Жить здорово!» (16+).
10.55	«Модный приговор».
12.00	Новости.
12.15	«Время покажет».
15.00	Новости.
15.15	«Давай поженимся!»
16.00	«Мужское/Женское».
17.00	«Время покажет».
18.00	Вечерние новости.
18.40	«Человек и закон».
19.45	Российский этап Гран-при 2021. Фигурное катание. Прямая трансляция из Сочи.
21.00	«Время».
21.30	«Голос» (12+).
23.40	«Вечерний Ургант».
00.35	Д/ф «Основной инстинкт: Секс, смерть и Шэррон Стоун» (18+).
01.35	«Наедине со всеми».
02.20	«Модный приговор».
03.10	«Давай поженимся!»
03.50	«Мужское/Женское».

РОССИЯ 1	
09:00	Канал национального вещания «Лалаан» (на рутульском языке)
14:30,20.45	Местное время.
17:15	Видеоролик МВД
17:20	Духовная жизнь
17:45	Репортаж с сессии НС РД
05.00	«Утро России».
09.55	«О самом главном».
11.00	«Вести».
11.30	«Судьба человека с Борисом Корчевниковым» (12+).
12.40	«60 минут» (12+).
14.00	«Вести».
14.55	Т/с «Тайны следствия».
17.00	«Вести».
17.15	«Андрей Малахов. Прямой эфир» (16+).
18.40	«60 минут» (12+).
20.00	«Вести».
21.00	«Юморина-2021».
23.00	«Веселая час» (16+).
00.45	Х/ф «Шанс» (12+).
04.05	Т/с «Личное дело».

НТВ	
05.00	Т/с «Мухтар. Новый след» (16+).
06.30	«Утро. Самое лучшее» (16+).
08.00	«Сегодня».
08.25	«Простые секреты».
09.00	«Мои университеты. Будущее за настоящим».
10.00	«Сегодня».
10.25	«ЧП. Расследование».
11.00	Т/с «Морские дьяволы. Особое задание».
13.00	«Сегодня».
13.25	«Чрезвычайное происшествие».
14.00	«Место встречи».
16.00	«Сегодня».
16.25	«ДНК» (16+).
17.30	«Жди меня» (12+).
18.25	Т/с «Горячая точка».
19.00	«Сегодня».
19.40	Т/с «Горячая точка».
21.30	Х/ф «Болевой порог».
23.10	«Своя правда» (16+).
01.15	«Квартирный вопрос».
02.10	«Агентство скрытых камер» (16+).
03.05	Т/с «Предатель» (16+).

ТВ-ЦЕНТР	
06.00	«Настроение».
08.10	«Петровка, 38» (16+).
08.25	Х/ф «Тайна спящей дамы» (12+).
11.30	«События».
11.50	Х/ф «Тайна спящей дамы» (12+).
12.35	Х/ф «Заговор небес».
14.30	«События».
14.50	«Город новостей».
15.05	Х/ф «Заговор небес».
16.55	Д/ф «Актерские драмы» (12+).
17.50	«События».
18.10	Т/с «Я иду тебя искать» (12+).
22.00	«В центре событий».
23.10	Кабаре «Черный кот» (16+).
01.05	Д/ф «Горькие ягоды советской эстрады».
01.45	Х/ф «Бархатные ручки» (12+).
03.25	«Петровка, 38» (16+).
03.40	Т/с «Коломбо» (12+).
05.10	Д/ф (6+).
05.35	Х/ф «Судьба Марины».

ЗВЕЗДА	
06.20	Х/ф «Большая семья».
08.20	Х/ф «Черные берега» (16+).
10.00	Новости дня.
10.20	Х/ф «Черные берега» (16+).
10.45	Х/ф «Случай в квадрате 36-80» (12+).
12.25	Т/с «Освобождение».
14.00	Новости дня.
14.25	Т/с «Освобождение».
15.00	Военные новости.
15.05	Т/с «Освобождение» (12+).
19.00	Новости дня.
19.40	Т/с «Освобождение» (12+).
22.15	Новости дня.
22.25	Т/с «Освобождение» (12+).
00.10	«Десять фотографий» Юрия Назарова (12+).
01.00	Х/ф «Суверенитет в Милане» (16+).
03.00	Х/ф «По данным уголовного розыска» (12+).
04.10	Х/ф «Бесполое хозяйство» (12+).

киш, 27-ноябрь	
РГВК	
07:00,08.30,16.30	Время новостей Дагестана
07:20,14.50	Передача на кумыкском языке 12+
08:00	Мультфильм 0+
08:50	Х/ф «Дон Сезар де Базан» 0+
11:25	Д/ф «Герои времени. Сулейман Стальский» 12+
12:00	«Мой малыш» в прямом эфире
12:30	Республиканский фестиваль народного творчества 0+
14:15	«Время спорта» 12+
15:30	«Подробности» 12+
15:55	«Мир Вашему дому»
16:55	«Дежурная часть»
17:10	Х/ф «Пора красных яблок» 0+
18:30	Д/ф «Махачкала»
18:45	Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
19:30,22.30,00.30	Время новостей Дагестана
19:55	«Дежурная часть»
20:05	«Мастер спорта» 12+
21:00	«Галерея искусств» 0+
21:25	«Дагестан туристический» 0+
21:45	«Глянец» 0+
22:55	«Точка зрения» 12+
23:00	Х/ф «Белые росы» 12+
00:55	«Точка зрения» 12+
01:00	Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
01:35	«Мой малыш» 12+
02:00	Республиканский фестиваль народного творчества «Вместе мы - Россия» 0+
03:40	«Глянец» 0+
04:20	Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
04:55	«Дагестан туристический» 0+
05:10	«Галерея искусств» 0+

ПЕРВЫЙ	
05.10	«Россия от края до края» (12+).
06.00	«Доброе утро». Суббота (6+).
09.00	«Умницы и умники».
09.45	«Слово пастыря».
10.00	Новости.
10.15	«Александр 8:0 Масляков» (12+).
11.20	«Видели видео?» (6+).
12.00	Новости.
13.30	«Приходите ко мне, как к живой» (12+).
14.30	«Достоинство Республики: А.Вознесенский».
16.10	«Кто хочет стать миллионером?» (12+).
17.45	Российский этап Гран-при 2021. Фигурное катание. Прямая трансляция из Сочи.
21.00	«Время».
21.20	«Клубу веселых и находчивых - 60!» (16+).
23.45	Концерт «Аквариум».
01.15	«Наедине со всеми».
02.10	«Модный приговор».
03.00	«Давай поженимся!»
04.00	Т/с «Семейный дом».

РОССИЯ 1	
05.00	«Утро России». Суббота.
08.00	«Вести». Местное время.
08.20	Местное время. Суббота.
08.35	«По секрету всему свету».
09.00	«Формула еды» (12+).
09.25	«Пятеро на одного».
10.10	«Сто к одному».
11.00	«Вести».
11.15	«Юмор! Юмор! Юмор!» (16+).
13.45	Т/с «Большие надежды» (12+).
18.00	«Привет, Андрей!» (12+).
20.00	«Вести в субботу».
21.00	Х/ф «Зопоздалая месть» (12+).
01.10	Х/ф «Брачные игры» (12+).

НТВ	
05.15	Х/ф «Всем всего хорошего» (16+).
07.20	«Смотр».
08.00	«Сегодня».
08.20	«Готовим с Алексеем Зиминным».
08.50	«Поедем, поедим!»
09.25	«Едим дома».
10.00	«Сегодня».
10.20	«Главная дорога».
11.00	«Живая еда».
12.00	«Квартирный вопрос».
13.00	«Однажды...» (16+).
14.00	«По следу монстра».
15.00	«Своя игра».
16.00	«Сегодня».
16.20	«Следствие вели...»
19.00	«Центральное телевидение».
20.20	«Ты не поверишь!»
21.20	«Секрет на миллион».
23.30	«Международная пирамида» (16+).
00.20	«Квартирник НТВ у Маргулиса». Тамара Гвердцители (16+).
01.35	«Дачный ответ».
02.30	«Их нравы».
02.50	Т/с «Предатель» (16+).

ТВ-ЦЕНТР	
07.35	«Православная энциклопедия» (6+).
08.05	«Фактор жизни».
08.40	Х/ф «Финист - Ясный Сокол».
10.00	«Самый вкусный день» (6+).
10.30	«Смех с доставкой на дом» (12+).
11.00	Х/ф «Однажды двадцать лет спустя» (12+).
11.30	«События».
12.55	Х/ф «Чистосердечное признание» (12+).
14.30	«События».
21.00	«Постскриптум».
22.15	«Право знать!» (16+).
23.45	«События».
23.55	«90-е. Заказные убийства» (16+).
00.50	«Прощание. Маршал Ахромеев» (16+).
01.30	Д/с «Война на кончиках пальцев» (16+).
01.55	«Хватит сплужив!» (16+).
02.20	Д/ф «Звездные приживалы» (16+).
03.00	Д/ф «Шоу-бизнес без правил» (16+).

ЗВЕЗДА	
07.10	Т/с «Освобождение» (12+).
09.00	Новости дня.
09.15	«Кремль-9». «Георгий Жуков. Охота на маршала» (12+).
10.00	Т/с «Жуков» (16+).
14.00	Новости дня.
14.15	Т/с «Жуков» (16+).
19.00	Новости дня.
19.20	Т/с «Жуков» (16+).
23.50	Х/ф «22 минуты» (16+).
01.25	Х/ф «Черные берега» (16+).
02.45	Х/ф «Юнга со шхуны «Колумб» (6+).
04.00	Д/с «Зафронтовые разведчики» (16+).
04.45	Т/с «Освобождение» (12+).

гьяд, 28-ноябрь	
РГВК	
07:00,08.30,19.30	Время новостей Дагестана
07:20	Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
08:00	«Мой малыш» 12+
08:50	Х/ф «Белые росы»
10:20	«Городская среда»
10:50	«Психологическая азбука» 12+
11:15	«Мир вашему дому»
11:50	«Здравствуй, мир!» 0+
12:30	«Детские новости» 0+
12:40	«Глянец» 0+
13:25	Проект «Удивительные горцы» 0+
13:45	«Молодежный мкс»
14:05	«Галерея искусств» 0+
14:25	Д/ф «Герои времени. Сулейман Стальский»
14:55	Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
15:35	«Преступление и наказание» 16+
15:50	«Колеса» 12+
16:55	Х/ф «Белые росы» 12+
18:05	«Арт-клуб» 0+
18:30	«Детские новости» 0+
18:45	«Память поколений»
20:30	«Служа Родине» 12+
20:50	Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
21:55	Обзор газеты «Дагестанская правда» 0+
22:00	«Годекан» 0+
22:30	Время новостей Дагестана. Итоги
23:30	«Точка зрения» 12+
23:40	Х/ф «Здравствуй и прощай» 0+
01:20	«Служа Родине» 12+
01:35	«Годекан» 0+

ПЕРВЫЙ	
06.00	Новости.
06.10	«Семейный дом».
06.55	«Играй, гармонь любимая!» (12+).
07.40	«Часовой» (12+).
08.10	«Здоровье» (16+).
09.20	«Непутевые заметки».
10.00	Новости.
10.15	«Жизнь других» (12+).
11.15	«Видели видео?» (6+).
12.00	Новости.
12.15	«Видели видео?» (6+).
14.05	«Детский КВН» (6+).
15.05	«60 лучших» (16+).
17.35	«Две звезды. Отцы и дети» (12+).
19.25	«Лучше всех!»
21.00	«Время».
22.00	«Что? Где? Когда?» Зимняя серия игр (16+).
23.10	Д/ф «Короли» (16+).
00.15	«Тур де Франс» (18+).
02.05	«Наедине со всеми».
02.50	«Модный приговор».
03.40	«Давай поженимся!»

РОССИЯ 1	
05.20	Х/ф «Ой, мамочки...»
07.15	«Устами младенца».
08.00	Местное время. Воскресенье.
08.35	«Когда все дома с Тимуром Кизяковым».
09.25	«Утренняя почта с Николаем Басковым».
10.10	«Сто к одному».
11.00	«Большая переделка».
12.00	«Парад юмора» (16+).
13.45	Т/с «Большие надежды»
18.40	«Всероссийский открытый телевизионный конкурс юных талантов Николая Птички».
20.00	«Вести недели».
22.00	«Москва. Кремль. Путин».
22.40	«Воскресный вечер с В.Соловьевым» (12+).
01.30	Д/ф «Выход из карантина. Уругвай, Парагвай и другие» (12+).
02.25	Х/ф «Ой, мамочки...»

НТВ	
05.00	Детектив «Схватка».
06.35	«Центральное телевидение» (16+).
08.00	«Сегодня».
08.20	«У нас выигрывают!»
10.00	«Сегодня».
10.20	«Первая передача».
11.00	«Чудо техники» (12+).
12.00	«Дачный ответ».
13.00	«НашПотребНадзор» (16+).
14.00	«Фактор страха».
15.00	«Своя игра».
16.00	«Сегодня».
16.20	«Следствие вели...»
18.00	«Новые русские сенсации» (16+).
19.00	«Итоги недели».
20.10	Т/с «Суперстар! Возвращение» (16+).
23.00	«Звезды сошлись».
00.35	«Основано на реальных событиях» (16+).
03.20	Т/с «Предатель» (16+).

ТВ-ЦЕНТР	
06.20	Т/с «Я иду тебя искать» (12+).
10.00	«Знак качества».
10.55	«Страна чудес» (6+).
11.30	«События».
11.45	Х/ф «Не могу сказать прощай» (12+).
13.45	«Москва режиссерская».
15.05	Д/ф «Анна Герман. Страш нещеты» (16+).
15.55	«Прощание. Надежда Крупская» (16+).
16.50	«Хроники московского быта» (12+).
17.40	Х/ф «Алиса против правил» (12+).
21.25	Х/ф «Адвокат Ардашев». Маскарад со смертью (12+).
00.05	«События».
01.15	Х/ф «Коснувшись сердца» (12+).
04.10	«Петровка, 38» (16+).
04.20	«Удар властью» (16+).

ЗВЕЗДА	
06.50	Т/с «Освобождение».
10.00	Новости недели с Ю. Подкопаевым.
10.25	«Служу России» (12+).
10.55	«Осенняя приемка».
11.45	«Скрытые угрозы».
12.30	Д/с «Секретные материалы» (12+).
13.20	«Код доступа» (12+).
14.15	Д/с «Война миров».
15.05	Х/ф «Прорыв» (16+).
17.00	Х/ф «Без права на ошибку» (16+).
19.00	Главное с О.Беловой.
20.25	Д/ф «Почетный караул. На службе России».
21.10	Д/с «Генералы советского сыска» (16+).
23.45	Д/с «Сделано в СССР» (12+).
00.00	«Фетисов» (12+).
00.45	Х/ф «Случай в квадрате 36-80» (12+).

Дин

Муртадвал ва члехи гунагъар

Ямин МЕГЪАМЕДОВ,
диндин рекъий алим

(Эвел - 45-нумрада)

Шариатда “ширк” гафунихъ пуд мана ава

1. Инандирмишвал хъун - Аллагъдихъ галаз шерик авайди - меликвиле, раббивиле, халиквиле, разиквиле (*ризки гузвайди*), вири каинатда идара авунин (*кран гъялунин*) карда. Ни, Аллагъдила гъейри, сада къванни и каинатда кран гъялзавайдахъ ва абур идара ийизвайдахъ инанмишвалзаватла, дугъриданни, ада раббивиле шерик гъизва, кафирвалзава. Аллагъдила гъейри, раббивал масадаз талукъ хъун таб (*ва гунагъ*) кар тирди тестикъарзавай делилар гзаф ава: аквадайбурни ва ван къведайбурни. Аквазвай делилрикай рахайтла, абуркай сад чун элкъвена къунвай низамда авай каинат (*алем, дуьнья*) я: чил, цав, дагълар, тарар, (*цава*) гъетер, рагъ, варз... Гъакъкъатда, халкънавай затлари, абур авай зурба низамди ва гъзел суьретри чеб авай гъалдин мецелди лугъуза: “Чун устадвилелди яратмишнавай ва дуьз низамда тунвай чи Зурба Халикдихъ иман гъваш куьне!” Лагъана къанда, субутдин ихътин делилар (*вичихъ*) саламат тѳебиат авай гъар са касди къатуьза.

Ван къведай делилрик Аллагъ-Тааладин гафар акатзава (*34-сура, 22-аят, мана*): “Лагъ (*вуна, эй Пайгъамбар, а муширкийриз*): “Куьне (*гъуцар*) я лугъуз тести-къарнавайбуруз эвер, Аллагъдила гъейри (*къуй абур квез куьмек гурай, куь ялварриз жаваб гурай*). Абурин ихтиярда (*са*) зерредин заланвал авай къван (*шейни*) авач: я цавара, я чилел. Абуроз анра (*къве чкадани*) уртахвални (*са кве ятлани шериквал*) авач. Я Адаз абуркай (*гъуцарикай*) куьмекчи тирдини авач...”

Мадни, Аллагъ-Таалади Къуръанда лагъанва (*46-сура, 4-аят, мана*): “Лагъ (*эй Пайгъамбар, а кафирриз*): “Акунани квез куьне Аллагъдила гъейри эверзавайбуур (*куьне ибадатзавай гъуцар?*). (Хабар це заз куьне абурин гъакъиндай!). Куьне заз абур вуч (*гъи чка*) чиликай халкънаватла къалура, я тахъайтла, абуроз цавар халкъунин карда шериквал авани? Эгер куьн гъахъбуур ятла, куьне заз идалай (*Къуръандилай*) вилик хъайи Ктаб ва я илимдин са эсер (лишан) гъваш”.

Дугъриданни, Аллагъ-Таалади и аятра вичин Пайгъамбардиз ада кафирриз туьнбуьгъ ва абурин мез куьруь авун эмирнава: абурвай Аллагъдила гъейри, чпи дуьва и ибадат ийизвай чпин шерикрикай хабар къуналди. Вуч себебдалди (*муширкийри*) абуроз ибадатра шериквал ийизва? Мегер абур (*шерикри*) чиликай са шей къванни халкънавани, я тахъайтла, абур цавар (*тикмиш*) авунин карда, цаварин Халикдихъ галаз шериквал авунани? Абурин (*шерикар яз къунвайбуурин*) ихтиярда са шейни авач: хийир ва шийир гун, менфят ва зарар гун ва абур Аллагъдихъ галаз са кардани иштиракнавач. Аллагъди абуркай садни са кардани куьмекчи яз къунвач. И субутрай (*ва делилрай*) абуроз (*шерикриз*) илагъивиликай са лайихлувални авачирди чир жезва.

Аллагъ-Таалади Къуръанда лагъанва (*17-сура, 111-аят, мана*): “**Ва лагъ: (Вири) гъямд Аллагъдиз хъуй: Вичиз велед къачун тавунвай, Вичиз меликвиле (агъавиле) шерик авачир, Вичиз къаюм (куьмекчи) (герек тушир) (Ам куьмекчидихъ муьгътеж жедайвал ажуду туш)**”. Аллагъ-Таалади и аятда хабар гузва: Адаз Адан меликвиле ва раббивиле шерик тахъун Адан сифетрикай я.

Аллагъ-Таалади Къуръанда лагъанва (*13-сура, 16-аят, мана*): “...**Я тахъайтла, абур Аллагъдиз Ада (халкъ авур) хътин затлар халкънавай шерикар (гъуцар) гъанвани ва (гъавшлай) абуроз (чпин гъуцари)**

халкъ авур затлар (*Аллагъди халкъ авур затлари*) ухшар авайди хъиз хъанвани?” Лагъ (*вуна, эй Пайгъамбар, абуроз*): “**Вири шейэрин Халик (са) Аллагъ я ва Ам - Сад, виридан винел пад къачудайди я!**”.

Чехи алим аш-Шинкъитийди лугъуза: “Аллагъ-Таалади и аятда къалунава: дугъриданни, Вичиз (*махлукъри*) ибадат авуниз лайихлу тирди тек са Вич тирди, вучиз лагъайтла Халик - тек са Ам я. Махлукърикай (*Аллагъди халкънавай затлари*) вичиз (*сада къванни*) ибадат авуниз садни лайихлу туш, тек са Вичи вири халкънавай, авачир гъалдай арадал гъанвай Халик къачиз.

Пайгъамбарвал атай йисара вири кафирри и жуьреда ширк ийизвачир. Бязибуру гъакъкъатда Аллагъ вири каинатрин (*алемрин*) ва анра авай къван вири шейэр идара ийизвай Халик тирди хиве къазвай. Аллагъ-Таалади лугъуза (*29-сура, 61-аят, мана*): “**Эгер вуна (эй Пайгъамбар) (муширкийри) цавар ва чил ни халкънава, рагъ ва варз ни муьтуьгъарнава лагъана хабар къуртла, абур (гъелбетда) лугъуда: “Аллагъди!”, Бес абур (Аллагъдихъ иман гъуникай) гъинихъ элкъурзава?!”**.

Къуръанда лагъанва (*29-сура, 63-аят, мана*): “**Эгер вуна (эй Пайгъамбар) абурвай цавай яд ни авудна ва адалди чансуз хъанвайдалай къулухъ чилел чан ни хкана лагъана хабар къуртла, абур (гъелбетда) лугъуда: “Аллагъди!”, Лагъ (вуна): “Гъямд хъуй Аллагъдиз!”**. Амма абурин (*муширкийри*) члехи паюни (*гъахъ*) къатуьзвач”.

2. Инандирмишвал хъун - Аллагъдила гъейри, менфят ва я зарар гун масадан ихтиярдани аваз хъунихъ. Гъакни а масад Аллагъдинни бендедин (*махлукърин*) арада арачи хъиз хъун ва гъавилляй ялвариз адахъ элкъуьн, ибадатрин бязи жуьрер адаз талукъарун.

Къейдна къанда, гзаф инсанриз ибадатдин тариф (*определение, мана*) вуч ятла ва ибадатрин жуьрер гъибур ятла чизвач! Гзафбуру, гъалатл яз, ибадат анжах капл авун, сив хуьн, Кябедал фин, Къуръан клеун ва садакъа гун яз гъисабзава! Гъакъкъатда лагъайтла, ибадат Аллагъдиз къани ва Ам рази жедай вири гафарни кран я (*ачухбурукайни, чинебанбурукайни*).

Ачухбуур (загъирбуур) келима шагъада лугъун, капл авун, закят гун, сив хуьн, гъаж авун, Аллагъдин рекъе жигъад, къурбанд, незуьр авун, дуьзвал авун эмирин ва писвал авун къадагъа авун, клева авай кас къутармишун, мазлум касдиз куьмек гун, инсанриз хийир ва хъсан кар чирун, Аллагъдин диндихъ эверун, ихтияр авай кран дуьз ниятдалди авун... я. Мисал яз, мадни дуьва авун (*талабун, ялварун*) гъиз жедда. Амни ибадатрикай я. Гъадисра лагъанва (*мана*): “**Дуьва авун ибадат я**”. “**Дуьва ибадатдин мефтл (маст) я**”.

Чинебанбуур (инсанди вичин къене, рикле ийизвайбуур) Аллагъдихъ, Адан малаикрихъ, Ктабрихъ, расулрихъ, Къияматдин Йикъахъ, къадар-къисметдихъ иман гъун, (*Аллагъдихъай*) кичевал авун, Адан умуд авун, Адал таваккул (*упование*) авун, Адавай куьмек талабун, Аллагъ патал мусурманар къан хъун, кафиррихъ, гунагъкаррихъ галаз дуствилин алакъаяр хуьн тавун, Аллагъ патал мусурманрихъ (*Адаз муьтуьгъ ксарихъ*) галаз дуствал хуьн ва кафиррихъ, душманрихъ галаз дуствал хуьн тавун... я. Къейд ийин хъи, гъар са кар Аллагъ-Таалади къабулун патал адаз къве шартл хуьн чарасуз лазим я: 1) а кар риклин сидкъидай са Аллагъ патал авуна къанда; 2) а кардихъ Пайгъамбардин (*къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз*) Суннада делил (*асул*) хъана къанда. Эгер инсанди ийизвай ибадатдин кардихъ и къве шартлункай сад къванни ва я къведни тахъайтла, гъелбетда, ам Аллагъди къабулдач. Къуръанда ва Суннада и кар тести-къарзавай делилар гзаф ава.

(КъатI ама)

Диндин месэлайриз талукъ суалар пайда хъайитла, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхъихъ.

Спорт

Эйнаран дережаяр

ГРЭППЛИНГ ВА ДЖИУ-ДЖИТСУ
Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Дагъларин уьлкведин шегъеррани хуьрера спортдал машгул жезвай, хайи республикада ва адалай къецени къиле физвай спортдин акъажунра хъсан нетижаяр къазанмишзавай, идалди чпин хайи ерияр машгуьрзавай къегъалрикай, абурин агалкъунрикай чна гъар са нумрада газет клеузавайбуур хабардарзава. И макъалада заз Мегъарамдхуьруьн райондин Гъепцегърин хуьре яшамис жезвай, еке агалкъунар авай спортсмен, тежрибалу тренер Эйнар Кавказович ЭКБЕРОВАХЪ галаз танишариз къанзава. Адан гъилик вердишвилер къачузвай аялрин алакъунрикай чна са шумудра газетда чап авурди я.

Мукъвара Санкт-Петербургда грэпплингдай ва джиу-джитсудай къиле феий дуьньядин чемпионатда Эйнар Экберова 66 кг-дила артух заланвал авайбуурин арада спортдин къве жуьредаин чемпионвилин тиварар къазанмишна. Им адан сад лагъай агалкъун туш. 2004-йисалай Э.Экберова джиу-джитсудай ва грэпплингдай вичин къуватар ахтармишзава. Гила адакай спортдин и жуьрейрай дуьньядин 4 сеферда чемпион хъанва... Мадни джиу-джитсудай ва грэпплингдай къиле феий дуьньядин чемпионатра къве сеферда ада гишдин медалар къазанмишна. Къве сеферда адакай Евразиядин чемпион хъанва. 8 сеферда ада дуьньядин кубокар къазанмишна. Ам джиу-джитсудай чемпионвилин 13 члулунин сагъиб я. 2019-йисуз чи ватандаш, дуьньядин кесерлу майданра къазанмишнавай агалкъунриз килигна, “Йисан виридалайни хъсан спортсмен” яз гъисабнай. Алай вахтунда Э.Экберовахъ мичли яру рангунин члул ава. Ам международный классдин спортдин мастер я. Республикдин, международный, Россиядин акъажунра ада лап гзаф шабагъар къазанмишнава. Абур гъар сад еке зегъметдин нетижая...

Э.Экберов 1987-йисуз Гъепцегърин хуьре дидедиз хъана. Ана мектеб акъалтарна, 2012-йисуз ам Санкт-Петербурдин МЧС-дин университетдик экечйна, “Психолог-спасатель” пеше къачуна. Мектебда 6-классда клеузавай вахтунилай Эйнар спортдал машгул жезва. Сифтедай ада Азербайжандай тир тренер Бег

Меликован гъилик дзюдодин сирер чирна. Ахпа Бут-Къазмайрал Омар Шагъмарданован ва Махачкъалада Эльмир Алибегован гъилик устадвал хкажна. Эйнар дзюдай спортдин мастервилин, члулав члулунин сагъиб я. Гуьгъуьнлай ам джиу-джитсудал ва грэпплингдал элячйна. Спортдин амай жуьрейрилай тафаватлу яз, и жуьрейра тларвал гудай къайдаяр ишлемишуналди бягъс фад акъалтлардай мумкинвал аваз хъуналди адаз абур хуш хъана.

Эйнар Кавказович спортдив рикл гваз эгечизавай кас тирди адахъ галаз суьгъбетиз эгечлай сифтегъан декъикъайра ашкара жедда. Ихътин ксариз Аллагъди и рекъий пай ганвайбуур лугъуда. Белки, члехи бубайрал атанва жеди ам. Гъикл хъи, дидедин (Нагъиева Шафига - ам муаллим я) патай члехи буба Нагъиев Межид виридаз вилегъ спортсмен ва хъсан музыкант яз чиде. Халуйринни спортдал рикл алай. Буба, Кавказ Экберов, чаз малум тирвал, футболдай яргъал йисара Гъепцегърин хъанавай командалдин капитан тир.

Россиядин шегъерра къвалахна, хайи ерийриз хтайдалай къулухъ Эйнара тренервиле зегъмет члуьгъзава. И рекъий ада алатай йисуз махсус курсарни акъалтлар-

на. Алай вахтунда чи ватандашдин гъилик 100-далай виниз жаванри (Усуррин, Цийи Гъепцегърин ва Къеплр-Къазмайрин хуьрерай) чпин устадвал хкажзава. Тренервилин рекъени адахъ еке агалкъунар авайди адан гъилик тербия ва вердишвилер къачузвай аялрин гъунарри субутзава.

Винидихъ къейднавайвал, Санкт-Петербургда къиле феий дуьньядин чемпионатда Э.Экберован гъилик вердишвилер къачузвай жаванрини иштиракна. ИкI, са шумуд гъафте вилик чна вичикай газетда кхъей Ренат Гъажигеов (50 кг) 2008-2009-йисара дидедиз хъайи жаванрин арада 1-чкадиз лайихлу хъана. Яшар 18-далай виниз тир жаванрин арада Арсен Агъмедова (92 кг-дила гзаф) - 2 ва 2008-2009-йисара дидедиз хъанвай жаванрин арадани Мугъаммед Шабанова (60 кг) 3-чкаяр къуна.

Эйнар Кавказовичан гъилик вердишвилер къачузвай жаванрикая икъван чвалди хъсан нетижаяр къазанмишай спортсменрин сиягъ лап екеди я. Къуй абурин къадар мадни артух хъурай! Абурин жергеда Букаргов Рамзан, Шагъбанов Сардар, Шагъбанов Саад, Шагъбанов Мегъамед, Нурагъмедов Къурбан, Нагъиев Амир, Канбутаев Фарид, Нуьдуьров Ислам, Пиров Имам, Агъарагъимов Салаудин, Рустамов Рустам, Шагъбанов Муса, Нурагъмедов Ренат, Костоглод Илья, Каримов Исламудин ва масабур ава.

Эйнар стха, къуй квехъ ва куь гъилик устадвал хкажзавай жаванрихъ мягъкем сагъламвал, гележегда мадни еке агалкъунар хъурай!

“Лезги газетда” диндин пак кхъинар жезва. Гъавилляй ам чиркин чкайрал гадарун къадагъа я.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информациядин ва печатдин министерство
367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЪИМОВ
(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ
66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ
66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГЪИМОВ
66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
66-00-63

КУЛЬТУРАДИН
Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ
66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
66-00-64

ЯШАЙШИДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА
66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ
66-00-62

КАССА
66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
Р. РАМАЛДАНОВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакьадин, информационный техноло-
гийрин ва массовый коммуникацийрин хиле
гуьзчивал авунин рекъай Федеральний къул-
лугъдин Дагъустан Республикада авай Управ-
лениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистра-
ция авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалар редакцияди туькьур хъийизва.
Макъалайриз рецензия гуьзвач ва абур эл-
къвена вахъувач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикрар сад тахъун мумкин я.
Газетда чап авун патал теклифнавай матери-
алра гъанвай делилрин дуьзвили ва керчек-
вили патлахъай жавабдарвал авторрин чпин
хиве гъатзава.

**РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:**

367018, Махачкъала, Насрутдинован
проспект, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - ПП200
Зур йисан - ПП171

Чап ийиз вахъудай вахт - 21.00
Чап ийиз вахъана - 17.00

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6078

Г - И лишандик квай материалар
гъакъидихъ чапзавайбуру я.
12+ - Икъван яшар хъанвайбуру къелрай
НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Э.М.Багъишев

И йикъара лезги театрдин (сегънедин) искусстводин векил-
рив члехи магърумвал агакъна:
яргъалди члугур залан азардик-
ди Дагъустандин халкъдин ар-
тист, хъсан суьгъбетчи, юмор-
динни сатирадин къаравилийрин
сагъиб, яр-дустунал рикл хъайи
дуст Эдуард Маллаевич Багъи-
шев рагъметдиз фена.

Э.Багъишев 1936-йисуз До-
къузпара райондин Усугъчай ху-
ре дидедиз хъана. Ина юкъван
школада къелдай йисара ада жа-
ван гъевескарин кружокда иш-
тиракзавай. И карди ам члехи сегъ-
недални, пешекар артистрин
жергедизни гъана. Мектеб акъал-
тларайдалай къулухъ Эдуарда
Бакуда Азербайжандин М.А.Али-
еван тварунихъ галай театраль-
ный гостинститутда чирвилер къа-
чун (1960-1965-йисар). Гъа йиса-
ра жегъил студентди актерди
машгур драматург Жафарлы-
дин "Алмас", дуьньядин классик
Ф.Шиллеран "Къачагъар" ва маса
тамашайра кар алай ролар устад-
вилелди тамамарна.

Бакудай ам, кинодинни театр-

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" редакциядин коллектив.

Вири сагърай!

Инсан клева гъат тавурай.
Вични и алай вахтунда. Гъинихъ
фидатла, вуч ийидатла, низ гъа-
райдатла чин тийиз амуькда вун.
Вири дуьньядилай рикл хада,
инсанар душманар хъиз аквада.
Мукъва-къилияр, ярар-дустар,
чирхчирар авайтани, чунни са
тлмил вахтунда гъа ихътин гъал-
диз атана.

Хейлин йисара республи-
кадин алишверишдин идарайра
намуслувилелди зегъмет члугур
чи стха Агъмедов Багъадин Шам-
судинович, дуркунар къайдади-
кай хкатна, пис азарлу хъана. Ма-
хачкъаладин клиникайрин лап
хъсан пешекарри адаз чпивай
жедай дарманар авуна. Хъсан
хъжез, мад пис гъалдиз аватза-
вай стха. Кар чидайбурун тек-
лифдалди чна ам Ленинграддин
областдин больницадиз тухвана.
Гъанани дарман хъанач. Стха
рагъметдиз фена.

Гъа и члавуз чун мадни клева
гъатна. Ам мейитханадай вахчун,

дин пешекар актер, Лезгийрин
Стал Сулейманан тварунихъ га-
лай госмуздрамтеатрдиз хтана.
Ина адан бажарагъ мадни ачух
хъана, виликъди фена. Саки 60 йис
ада чи милли сегънедиз бахшна,
цудралди жуьреба-жуьре ролар
тамамарна. Эдуард Маллаевича
аялар патал сегънеламишай пье-
сайрани хъсан къаматар арадал
гъана. Хейлин кинойрани ада вич
бажарагълу артист тирди субутна.

Театрдин артист хъиз, ам ак-
тивный мухбирни тир, ада гъам
шегъердинни райондин, гъам
республикадин газетризни жур-
налриз уьмуьрдин жуьреба-
жуьре хилерай важиблу матери-
алар кхъизвай.

"Лезги газетдин" редакцияди
Э.Багъишев зегъмет са шумуд-
ра гуьрметдин чарар, пулдин
пишкешар гуналди къейдна.
Адан юмординни сатирадин
къаравилийри чи газетда чпис
лайихлу чка къазвай, къелзавай-
буруни абур хушдиз къабулзавай.

Яратмишдай ва сегънедин
искустводин рекъе Э.Багъише-
ван агалкъунар адаз "Дагъустан
Республикадин лайихлу артист"
(1977-йис), "Дагъустандин халкъ-
дин артист" (2016-йис) лагъай
гуьрметдин тварар, республика-
дин гъукуматдин ва культурадин
министерстводин гуьрметдин
грамотаяр, маса шабагъар гунал-
ди къейдна.

Чна рагъметлудан хизандиз,
мукъва-къилийри, ада зегъмет
члугур лезги театрдин коллектив-
диз, дериндай хажалат члугуни-
ди, башсагълугъвал гузва.

Эдуард Маллаевич Багъи-
шев экуь къамат чи рикелай
алатдач.

2022-йис патал

Лезги газет

КХЪИХЪ!

йисанди - ПП200
6 вацранди - ПП171

ИНДЕКСАР:

почтайрин отделенийрай

газетдин къимет:

йиса - 873 манатни 73 кепек
6 вацра - 479 манатни 04 кепек

"Дагпечатдин" киоскрай:

йиса - 456 манат
6 вацра - 228 манат

Киоскрай вахчун патал газет квевай "Дагпечатдин"
киоскра ва Каспийскда, Кирпичное шоссе куьчедин 13-нум-
радин дараматдин 2-мертебада, кхъиз жеда.

Чи бухгалтериядай:

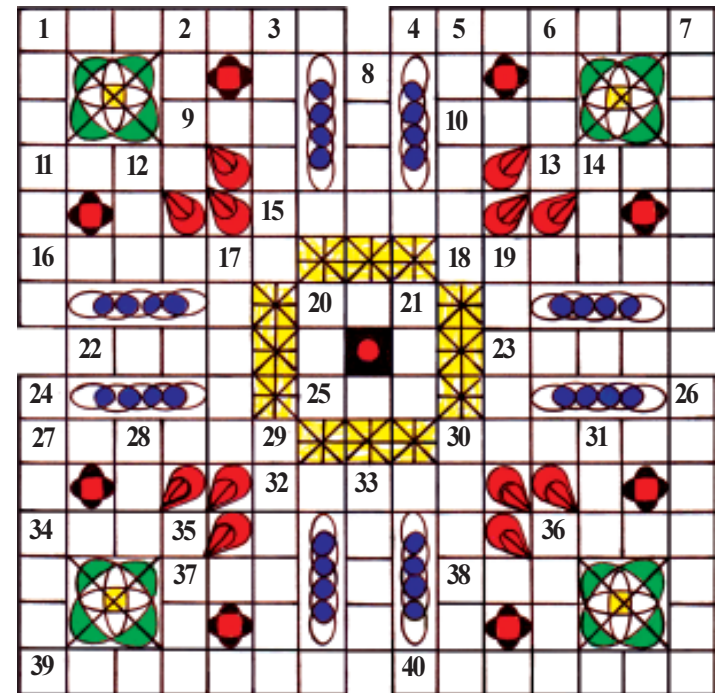
"Лезги газетдин" редакциядай чпи хутахдайбуру:
йиса - 325 манат

6 вацра - 162 манатни 50 кепек

Чи газет кхъинин патлахъай суалар пайда хъайитла,
экуьнин сятдин 9-далай нянин сятдин 6-далди и нумра-
диз зенг ийиз жеда: 8-928-584-16-72

Кроссворд

Туькьурайди - Салигъ ИБРАГЪИМОВ

ДУЪЗ ЦАРАРА: 1. Чилер зурзун. 4. Имтигъан (урус гаф). 9. Клеви шей (металл). 10. Цуькьуьн. 11. Гъукуматдин къарар (урус гаф). 13. Дидедин вах. 15. Шевченко шегъердин гилан твар. 16. Бегъерлу, мублагъ. 18. Гъава. 20. Къиблепатан Дагъустандин са райондин центр. 22. Гъафтедин са югъ. 23. Лезгийрин хемир квачир фу. 25. Йисан са вахт. 27. Азарханада азарлуяр авай къвал (урус гаф). 30. Чилик жедай, картуфриз ухшар авай майва. 32. ... - туруп. 34. Рагъ аватнавай пад. 36. Крымда са шегъер. 37. Минет, январ. 38. Хуьрекин дад. 39. Узбекистанда са областдин центр. 40. Папан вах.

ТИК ЦАРАРА: 1. Мичливал. 2. Фад-фад арадиз къведай гьерекат. 3. Жерягъ. 5. Тваларикай хранвай веькер твадай затл. 6. Парталар, либасар. 7. Чилий экъечзавай затлар. 8. Йисан са варз. 12. Клерецрин жуьре. 14. Къуьзекан лаш. 17. ЦРУ-дин шпион (урус гаф). 19. Костюмрин къенепатан парча. 20. Члуру чиж. 21. Акунин орган. 24. Эсердин эвел къилляй кхъидай келима ва я мисал (урус гаф). 26. Азар. 28. Германияда са вацл. 29. Экуьрун. 30. Са гъашарат. 31. Пиянвиллин вини дережа. 33. Тфенг. 35. Балкндал алайда маса балкн тухун. 36. Пис.

"ЛГ"-дин 45-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

1. Мисклал. 2. Ништер. 3. Барцлак. 4. Кашкюм. 5. Бузлах. 6. Гуьрцлул. 7. Девдев. 8. Терлик. 9. Гъажиев. 10. Чардах. 11. Муфтул. 12. Къулиев. 13. Коканд. 14. Ростов. 15. Сердер. 16. Геракл. 17. Галтлам. 18. Багъдад.

Утерянный аттестат о среднем общем образовании, выданный в 2008 году Касумкентской средней общеобразовательной школой №1 Сулейман-Стальского района РД на имя ТАГИРОВОЙ Сабрины Джамалдиновны, считать недействительным.

Культурадин "Къуруш" центрадин векилри Нурали Мегъмандароваз
ими **МЕГЪМАНДАРОВ Абдулгъуьсейн**
ва вах **ГЪУЪСЕЙНОВА Эсли**
рагъметдиз финихъ галаз алакъалу яз башсагълугъвал гузва.

Культурадин "Къуруш" центрадин векилри Тагъир Амрагъоваз езне
ВЕЛИХАНОВ Тагъир
рагъметдиз финихъ галаз алакъалу яз башсагълугъвал гузва.